

Члан 1.

Усваја се Стратегија развоја урбаног подручја града Лесковца за период 2024. – 2034. године.

Члан 2.

Саставни део ове Одлуке је Стратегија развоја урбаног подручја града Лесковца за период 2024. – 2034. године.

Члан 3.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику града Лесковца".

Број: 060-13/24-I

У Лесковцу, 15. априла 2024. године

ОДЛУКУ
О УСВАЈАЊУ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА
УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА
ЛЕСКОВЦА

СКУПШТИНА ГРАДА ЛЕСКОВЦА

ПРЕДСЕДНИК
Александар Ђуровић, с.р.

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Децембар 2023. године

СПИСАК УЧЕСНИКА

Градоначелник

Горан Цветановић

Савет за развој града Лесковца

Драган Стојиљковић, директор ЈП "Дом", председник Савета за развој града
Зоран Димитријевић, предузетник "Керамика" д.о.о. Лесковац
Бојан Тојага, Одељење за друштвене делатности и локални развој
Јасминка Миленковић, Одељење за урбанизам
Татјана Здравковић, ЈП "Урбанизам и изградња Лесковац"
Зоран Ранђеловић, привредник, "Ранђеловић" д.о.о. Стројковце
Лазар Стојковић, дипл. Економиста "AutoStop Interiors doo"
Горан Јовић, Регионална привредна комора
Јаблан Апостоловић, привредник "М4" д.о.о. Лесковац
Бојан Јовић, директор Здравље "Actavis" а.д. Лесковац
Проф. др Иван Михајиловић, редовни професор Академије струковних студија Јужна Србија
Проф. др Милорад Цакић, Технолошко факултет Лесковац
Бранислав Пешић, предузетник "Бане Комерц" д.о.о. Лесковац
Бранислав Пешић, предузетник "New Bancom" д.о.о. Лесковац
Вукашин Ђорђевић, предузетник "Вуле комерц" д.о.о. Лесковац

Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја града Лесковца

Татјана Здравковић, ЈП "Урбанизам и изградња Лесковац"
Ивана Јоксимовић, главни урбаниста града Лесковца
Данијел Стојковић, шеф Одељења за комунално-стамбене послове, саобраћај и инфраструктуру
Марија Милосављевић, шеф Одељења за финансије
Јасминка Миленковић, шеф Одељења за урбанизам
Александра Спасић, шеф Одељења за имовинско правне послове и имовину
Татјана Величковић, Одељење за заштиту животне средине
Раде Велинов, шеф Одељења за привреду и пољопривреду
Саша Младеновић, шеф Одељења за друштвене делатности и локални развој
Новица Николић, директор, ЈП "Урбанизам и изградња Лесковац"
Драгана Белензада, директор, "Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа"
Срећко Живковић, директор, Дом културе Рома
Небојша Димитријевић, директор, Народни музеј Лесковац
Сања Цонић, директор, Лесковачки културни центар
Маја Коцић, Одељење за друштвене делатности и локални развој
Александра Стојилковић, енергетски менаџер, Одељење за друштвене делатности и локални развој
Александар Костић, Одељење за општу управу и заједничке послове, послови цивилне заштите
Марија Лазаревић, директор, Историјски архив Лесковац
Владимир Синадиновић, директор, ЈКП Конумалац
Оливера Пешић, директор, Национална служба за запошљавање Филијала Лесковац
Слободан Коцић, директор, Туристичка организација Лесковац
Анђела Костић Минић, директор, Центар за стручно усавршавање у образовању

Дејан Цакић, председник Актива директора основних и средњих школа
Драган Стоиљковић, директор, ЈП Дом Лесковац
Оливера Јовић, председник, Удружење предузетника
Зоран Димитријевић, Керамика Лесковац д.о.о.
Тома Дашић, Академија струковних студија Јужне Србије
Зоран Живковић, Удружење Поречје Вучје
Дејан Савић, ПСК Кукавица Лесковац

УНОПС / ЕУ ПРО Плус програм

Марко Вујачић, шеф програма, УНОПС
Оливера Костић, менаџерка, ЕУ ПРО Плус
Виктор Вељовић, менаџер сектора за развијање капацитета и руководилац процеса израде стратегија развоја урбаних подручја, ЕУ ПРО Плус
Ратка Чолић, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус
Велимир Шећеров, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Марија Максин, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Урош Радосављевић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Ана Граовац, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Милена Зиндовић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Александар Ђукић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Предраг Цветковић, стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Штефан Ках, саветник за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Николаос Карадимитриу, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус
Мартејн де Бројн, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус
Лорис Сервило, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус
Александра Радивојевић, сарадница сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Марија Косић, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Маја Тања, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Садржај

1	УВОД	1
2	ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	3
2.1	ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА	4
2.2	ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА	5
2.3	ПРИСТУП ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	8
2.4	КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	9
3	ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ	14
4	ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ	16
5	КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА	20
5.1	ДРУШТВО	20
5.1.1	Демографија	20
5.1.2	Социјално укључивање и социјална заштита	21
5.1.3	Становање	22
5.1.4	Објекти друштвеног стандарда	23
5.2	ЕКОНОМИЈА	24
5.2.1	Општа економска кретања и тржиште рада	24
5.2.2	Привреда и пословно окружење	25
5.2.3	Туризам и култура	26
5.3	УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ	29
5.3.1	Историјски приказ просторног и урбаног развоја града	29
5.3.2	Урбано подручје	30
5.3.1	Природно окружење	33
5.3.2	Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена	35
5.3.3	Примарна комунална инфраструктура	40
5.3.4	Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај	42
5.4	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	43
5.4.1	Пристап управљању	44
5.4.2	Извори финансирања	46
5.4.3	Транспарентност и информисање	47
6	SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ	49
6.1	ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	49

6.2	ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	50
6.3	ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА.....	52
6.4	ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ.....	53
6.5	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ.....	55
7	ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	56
7.1	ВИЗИЈА	56
7.2	ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	56
8	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ.....	66
8.1	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА.....	66
8.2	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	68
8.3	СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА.....	70
8.3.1	Идентитет урбаног подручја.....	70
8.3.2	Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност.....	70
8.3.3	Иновативна и паметна економија.....	71
8.3.4	Друштвено благостање	71
8.3.5	Управљање урбаним и територијалним развојем	71
8.4	СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	73
9	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА.....	75
10	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	81
11	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	90
12	ИЗВОРИ	94
13	АНЕКСИ	98
	АНЕКС 1 – ОДЛУКА О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ЛЕСКОВЦА.....	99
	АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА	102
	АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	106
	АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА.....	107

1 УВОД

Програм Европске уније за локални развој – ЕУ ПРО Плус доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју подршком управљању урбаним и територијалним развојем, економском расту и социјалној кохезији у 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. Европска унија (ЕУ) је определила 40 милиона евра посредством Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) 2020 за финансирање овог Програма, који води Министарство за европске интеграције Републике Србије а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Ослањајући се на резултате три претходна развојна програма, Програм у свим својим активностима посебну пажњу усмерава на добро управљање, дигитализацију и иновације, еколошке и аспекте климатских промена, као и родну равноправност. Поред тога, ЕУ ПРО Плус ће делом својих активности, где је релевантно и могуће, доприносити отклањању неких од негативних последица пандемије КОВИДА-19.

Директни корисници Програма ЕУ ПРО Плус су Министарство за европске интеграције, 99 јединица локалних самоуправа (ЈЛС), структуре локалне управе, регионалне развојне агенције (РРА), друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД), док су крајњи корисници програма становници 99 градова и општина. Све програмске активности су предузете у партнерству са Владом Републике Србије, уз поштовање националних политика и приоритета, како би се обезбедило национално „власништво“ над њима и допринело развоју националних капацитета. ЕУ ПРО Плус програм је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ до 2025. године Републике Србије, који је од кључног значаја за привредни и друштвени развој и процес европских интеграција, при чему ће нарочито да допринесе припремама за испуњење захтева из Поглавља 22 преговора о приступању ЕУ – Регионална политика и координација структурних инструмената.

Непосредна техничка помоћ је пружена са циљем унапређења компетенција ЈЛС да уведу и спроводе интегрални приступ територијалном развоју, у складу са политикама територијалног развоја ЕУ. Како би се применио интегрални и одржив приступ планирању развоја, Програм је пружио подршку локалним самоуправама кроз израду територијалних стратегија. Путем Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија, одабрано је укупно 12 територија - урбаних подручја које у свом саставу укључују 31 ЈЛС¹. Активности Програма су обухватиле следеће: а) подршку интердисциплинарним радним групама формираним за израду стратегија, у виду саветодавне помоћи и организације обуке и радионица за израду стратегија, б) организацију и фасилитацију укључивања стејкхолдера (тематски округли столови и радионице са стручњацима и широм јавношћу) и партиципацију грађана (анкетирање, јавни форуми и јавне расправе), в) пружање техничке подршке за консолидацију материјала и

¹ Урбана подручја града Бора, Крушевца Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Смедерева, Шапца; Урбано подручје града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; Урбано подручје Града Зајечара и општина Бољевац, Књажевац и Сокобања, Урбано подручје града Ниша и општина Гаџин Хан, Мерошина и Сврљиг; Урбано подручје града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград и Урбано подручје града Ужица и општина Бајина Башта, Чајетина, Пожега и Прибој.

формулацију стратегија, г) припрему за штампу и штампање стратегија, и подршку јачању транспарентности кроз израду веб странице стратегије са приказом процеса израде стратегије.

Временски хоризонт предвиђен за реализацију територијалних стратегија је 2034. година, односно период који обухвата два програмска периода Кохезионе политике ЕУ.

2 ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју урбаног подручја, заснованом на подстицању:

- примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза;
- прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, одрживе и мултимодалне урбане мобилности;
- иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије, уз боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе;
- јачања социјалне компоненте спровођењем европског стуба социјалних права у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта и рекреације, стварања подстицајног окружења за иницијативе и активности младих, и социјалних иновација.

Стратегија поставља приоритете одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Разлози за израду Стратегије развоја урбаног подручја су:

- подстицање одрживог и интегралног развоја урбаног подручја;
- идентификовање кључних потреба развоја урбаног подручја;
- подстицање ефективног коришћења и унапређење управљања урбаним/територијалним капиталом;
- примена ЕУ инструмената управљања развојем, која омогућава успостављање оквира за одрживи и интегрални урбани и територијални развој урбаног подручја повезивањем традиционалног система просторно-урбанистичког планирања, планског система јавних политика, унапређења финансирања урбаног развоја и управљања локалним јавним финансијама;
- побољшање услова за урбани развој у складу са Новом Кохезионом политиком ЕУ, Париским споразумом, Урбаном агендом ЕУ, Новом Лајпцишком повељом о одрживим европским градовима, Зеленим договором за Западни Балкан и другим документима ЕУ;
- имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године: Мера 5.2.3 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ - интегралних територијалних инвестиција (*ITI – Integrated Territorial Investment*), у оквиру Пакета мера 5.2 - Унапређење управљања јавним финансијама за одрживи и интегрални урбани развој, и мера 5.3.3 Локалне стратегије интегралног урбаног развоја у оквиру Пакета мера 5.3 - Интегрално планирање одрживог урбаног развоја) у оквиру Стратешког правца Управљање урбаним развојем;
- дефинисање стратешког оквира за пројекте урбаног развоја;

- подстицање управљања развојем на више нивоа и примене различитих управљачких инструмената (колаборативних, командних, хибридних); подстицање приступа са више актера (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор); унапређење међуопштинске сарадње; подстицање партиципативног приступа и укључивања локалних актера; подстицање мешања (енг. *blending*) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних); јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја;
- унапређење институционалних и кадровских капацитета и управљачких механизма за спровођење Стратегије.

2.1 ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА

Интеграција је један од четири кључна елемента приступа планирању интегралног и одрживог територијалног развоја (ИОТР) тестираног у оквиру програма ЕУ ПРО Плус. Интеграција има две главне димензије: просторну и тематску интеграцију. Просторна димензија интеграције, иако је важна за све типове урбаних подручја, посебно је релевантна за оне који су припремали стратегије интегралних територијалних инвестиција (ИТИ), односно урбана подручја која покривају више од једне ЈЛС.

Тематски аспект интегралног приступа је кључна карактеристика територијалних стратегија који подразумева интегрални приступ међу различитим секторским политикама. Стратегије могу да покривају широк спектар политика, од различитих типова инфраструктуре, до пословне подршке, социјалних мера или инвестиција у животну средину. Инструменти тестирани у ЕУ ПРО Плус програму примењују мултисекторски приступ, који превазилази традиционалне секторске политике, при томе, подржавајући предлоге решења, која су заснована на месту (енг. *place-based*) и интегрална, чиме се омогућавају међусобно повезани и међусекторски одговори на урбане изазове.

У оквиру Кохезионе политике ЕУ 2021-27, интегрални приступ је један од четири обавезна елемента територијалних стратегија, с прописима који траже „опис интегралног приступа за решавање препознатих развојних потреба и потенцијала подручја“². Наведени приступ и прописани садржај територијалних стратегија, дефинисани новом легислативом Европске комисије из 2021.године, определили су и правни основ за доношење ове стратегије, а то су чланови 49. и 50. Закона о планском систему³. Наиме, интеграција је кључна димензија Кохезионе политике у ширем смислу, што подразумева не само интеграцију између различитих нивоа управљања (вертикално) и различитих просторних нивоа и области (територијално), већ, што је најважније, и координацију између различитих области политике (хоризонтално).

Међусекторски приступ има за циљ превазилажење „структура силоса“, односно традиционалне поделе функција према секторима или областима политике, која је типично присутна у јавној управи. Постоји и хоризонтална и вертикална димензија међусекторског приступа: хоризонтална се односи на однос између одељења у истој управи (нпр. у ЈЛС), а

² Видети члан 29 Уредбе о заједничким одредбама: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN>

³ Закон о планском систему РС ("Сл.гласник Републике Србије" бр. 30/2018) <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-planskom-sistemu-republike-srbije.html>

вертикална се односи на однос између одељења у различитим управама, одељењима државне управе или другим пружаоцима услуга. Према Приручнику о стратегијама одрживог урбаног развоја Заједничког истраживачког центра Европске комисије, међусекторска интеграција може се постићи: 1) обезбеђивањем доследности принципа и циљева креирања политика међу различитим секторима политике у јавној управи, усклађивањем приоритета и временских оквира; и 2) сарадњом између различитих одељења на свим нивоима, како би се заједнички креирале политике⁴.

Баш као и у кохезионој политици ЕУ, стратегије развијене у контексту ЕУ ПРО Плус програма су мултисекторске, организоване у оквиру пет циљева који представљају различите тематске области, и стога захтевају међусекторску интеграцију. У пракси, ово може бити подржано јаким структурама за координацију које укључују актере и друге организације у свим фазама, чиме се обезбеђује подршка за спровођење међусекторске стратегије. Пројекти који се подржавају треба да допринесу циљевима стратегије и да буду међусекторски повезани. То захтева адекватне процедуре, као што су подобност пројекта и критеријуми одабира, јер ће они имати велики утицај на то колико ће пројекти бити интегрисани и како ће бити повезани са стратегијом⁵.

2.2 ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА

У динамичном окружењу одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, креирање и спровођење ефикасних стратегија је од кључног значаја за обезбеђивање просперитета и одрживости градова и ширих урбаних подручја. Територијална стратегија трасира путању за развој, обухватајући различите секторе као што су: инфраструктура, привреда, животна средина, услуге социјалне заштите и др. Међутим, сложеност савремених изазова захтева колаборативни приступ који превазилази ЈЛС. Укључивање партнера - различитих нивоа управе, непрофитних организација, приватних предузећа, друштвених група, универзитета, института, развојних и истраживачких организација, игра кључну улогу у обликовању и спровођењу успешне територијалне стратегије.

Партнери у територијалној стратегији

Израда и спровођење територијалне стратегије имају огромну корист јер укључују различита виђења, експертизе и ресурсе које уносе различити партнери. Свеобухватна територијална стратегија укључује следеће врсте партнера:

- Управе: Општински (градски) и републички органи управе су одлучујући партнери због својих регулаторних овлашћења, финансијских ресурса и компетенција за креирање политике. Њихово учешће обезбеђује усклађеност са ширим развојним циљевима и ефикасну координацију напора.

⁴ Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020) Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

⁵ Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022) Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>

- Непрофитне организације: Организације цивилног друштва често блиско сарађују са заједницама, бавећи се друштвеним и еколошким изазовима. Њихово познавање окружења може помоћи у идентификацији конкретних потреба, места бриге и приоритета локалног становништва.
- Приватна предузећа: Учешће приватног сектора је од виталног значаја за развој инфраструктуре, иновација и привредног раста. Сарадња с предузећима може довести до улагања у некретнине, саобраћај, енергију и технологију, чиме се подстиче напредак у урбаним подручјима.
- Академске и истраживачке институције: Универзитети и истраживачке организације доприносе интелектуалном капиталу тако што спроводе студије, анализирају податке и предлажу решења заснована на доказима. Њихово истраживање може водити формулисању стратегије засноване на здравим принципима.
- Групе у заједници и грађани: Локално становништво и организације у заједници обезбеђују да се узму у обзир стварне потребе грађана, чиме се ствара основ да се стратегије развијају на локалном знању. Партиципација локалног становништва подстиче осећај власништва, обезбеђује инклузивност и повећава вероватноћу успешне имплементације стратегија.
- Међународне организације: Сарадња са међународним организацијама и градовима омогућава учење на примерима из најбољих светских пракси, приступ финансијама и размену искустава. Ова партнерства могу олакшати размену знања и прекограничну сарадњу.

Укључивање партнера у територијалне стратегије има неколико предности, оно ће унапредити квалитет израде стратегије и подржати њено делотворно спровођење. Стога су партнерство и партиципација важни предуслови за развијање територијалне стратегије у оквиру кохезионе политике ЕУ. Такође, иницијатива Нови европски Баухаус наглашава додатну вредност комбиновања локалног знања са интердисциплинарним приступом у остваривању креативних решења за друштвене проблеме - решења која су инклузивна, одржива и лепа.

Укључивање партнера у фази израде стратегије помоћи ће у:

- Идентификацији проблема: Партнери доприносе својом стручношћу како би свеобухватно проценили изазове и могућности развоја. Овај заједнички напор обезбеђује "нијансираније" разумевање урбаног подручја.
- Прикупљању и анализи података: Академске и истраживачке институције, заједно с невладиним организацијама, могу помоћи у прикупљању и анализи података како би се идентификовали трендови, недостаци и потенцијална решења.
- Укључивању стејкхолдера: Групе у заједници, невладине организације, управа и јавне организације раде заједно на укључивању грађана - на састанцима, радионицама и у истраживањима. Овај партиципативни приступ гарантује да је стратегија усклађена с потребама оних којима служи.
- Успостављању стратешке визије: Колаборативне радионице које укључују различите актере омогућавају креирање заједничке визије развоја урбаног подручја. Овај процес обезбеђује да стратегија одражава различита виђења.

- Формулисању решења: Црпећи знања из различитих сектора, својим идејама приватна предузећа, невладине организације и академске институције доприносе предлагању иновативних решења.

Подједнако је важно и ангажовање партнера у фази спровођења територијалне стратегије. То често преставља изазов јер је лакше дати мишљење или доставити податке него се упустити у конкретне активности. Уобичајена замка у развоју територијалне стратегије је да се очекују активности од партнера који нису били укључени у развој стратегије и који се не осећају ангажовано. Или обрнуто, партнери који су ангажовали ресурсе и знање у фази израде стратегије касније нису били укључени у реализацију активности, што доводи до разочарења. Територијалне стратегије ЕУ ПРО Плус програма овоме посвећују посебну пажњу.

Улоге које партнери могу играти у спровођењу стратегије су следеће:

- Подршка путем ресурса: Партнери играју кључну улогу у обезбеђивању финансијских средстава неопходних за успешно спровођење различитих аспеката стратегије одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја. Национална и локална управа, њихове агенције и предузећа, приватна предузећа и међународне организације издвајају средства која омогућавају реализацију инфраструктурних пројеката, програма у заједници и одрживих иницијатива. Ови ресурси су од виталног значаја за унапређење система саобраћаја, унапређење водовода и канализације, подстицање примене обновљивих извора енергије и привредног раста унутар ширег урбаног подручја.
- Технологија и иновације: Партнери, укључујући академске институције и приватна предузећа, у први план постављају своју стручност у технологијама и иновацијама. За суочавање са ургентним изазовима урбаног развоја они предлажу иновативна решења. Примена технологије "паметних градова" омогућава оптимизацију градских услуга, а решења која укључују обновљиву енергију смањују емисије угљеника. Платформе дигиталног управљања и системи за анализу података, на пример ГИС, побољшавају ефикасност деловања. Ова инфузија иновација помаже у стварању одрживог и напредног урбаног подручја.
- Партиципација заједнице: Партнери се активно ангажују са локалним заједницама како би обезбедили да стратегија одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја буде прилагођена конкретним потребама и аспирацијама становника. Овај процес партиципације не подстиче само осећај власништва над процесом и одлукама и инклузивности, већ помаже и у реализацији циљаних друштвених и еколошких пројеката и унапређује, на пример, еколошку свест, смањење количине отпада или увођење нових зелених површина. Организације цивилног друштва и групе за заговарање могу да сарађују с јавним сектором како би се залагале за промене политика које су у складу са стратегијом одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, тиме обезбеђујући да су принципи стратегије уграде и у легални оквир.
- Доношење одлука засновано на подацима: Академске институције и истраживачке групе доприносе реализацији стратегије прикупљањем, анализом и коришћењем података. Овај приступ, заснован на подацима, усмерава процес доношења одлука и

омогућава свим заинтересованим странама да прате напредак, идентификују области где је неопходно унапређење, и доносе одлуке на основу информација. Анализа података пружа увид у делотворност различитих иницијатива, помажући урбанистима/планерима и креаторима политике да стратегије прилагоде и унапреде у реалном времену. Овај аналитички приступ обезбеђује да територијална стратегија остане релевантна и да одговара на потребе урбаног подручја које се мења и еволуира.

- Развијање капацитета и сарадња: Партнери сарађују како би развили капацитете међу стејхолдерима укљученим у имплементацију стратегије. То се одвија кроз програме обуке, радионице и иницијативе за размену знања које за циљ имају унапређење компетенција запослених у јавној управи, локалних лидера у заједници и других кључних учесника. Овај напор на развијању капацитета обезбеђује да су они који су одговорни за спровођење стратегије стекли разумевање, знање и вештине о примени различитих инструмената, неопходних за успешну имплементацију. Штавише, међусекторска сарадња међу партнерима подстиче културу заједничког решавања проблема, ослањајући се на снаге различитих актера да се суоче са сложеним урбаним изазовима и промовишу инклузивни развој.

Шире урбано подручје је сложени миље који захтева заједнички приступ да би се створила трајна позитивна промена. Укључивање партнера у припрему и реализацију територијалне стратегије обогаћује тај процес различитим виђењима, ресурсима и стручним знањима. Подстицањем успостављања партнерства између управе, непрофитних организација, приватних предузећа, академије и истраживачких институција и различитих група у заједници, урбана подручја у ЕУ ПРО Плус програму имају прилику да развијају и спроводе висококвалитетне територијалне стратегије које ће довести до одрживе и инклузивне трансформације урбаних подручја.

2.3 ПРИСТУП ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

У изради Стратегије примењени су партиципативни и интегрални приступ уз сагледавање просторне димензије урбаног и територијалног развоја и организацију процеса којом се обезбеђује координација и сарадња.

Стратегија полази од тема садржаних у међународним и националним политикама интегралног и одрживог урбаног и територијалног развоја, које су прилагођене локалном контексту урбаног и територијалног развоја у Републици Србији. То је остварено применом партиципативног приступа кроз јавни дијалог и интер и трансдисциплинару сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и нивоа управе. Примењени партиципативни поступак одликују диверзитет (заступљених институција/учесника, нивоа управе, политика, дисциплина, и др.), интеракција применом метода консултација и активне партиципације и постојање механизма за селекцију (приоритизацију). Сврха је да се:

- идентификују кључне потребе урбаног и територијалног развоја и унапреди коришћење урбаног/територијалног капитала;
- дефинише стратешки оквир (за временски хоризонт до 2034. год., тј. два програмска периода кохезионе политике Европске уније), који је заснован на управљачким инструментима и оријентисан ка ефикасној и ефективној имплементацији;

- омогући отворен и флексибилан приступ темама управљања урбаним и територијалним развојем у локалном контексту имајући у виду административни, правни, институционални оквир, капацитете и др;
- омогући интер и трансдисциплинарна дискусија о пресечним (енг. *cross-cutting*) темама урбаног развоја како би се превазишла ограничења секторског приступа;
- обезбеди учешће заинтересованих актера у решавању кључних проблема и изазова, идентификацији подручја интервенције и приоритизацији пројеката урбаног развоја, као и да се омогући оптимално комбиновање ресурса.

Формулисање Стратегије је спроведено у складу са Законом о родној равноправности ("Службени гласник РС", бр. 52/2021) кроз примену принципа родне перспективе у планирању и доношењу јавних политика у областима планирања, саобраћаја и инфраструктуре (члан 40. Закона). Интеграција родне перспективе у процес израде Стратегија је подржана партиципативним приступом и комуникацијом као инструментима за репрезентацију различитих интереса унутар локалне заједнице који се тичу свакодневног рада, економских навика, друштвене и културне праксе, као и потреба приступа јавним наменама.

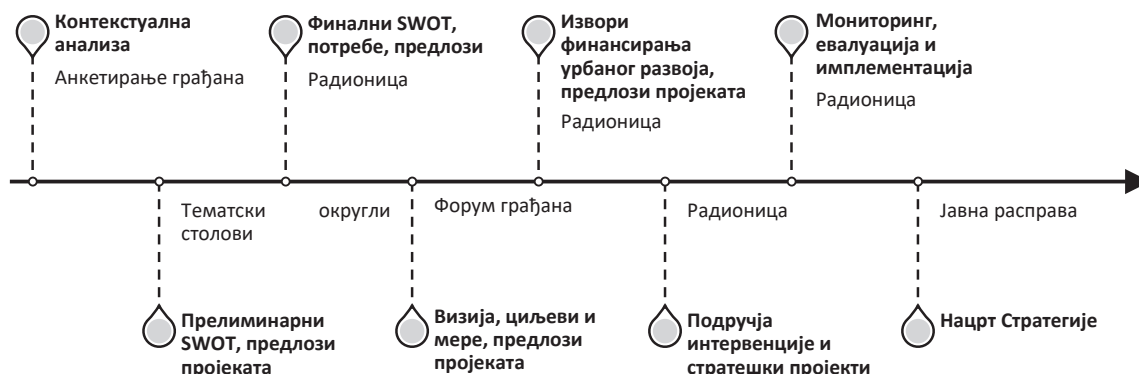
Организација процеса израде Стратегије подразумева координацију сарадње између различитих сектора и нивоа управе, олакшано вођење комуникације са учесницима процеса планирања, успостављање мрежа управе и актера на обухваћеном урбаном подручју и са окружењем, као и укључивање локалне економије, представника јавних институција, образовања и науке, и других релевантних актера у планирању и спровођењу програма и пројеката урбаног развоја.

2.4 КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Процес израде Стратегије је покренут 2022. године успостављањем институционалног оквира, доношењем Одлуке о приступању изради Стратегије, Решења о образовању Савета за развој урбаног подручја и Решења о формирању Радне групе за израду стратегије. Задатак је био да се процене потребе, формулишу визија, циљеви и мере, и да се мапирају подручја интервенције и стратешки пројекти унутар међусекторског, транспарентног и партиципативног окружења са актерима из различитих сектора.

Кораци у процесу израде Стратегије су били следећи (Гrafички приказ 1):

- 1) Контекстуална анализа по тематским областима;
- 2) SWOT анализа кроз идентификовање кључних проблема урбаног и територијалног развоја и процену потреба;
- 3) Визија, циљеви и мере;
- 4) Извори финансирања;
- 5) Приоритетна подручја интервенције и стратешки пројекти;
- 6) Мониторинг, евалуација, имплементација Стратегије и управљачки механизми.

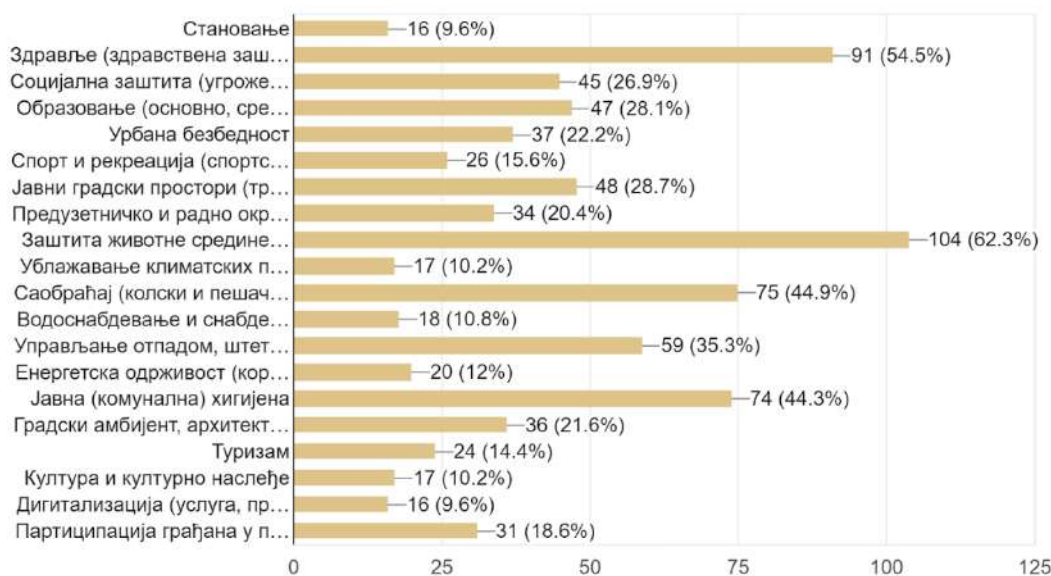
Графички приказ 1 Кораки у процесу израде стратегије

У првом кораку је израђена контекстуална анализа по тематским областима: а) Друштво (демографија, социјално укључивање и услуге социјалне помоћи, социјална и здравствена инфраструктура, образовање); б) Економија (општа економска кретања, тржиште рада, пословно окружење, туризам и култура); ц) Урбано окружење (квалитет урбаних структура и јавних простора, квалитет урбаног окружења, изложеност еколошким ризицима и климатским ризицима, примарна инфраструктура, инфраструктура за мобилност и интернетску повезаност, урбани превоз, управљање урбаним развојем). Анализу стања је пратило и онлајн анкетирање грађана, чији су резултати посебно приказани на тематским округлим столовима.

Прилог 1 Резултати анкетирања грађана (избор: Град Лесковац)

6. У којим од следећих области локална управа треба нешто да предузме? (наведите пет)

167 responses

Након овог корака припремљена је прелиминарна SWOT анализа, која је на тематским округлим столовима презентована, дискутована и допуњена. Тематски округли столови су одржани на следеће теме: 1) Економски развој (иновативна, паметна, нискоугљенична и циркуларна економија); 2) Енергија (чиста и праведна), зелена и плава улагања; ублажавање и прилагођавање климатским променама, спречавање и управљање ризицима; 3) Одржива и мултимодална урбана мобилност; 4) Друштвено благостање - запошљавање, образовање, становање, социјална и здравствена заштита, култура, социо-економска укљученост и интеграције, социјалне иновације; 5) Урбана обнова и регенерација (урбане структуре, јавни простори, и др.), развој предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачање урбано-руралних веза; и 6) Управљање урбаним и територијалним развојем. Уједно, на тематским округлим столовима су почеле да се евидентирају и прве идеје за пројекте и приоритетна подручја интервенције, за шта је коришћена техника мапирања.

Слике 1 и 2: Тематски округли столови, прелиминарни SWOT и контекстуална анализа, Центар за струшно усавршавање, Лесовац, 6. и 7. март 2023. г.

У наредном кораку, након уношења свих коментара учесника и консолидације материјала, припремљена је финална SWOT анализа са проценом потреба, као и предлог циљева и мера, што је дискутовано и верификовано на првој радионици са члановима Савета за развој и Радне групе.

Слике 3 и 4: Радионица са члановима Савета за развој и Радне групе – предлог циљева и мера, Центар за струшно усавршавање, Лесовац, 11. април 2023. г.

Сумирани резултати су приказани на Форуму грађана, који је следио. Том приликом учесници форума су давали предлоге за формулацију визије развоја урбаног подручја, допуне и преформулације мера и циљева. На форуму је дискутован предлог подручја интервенције и дати су додатни предлози идеја за пројекте. Скуп је отворен изложбом дечијих цртежа ученика основних школа на тему „Мој град/територија у будућности“, а учесници су оцењивали дечије радове. На крају форума најбољи дечији радови су награђени признањима и пригодним књигама.

Слике 5 и 6: Форум грађана: формулација визије развоја урбаног подручја, допуна и преформулација мера и циљева, и изложба дечијих цртежа ученика основних школа на тему „Мој град/територија у будућности“, Градска кућа, Лесковац, 07. јун 2023. г.

На наредној радионици о изворима финансирања урбаног и територијалног развоја детаљно су приказани национални и међународни извори финансирања урбаног и територијалног развоја у Србији. Учесници радионице су указали на још неке од националних извора финансирања, и исказали задовољство најновијим прегледом могућности за коришћење различитих фондова, донација, кредита и др. Припремљени материјал у широј верзији достављен је свим локалним и регионалним партнерима ЕУ ПРО Плус програма у свих 99 ЈЛС.

На трећој по реду радионици, представљена су мапирана приоритетна подручја интервенције и консолидовани стратешки пројекти. И овде су након дискусије са локалним партнерима материјали кориговани и допуњени.

Слике 7 и 8: Радионица приоритетна подручја интервенције и стратешки пројекти, Центар за струшно усавршавање, Лесковац, 27. јул 2023. г.

Последња у низу радионица одржана је на тему мониторинга, евалуације, имплементације стратегије и управљачким механизмима. Протекла је уз живу дискусију о неопходном развоју институционалних капацитета и сагледавању могућности за успостављање јединице за координацију пројеката.

Припремљени материјал Нацрта стратегије представљен је на јавној расправи, која се одвијала у форми презентације и дискусије, и достављања сугестија и примедби од стране јавности. Након кориговања Нацрта стратегије у односу на достављене сугестије и примедбе, материјал је упућен скупштини на усвајање.

По усвајању, град и стручне институције на пољу урбаног и територијалног развоја чека важан задатак имплементације Стратегије. Слично међународним искуствима, и ова Стратегија развоја урбаног подручја тежи успостављању ефективнијег и ефикаснијег финансирања урбаног и територијалног развоја.

3 ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ

Урбана подручја у Републици Србији дефинисана су кроз систем урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Градови - центри урбаних подручја који могу успоставити урбана подручја за потребе тестирања примене механизма интегралних територијалних инвестиција (ИТИ) дефинисани су Смерницама за подносиоце пријава у оквиру Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија у оквиру ЕУ ПРО Плус програма кроз два сета критеријума:

Основни критеријуми

- а) Да су јединице локалне самоуправе (ЈЛС) класификоване као урбано подручје - центар интеграције више од 100.000 становника, или урбано подручје - центар интеграције више од 40.000 становника као што је дефинисано у систему урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину и у случају шире територије,
- б) додатно у случају шире територије,
- в) Испуњавају услов просторног континуитета територије,
- г) Обезбеђују партнерство са најмање три (3) ЈЛС што је потврдјено потписивањем изјаве о партнерству за аплицирање и партнерског споразума између ЈЛС, и
- д) Обезбеђују партнерство са Регионалном развојном агенцијом (РРА) која обухвата територију о којој је реч.

Додатни критеријуми

- а) Капацитети подносиоца пријаве да примењује инструменте територијалног развоја,
 - 1) Постојање интерних институционалних капацитета односно капацитета за урбанистичко планирање у оквиру одељења, завода или јавног предузећа ЈЛС; локалних канцеларија за економски развој или других сличних капацитета; одељења/институције за социјална и питања заштите животне средине, итд.
 - 2) Искуство у сличним акцијама – у спровођењу партиципативних процеса, примени нових метода и иновативних приступа у урбаном развоју и повезаним пројектима које је финансирала ЕУ
- б) Друштвено-економске и просторне карактеристике
 - 1) у случају уже територије: индустријско/пословне и комерцијалне зоне и браунфилд локације: бесправно изграђене и неразвијене периферне градске зоне (подручја неконтролисаног ширења урбаних насеља) и деградација руралног подручја; угрожене урбане структуре и централне градске зоне; делови урбаних насеља са концентрацијом социјалних проблема – социјално укључивање и смањење сиромаштва; насеља или делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским

променама; просторне целине са културним и градитељским наслеђем, важним обележјима културног и историјског развоја урбаног насеља/групације урбаних насеља и

2) у случају шире територије: заједничке карактеристике – важни инфраструктурни коридори, географија, морфологија, индустријски капацитети; ендегени потенцијал; заједничке потребе, проблеми и изазови и заједнички развојни планови и иницијативе.

в) Искуство у партнерствима (у случају шире територије)

1) Релевантна партнерства успостављена ради спровођења сличних или повезаних иницијатива у претходном периоду а која могу представљати темеље за успостављање управљачких механизма који ће обезбедити спровођење територијалне стратегије.

4 ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ

Град Лесковац налази се у југоисточној Србији и обухваћен је Јабланичким управним округом, чији је административни центар. Према номенклатури статистичких територијалних јединица припада статистичком региону (НСТЈ2) Источне и Јужне Србије. Подручје Града налази се између општина Дољевац и Гаџин Хан на северу, општина Власотинце и Црна Трава на истоку, општине Владичин Хан, града Врање и општине Косовска Каменица (АП Косово и Метохија) на југу и општина Лебане, Бојник и Житорађа на западу.

Са значајним урбаним центрима у окружењу Лесковац саобраћане везе остварује: државним путем IА реда бр. 1 (Е-75) - државна граница са Мађарском (гранични прелаз Хоргош) - Нови Сад - Београд - Ниш - Врање - државна граница са Македонијом (гранични прелаз Прешево); и државним путем IБ реда бр. 39 - Пирот - Бабушница - Власотинце - Лесковац - Лебане - Медвеђа - Приштина - Пећ - државна граница са Црном Гором (гранични прелаз Чакор). Са мањим центрима и осталим насељима у окружењу повезан је и мрежом државних путева, IБ, IIA и IIB реда⁶.

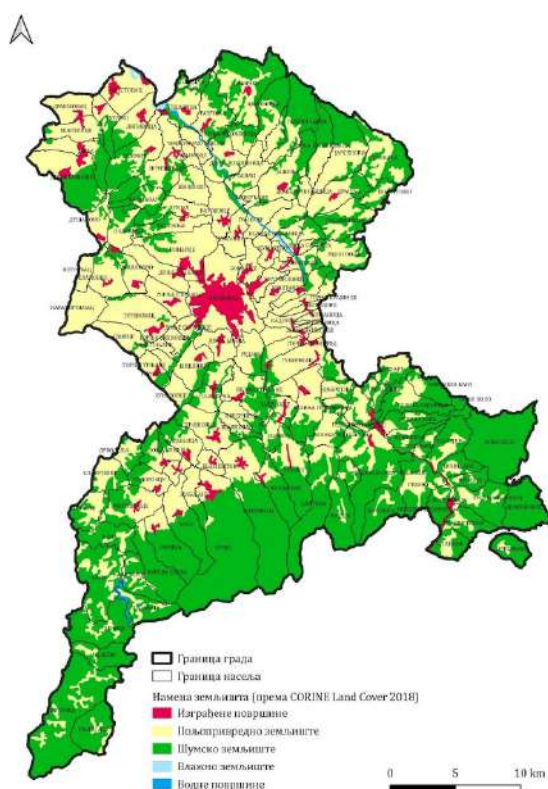
Поред друмског, на територији Града, заступљен је и железнички саобраћај магистралном једноколосечном железничком пругом (Е-85): Београд - Ниш - граница Републике Северне Македоније (Графички приказ 2).

Графички приказ 2 Саобраћајни положај Лесковца (Извори: Карта државних путева, ЈП „Путеви Србије“, 2022; Регистар просторних јединица)

⁶ Државни путеви IБ реда: бр.39 Пирот-Бабушница-Власотинце-Лесковац-Лебане-Медвеђа-Приштина-Пећ - државна граница са Црном Гором (гранични прелаз Чакор). Државни путеви IIA реда: бр. 158 - Мала Крсна - Велика Плана - Баточина - Јагодина - Ћуприја - Параћин - Ражањ - Алексинац - Ниш - Клисура - Лесковац; бр. 225 - Гаџин Хан - Брестовац - Бојник - Лебане; бр. 226 - Прокупље - Бојник - Лесковац; бр. 227 - Лесковац - Стројковце - Мирошевце - Влазе - Врање - Доњи Стајевац; бр. 232 - Предејане - Црна Трава; бр. 258 - веза са државним путем А1 (петља Лесковац центар) - Лесковац - Владичин Хан - Врање - Бујановац - државна граница са БЈР Македонијом. Државни путеви IIB реда: бр. 434 - Лебане - Вељеглава - веза са државним путем 435; бр. 436 - Стројковце - Вучје - Владичин Хан; бр. 437 - Лесковац - Горње Драговље; и бр. 438 - Власотинце - Грделица - веза са државним путем А1.

Град Лесковац обухвата територију површине 1.025 km², која се у физичко-географском смислу диференцира на пространу Лесковачку котлину и ободне планине и побрђа на северозападу, североистоку, југоистоку и југу. Коришћено пољопривредно земљиште чини 31,9% укупне површине Града, док обрасле шумске површине заузимају 40,8%. Оранице и баште чине 72% (23.582ha) пољопривредног земљишта, 13,6% (4.442ha) чине воћњаци, ливаде и пашњаци чине 11,2% (1.877,5ha), док виногради заузимају 2,4% (795ha, односно 3,9% укупне површине под виноградима у Републици Србији) (Графички приказ 3).

Графички приказ 3 Коришћење земљишта (Извор: Copernicus Land Monitoring Service, 2022; Републички геодетски завод, 2020)

На територији Града налази се заштићено природно подручје Строги резерват природе Зеленичје.

Према попису становништва 2011. године у граду Лесковцу живело је 144.206 становника (2% становништва Републике, односно 66,7% становништва Јабланичког округа), док према првим резултатима Пописа становништва 2022. године на истом простору живи 124.889 становника, скоро 20 хиљада становника мање у односу на претходни попис и више од 31 хиљаду становника мање у односу на почетак 21. века, тј. попис становништва 2002. године, када је у Граду живело 156.252 становника. У периоду од 2012. до 2021. године обе компоненте кретања становништва Града биле су негативне. У наведеном периоду рођено је 11.311, а умрло 21.863 становника (укупна природна промена -10.552). Миграциони салдо, посматран са аспекта унутрашњих миграција (без миграција у иностранство), у истом периоду је износио -3.198 становника (досељено је 14.254 становника, док је 17.452 одсељено).

Основне карактеристике популације (основни контингенти становништва, просечна старост, индекс старења итд.), не одступају у већој мери од просека на нивоу Републике. Када је у питању структура становништва према економској активности, у Лесковцу је учешће запослених ниже од просека Републике, док је учешће незапослених више. Економски активно становништво чини 41,2% укупног становништва Града, од тога 26,5% су запослени (просек на нивоу Републике је 32,1%), а 14,7% незапослени (просек на нивоу Републике је 9,3%). Међу незапосленим становништвом 8,3% чине они који су некад радили, док је оних који траже први посао 6,4%. Неактивно је 58,8% становништва, од чега су: 14,6% деца млађа од 15 година, 7,8% ученици и студенти, 9,4% домаћице и 21,6% пензионери. Образовну структуру становништва карактерише доминација становништва са средњом стручном спремом (50%). Заступљеност становништва без школске спреме је изнад просека за Републику Србију (19% у односу на 13,7%), док је заступљеност високообразованог становништва испод просека (12,4% у односу на 16,2%). У структури становништва према националној припадности доминирају Срби (92,7% становништва), а најбројнија национална мањина су Роми (5,3% становништва).

Просечна густина насељености на територији Града (2022. године) износи 122 становника/км², што је значајно изнад просека Републике (76 ст./км²), региона Источне и Јужне Србије (54 ст./км²) и Јабланичког округа (67 ст./км²).

Град Лесковац обухвата 144 насеља, од којих статус градског имају градски центар Лесковац и насеља Грделица и Вучје. Према попису становништва 2011. године у градском центру је живело 60.288 становника, односно 41,8% укупног становништва Града. Мрежа насеља се у демографском смислу диференцира на централну зону, која обухвата градски центар са приградским насељима и остала демографски значајнија насеља (већа од 1.000 становника) лоцирана у долинама Јужне Мораве, Јабланице, Ветернице и Власине, и периферну зону, коју карактерише концентрација демографски мањих насеља (до 1.000 становника). Неповољни демографски трендови (смањење природног прираштаја и емиграција) довели су у периоду од 2002. до 2011. године до смањења броја становника готово свих насеља, укључујући и градски центар и друга два градска насеља. Пораст броја становника у наведеном периоду забележен је у насељу Петровац и приградским насељима Бадинце, Горње Стопање и Бобиште

Предшколско образовање на територији Града реализује се у оквиру Предшколске установе „Вукица Митровић“, која обухвата 11 објеката, у градском центру 8 и 3 у насељима Грделица, Вучје и Братмиловце. Основно образовање реализује се у 25 матичних осморазредних основних школа и 44 подручна - истурена четвороразредна одељења. У граду функционишу и музичка школа, специјална школа и школа за основно образовање одраслих. Средње образовање реализује се у следећим школама: Гимназија, Техничка школа, Трговинско-угоститељска школа, Економска школа, Школа за текстил и дизајн, Пољопривредна школа, Хемијско-технолошка школа, Медицинска школа, Музичка школа и Специјална школа за средње образовање. У Лесковцу се налазе Технолошки факултет Универзитета у Нишу и Академија струковних студија Јужна Србија - седиште Академије. Одсек Висока пословна школа Лесковац и Одсек за технолошко уметничке студије Лесковац. Здравствене установе на територији Града су: Здравствени центар Лесковац, који обухвата Дом здравља и Општу болницу и Завод за јавно здравље Лесковац. Мрежа објеката примарне здравствене заштите Дома здравља Лесковац обухвата 24 здравствене амбуланте у градском (7) и приградским и

сеоским насељима⁷ (17). Социјална заштита организована је у оквиру Центра за социјални рад и Геронтолошког центра. Установе културе на територији Града су: Народна библиотека „Радое Домановић”, Лесковачки културни центар, Народно позориште, Историјски архив Лесковац, Народни музеј (у чијем су саставу: Градска кућа, Музеј текстилне индустрије у Стројковцу, Спомен-кућа Косте Стаменковић и Археолошки локалитет Царичин град на територији општине Лебане. Спортски савез Лесковца је спортска институција која обједињује 80 спортских клубова и организација.

На територији Града евидентирано је 48 непокретних културних добара (НКД), од тога: 45 споменика културе и 3 археолошка налазишта. У категорији НКД од великог значаја су Кућа Шоп Ђокића у градском центру, Јашуњски манастир Св. Богородице (насеље Голема Њива), Јашуњски манастир Св. Јована (насеље Јашуња) и манастири Рударе (насеље Рударе) и Чукљеник (насеље Чукљеник). У насељеном месту Лесковац се налази 38 НКД, међу којима су бројне зграде и куће, две цркве Стара црква Св. Богородице и Саборна црква Св.Тројице, један споменик и археолошко налазиште Хисар. У осталим насељима налазе се: Комплекс воденице и гајтанаре (Стројковце), Црква Св. Апостола (Турековац), Црква Св. Петке (Кумарево), Манастир Бабичко (Бабичко), Средњовековно насеље "Скобаљић град" (Вучје) и археолошка налазишта Кале - Међа (Доње Бријање) и Градац (Злокућане) и др.

У структури економски активног становништва Града према делатностима доминира прерађивачка индустрија (41,3%), док је друга по заступљености трговина (15%). У укупној запослености у већој мери учествују и делатности из домена јавних услуга: здравствена и социјална заштита (7,5%) и образовање (6,9%). У поређењу са привредном структуром на нивоу Републике, на територији Града је скоро двоструко већа заступљеност прерађивачке индустрије (41,3% у односу на 21,7%), док су остале делатности (нарочито делатности квартарног сектора⁸) углавном компаративно слабије развијене. Просечна нето зарада на територији града Лесковца за 2021. годину је износила 51.734 динара, што је 78,5% просечне зараде на нивоу Републике Србије за исту годину (65.864 динара).

⁷ Здравствене амбуланте у насељима: Бабичко, Белановце, Бобиште, Богојевце, Брестовац, Губеревац, Доња Локошница, Доње Бријање, Драшковац, Јашуња, Липовица, Манојловце, Ораовица, Орашац, Печењевце, Разгојна и Турековац.

⁸ Информисање и комуникације, финансијске, стручне, научне и административне делатности и др

5 КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА

5.1 ДРУШТВО

5.1.1 Демографија

Између два пописа у Лесковцу је дошло до депопулације која је веома изражена. Према првим подацима пописа из 2022. у Лесковцу живи укупно 124.889 становника, што је за 19.317, односно 13,4% мање, у односу на претходни попис становништва, када Лесковцу је живело 144.206 становника.

Према подацима из пописа 2011. године, градско становништво чини 45,27%, а остало 54,73% укупног становништва ЈЛС Лесковац. Што се тиче полне структуре, становништво је полно уједначено, са нешто већим бројем жена (50,33%) у односу на мушкарце (49,67%).

Према подацима из 2011. године, на територији града је живело 12.046 становника мање у односу на попис из 2002. године. Основни разлози велике депопулације леже у ниском прираштају и у изузетно високим стопама смртности. Негативни природни прираштај износи - 6,7 на 1.000 становника, док је број умрлих у односу на број новорођене деце већи за 984. Миграција, односно изузетно изражено исељавање из Града (посебно младих) је велики проблем и наставља вишедеценијски тренд присутан на нивоу целе Србије. Индекс старења који показује број особа старијих од 64 године у односу на млађе од 14 година на нивоу Србије износи 96, док на територији Лесковца износи 171. Ово указује на доминацију старије популације у односу на децу.

Према првим подацима пописа пољопривреде, 14% од укупног становништва је пољопривредно. Степен образовања становништва града, као и структура стручне понуде је неповољнија него у Републици Србији, а далеко заостаје и за потребама развоја Града. Од укупног броја становништва на територији Града Лесковца, економски активно становништво чини 41,24%, од чега 26,53% обавља занимање, а 14,71% је незапослено. Проценат економски неактивног становништва у односу на укупан број становништва је доста већи од економски активног становништва и износи 84.730 становника, односно 58,76%. Највећи проценат чине пензионери са 21,57%, док су на другом месту деца млађа од 15 година са 14,57%.

Дневне миграције на територији Града Лесковца постоје највише због школовања, посла или коришћења јавних служби и усмерен је ка централном насељу Лесковац, који је административни и привредни центар подручја града, али и шире територије (Јабланичког округа).

Највећа концентрација становништва и густина насељености је у ужем центру Града. Густина насељености је неравномерна и највећа је у градском центру – 160 ст/ха, у делу града са вишепородичним становањем (насеље Дубочица) – 120 ст/ ха, у широј градској зони - 60-70 ст/ха и периурбаним око 30 ст/ха.

Становништво према националној припадности је веома хомогено, најзаступљенији су Срби док су остало Роми, Црногорци, Македонци, Бугари и др. Ромско становништво сконцентрисано је у највећем броју у четири неформална ромска насеља у насељеном месту

Лесковац, и представља део становништва где је присутна културном разноликост, социјална искљученост и изражена незапосленост.

5.1.2 Социјално укључивање и социјална заштита

Просечна зарада становника

Према подацима Републичког завода за статистику просечна зарада за новембар 2022.год. за град Лесковац износи 57.159,00 динара, Јабланички округ још мање - 55.828,00 динара што је значајно ниже од републичког просека који износи 78.326 динара. И даље ово су најмање зараде у Србији. Бележе благи раст, али спорији од републичког просека чиме се економски јаз повећава.

Услуге социјалне помоћи

Према јавно доступним подацима Центра за социјални рад у току 2019. године на својој евиденцији имао је укупно 10.446 корисника социјалне, породично-правне заштите и проширених права социјалне заштите. Проценат популације који користи социјалну помоћ највећи је међу Ромима. Постојећи Геронтолошки центар је недовољних капацитета у односу на потребе становништва. Све веће учешће старог становништва у популацији и очекивани пораст броја становника који припадају овој категорији, као резултат продужења животног века, захтеваће у наредном периоду проширење смештајних капацитета као и обезбеђење нових облика збрињавања.

Поред поменутих видова социјалне заштите и збрињавања, изражена је потреба Центра за социјални рад за изградњом прихватишта за одрасла и стара лица, као и за изградњом објеката за трајно збрињавање различитих социјалних, маргинализованих и друштвено рањивих група.

Угрожене зоне

Према Стратегији безбедности Града Лесковца за период 2018-2022 год., а као резултат анкете, према грађанима и грађанкама Лесковца „Радничко насеље” је угроженије по стопи криминала. Зоне са израженим социјалним проблемима представљају и четири ромска насеља. У овим деловима града присутни су елементи сегрегације ка осталом делу друштва, због разлике у начину живота, урбаној култури, социјалном и друштвеном статусу.

Безбедност

Према истој стратегији, у подручја у којима је безбедност највише угрожена спадају већ апострофирани делови градског насеља Лесковац: ромска насеља, као и “Радничко насеље”. Поред ових релативно компактних зона као простори у којима се грађани осећају небезбедно идентификовани су и делови насеља који се налазе на периферији и делови града који су неосветљени и неуређени. Ужи центар насеља Лесковац, због фреквенције људи и броја угоститељских објеката је, такође, је место на којем безбедност омладине може бити угрожена, као и у околини основних и средњих школа.

У складу са претходно наведеним, грађани наводе да је безбедност грађана највише угрожена увече, односно током ноћи, а када је реч о млађој популацији посебно током викенда.

5.1.3 Становање

Стамбена понуда

Број станова у градском насељу Лесковац расте, упркос опадању броја становника. Потражња за становима у стамбеним зградама је већа у односу на потражњу за породичним кућама. Посебно је атрактивна централна градска зона. Када је у питању новоградња, доминира изградња вишепородичних објеката од стране приватног сектора, посебно у зони центра, најчешће кроз урбану трансформацију где породично становање спајањем већег броја парцела прелази у вишепородично. Према подацима Стамбене стратегије града Лесковца у 2011. години број завршених станова у Лесковцу био је 120. Број завршених станова у 2020. години је 86, а незавршених 142.

Стамбена површина по становнику износи 19,76м², према подацима ГУП-а Лесковца до 2020. год.

Према подацима Републичког завода за статистику за I квартал 2022. цена квадратног метра у Лесковцу износила је 94.079,00 динара. Социо-економска ситуација становништва не дозвољава обимније захвате у области становања тако да је неопходно да се кроз издвајање минимума средстава из локалног буџета, у наредном периоду, ради на промоцији и субвенционисању побољшања стандарда и услова становања.

Према подацима из Стамбене стратегије Града Лесковца око 900 домаћинстава су потенцијални корисници социјалног становања. Град Лесковац располаже са 85 станова који су у његовом власништву, а тренутно их користе закупци. Постојећи стамбени фонд у јавном власништву је потпуно девастиран, кроз процес приватизације и откупа, као и небригом и малим инвестицијама у унапређење станова. Недостаје попис и систематизација станова у јавном власништву, након које би се могло кренути у њихову адаптацију и ревитализацију и сагледати потребу за изградњом нових станова.

У широј градској зони изграђено је пар вишепородичних објеката социјалног становања (за интерно расељена лица), као и два вишепородична објекта намењена ратним војним инвалидима, кроз пројекте. Град нема агенцију за социјално становање, нити је социјално становање поверено као делатност било ком јавном предузећу.

Подстандардна насеља

Насеља са израженим подстандардним становањем су четири ромска насеља на територији насељеног места Лесковац. Насеља Подврце и Сат махала карактерише проблем пренасељености (недостатак стамбеног простора), док насеље Славко Златановић карактерише контраст и присуство лошег грађевинског фонда на деловима насеља и недовољна инфраструктурна опремљеност (самоиницијативно разведена водоводна мрежа, недостатак канализације, саобраћајнице без коловозног застора). Насеље у Винарцу карактерише недостатак канализационе мреже и улице без застора.

Нелегална градња

Током 2021. године је евидентирано 17.000 предмета за озакоњење. У претходном периоду највећи број нелегалних објеката је био у сва четири ромска насеља. Како су ови делови

недовољно добро покривени урбанистичким плановима, легализација је веома неизвесна. Такође у делу стамбеног насеља „Обрад Лучић” и делу насеља “Охридско” недостаје плански документ који би омогућио поступак озакоњења. Оквирна процена је да је око 30% територије покривено нелегалним објектима. Генерално, тренд изградње нелегалних објеката је у опадању, изузев ромских насеља, где се она наставља.

5.1.4 Објекти друштвеног стандарда

Социјална инфраструктура

Број вртића, њихов просторни размештај и постојећи капацитети не задовољавају потребе потенцијалних корисника ових услуга. Слично је и са геронтолошким центрима којих је недовољно. Мањи део потреба задовољавају приватни вртићи и домови за старе.

Здравствена инфраструктура

Мрежа здравствених објеката је задовољавајућа. Недостају нови објекти у оквиру комплекса опште болнице у циљу побољшања услуга (нпр. службе за патологију).

За дечји диспанзер је планирана доградња повећањем спратности и габарита.

Образовна инфраструктура

Мрежа основних школа је добро разграната. У самом Граду Лесковцу постоје средње стручне школе: економска, трговинско-угоститељска, текстилна, хемијска, пољопривредна, медицинска, техничка.

Када је у питању високо образовање, у Лесковцу се налази Технолошки факултет, као и Висока пословна школа струковних студија Јужна Србија (седиште Академије, Одсек Висока пословна школа Лесковац и Одсек за технолошко уметничке студије Лесковац), чији је оснивач Република Србија. У Граду постоје субјекти високог образовања у приватном власништву.

Према подацима НЗС дефицитарна занимања у Лескову су следећа:

- Сва грађевинска – зидари, тесари, армирачи, бетонирачи, асфалтери, заваривачи.
- Фармацеути, физичари, технолози за заштиту биља, машински и електроинжењери.
- Кувари.

Средња грађевинска школа не постоји на територији града, док занимања кулинарски техничар и кувар постоје као образовни профили у трговинско-угоститељској школи. Технолог за заштиту биља не постоји као студијски програм на Технолошком факултету у Лесковцу, што се истиче као проблем неусаглашавања образовања са локалним захтевима привреде.

Културна и научна инфраструктура

У Лесковцу делује низ културних институција: Историјски архив Града Лесковца, Народни музеј, Градска кућа (кућа Боре Димитријевића –Пиксле), Народна библиотека „Радоје Домановић”, Културни центар, Народно позориште, Дом културе Рома. Постојеће стање у области културе побољшано је кроз адаптацију и реконструкцију постојећих објеката. За несметано функционисање неопходно је повећање капацитета постојеће библиотеке која не задовољава

потребе и неопходна је изградња новог објекта, на новој локацији. Такође, Историјски архив је недовољно велик те је изражена потреба за изградњом новог објекта на другој локацији у центру града.

Предвиђена је промена намене Дома војске и дела комплекса у објекат школства и културе - концертна дворана.

У Лесковцу је активан Центар за стручно усавршавање у образовању, чији је оснивач Град Лесковац.

Спортска инфраструктура

На територији града Лесковца за потребе спортско - рекреативних активности корисника свих узраста, аматерског и професионалног обављања спорта постојећи спортски објекти:

- установа за спорт и физичку културу "Дубочица" (некадашњи спортско рекреативни центар "Здравље") са затвореним базеном, спортском халом, тениским теренима, авантура парком,
- комплекс стадиона "Дубочица"(где је нови стадион изграђен), са помоћним теренима и пратећим садржајима,
- стадион "Слога",
- спортске хале "Партизан" и "Плави павиљон",
- спортски терени у Братмиловцу, Бобишту, Синковцу, Кованлуку,
- 15 спортских терена у оквиру других претежних намена (становане и зелене површине, образовање)
- 2 специјализована спортска објекта у оквиру посебне намене (хиподром и спортски аеродром).

Неретко су спортски капацитети мали, те је изражена потреба за доградњом постојећих капацитета и изградњом спортско-рекреативних садржаја на новим локацијама. Предвиђено је проширење Установе за спорт и физичку културу "Дубочица" и Спортског комплекса "Дубочица".

5.2 ЕКОНОМИЈА

5.2.1 Општа економска кретања и тржиште рада

Запосленост

Укупан број запослених у Граду Лесковцу у 2021. години износио је 37.060. Реализацијом нових инвестиција како домаћих тако и страних број незапослених се смањује. Жене чине 46,6% од укупног броја запослених у Лесковцу, а млади старости од 15-29 година 17,3%. У Лесковцу је 12.691 незапослено лице на евиденцији НСЗ, од тога 6.412 жена. (септембар, 2022.) По полу се не истиче неуједначеност, док је по старости мањи број незапослених лица од 15-19 година, док је за остале старосне групе приближна уједначеност. Највише је незапослених у старосној

добе од 55 до 59 година, а потом и у старосним добима од 60 до 64 година, од 50 до 54 године и од 45 до 49 година. У образовној структури незапослених, највише је оних са првим, трећим и четвртим степеном стручне спреме. Проенти жена су у овим образовним групама незапослених већи, што говори да недостатак квалификација више утиче на незапосленост жена од старосне доби. Око 17,5% незапослених се на евиденцији НЗС налази преко 10 година, од којих су док је 14% налази незапослено дуже од 5 година. Ови подаци говоре да постоји проблем дугорочне незапослености. Родна структура дугорочно незапослених је доста уједначена, проценат жена је нешто већи (56%) само у категорији незапослених дуже од 10 година.

Мобилност запослених

Градско насеље Лесковац је центар гравитационог подручја коме конвергирају сва насеља на територији Града. Постоји организован градски превоз и функционише у односу на ширу територију за потребе свакодневних путовања на посао и са посла.

5.2.2 Привреда и пословно окружење

Привредни субјекти

Приметан је благи раст броја активних привредних друштава у Лесковцу, са 1.052 у 2019. години на 1.093 у 2022. години. У 2022. години број новооснованих, али и број угашених привредних друштава је драстично мањи него претходних година (34 новооснована, 18 угашених).

Такође, пораст је броја активних субјеката, са 4.100 у 2019. години на 4.427 у 2022. години. И у овој категорији у 2022. години било је готово за 50% мање новооснованих, али и угашених предузетника. Број новооснованих предузетника је нешто виши од броја угашених (360 наспрам 304). Највећи проценат запослених ради у прерађивачкој индустрији (39,1%), потом у сектору трговина на велико и мало и поправке моторних возила (15,3%). У сектору здравствене заштите запослено је 7,9% запослених, а у образовању 7,0%. Остале сектори заступљени су у малим процентима, у рударству (0,1%), пословању некретнинама (0,3%) и пољопривреди, шумарству и рибарству (0,6%). У 2020. години за подручје града Лесковца број запослених у правним лицима је 25564 (67%), док је број предузетника 8027 (23%).

На плану директних инвестиција на територији града Лесковца већа улагања привредних друштава са већинским страним власништвом забележена су у области аутомобилске индустрије, компоненти за ауто индустрију, ауто пресвлаке, патоснице за аутомобиле, производња великих индустријских врећа за индустрију, производњи чарапа, производњи џинса итд. Након завршетка инфраструктурног опремања Зелене зоне, створени су услови за привлачење директних инвестиција, како страних, тако и домаћих. Већи страни инвеститори на територији града су: Yura (аутоиндустрија), Porr Werner&Weber, Aptiv (аутоиндустрија), Млекара (Bonafarm group), Фалке (текстилна индустрија), Autostop Interiors (текстилна индустрија) i Terasteel (грађевинска индустрија). Aptiv, TeraSteel d.o.o., AUTOSTOP INTERIORS doo Leskovac и FALKE SERBIA су међу 10 најзначајнијих правних субјеката по пословним приходима.

Привредне зоне

У градском насељу Лесковац су привредне зоне: "Северна" зона, "Невена", "Његошева", "58", "Здравље", "Зелена - запад" производно пословна зона. Радне зона у изградњи је Јужна зона "Бунибродске ливаде". Важећом планском документацијом планирано је формирање нових радних зона: зона "дуж државног пута I реда бр.1 (М1)", зона "дуж Лебанског пута", "Зелена" агробизнис зона (исток).

Плановима је предвиђено да се постојеће радне зоне ревитализују реструктурирањем преосталих предузећа и осавремењавањем производних програма, а комплекси ван функције реактивирају. Нове радне зоне омогућавају промовисање и развој агробизниса (део "зелене" зоне), подстицај предузетништва ("зона дуж пута М1" и "зона дуж лебанског пута"), формирање савремене локационо - организационе форме и стварање повољног пословног окружења. Гринфилд локација у власништву града Лесковца у "Зеленој зони" обезбедила је нове инвестиције. Изграђеност у смислу привођења планираној намени различита је за појединачне зоне, тако да су готово у потпуности изграђене радна зона бр. 5 „Здравље“, радна зона бр. 1 „Северна“, радна зона бр. 4 „58“, радна зона бр. 3 „Његошева“ и радна зона бр. 2 „Невена“. У радним зонама бр. 6, 7, 8, 9 10 и 11 проценат привођења и изградње је мањи.

Степен комуналне опремљености као предуслов изграђености у смислу привођења планираној намени различит је по зонама, као и заступљеност индустријске производње у односу на комерцијалну делатност, као две најдоминантније намене у зони.

Индустријско наслеђе је од изузетне важности, с обзиром да је сам Лесковац доживео успон управо захваљујући развоју ове гране привреде и представља посебну категорију веома значајног материјалног наслеђа, које захтева адекватну валоризацију од надлежних институција.

Комерцијалне делатности су дисперзивно распоређене на посебним површинама или интегрисане са претежном наменом у центрима свих нивоа: дуж Булевара ослобођења, као посебни објекти на парцели, простор око реке Ветернице и простор око железничке и аутобуске станице; у локалним центрима, као посебни објекти на парцели или пратеће делатности у осталим наменама и дуж линијских центара који се поклапају са градским саобраћајним правцима (ул. Јужноморавских бригада, Булевар ослобођења, ул. Краља Петра, ул. Радничка, ул. Пана Ђукића, ул. Влајкова итд.); линијски у главним улицама и као појединачни објекти у насељским центрима - Бобиште, Братмиловце и Доње Синковце.

5.2.3 Туризам и култура

Туристичка инфраструктура

Смештајни туристички капацитети су скромнијег карактера и то претежно у приватним пансионима, док је у хотелу "Дубочица" угашена било каква активност. Хотел "Београд" у градском центру је са значајним капацитетом. У градском насељу Лесковцу постоји пет категорисаних хотела (два са 4* и три са 2*), од чега је један гарни хотел. Једини категорисани мотел има 3*. У свим хотелима и мотелу налази се укупно 13 апартмана и 149 соба са 252

лежајева. Десет је категорисаних објеката физичких лица, два са 2*, 3* и 4*, са укупно 73 лежајева.

У власништву правних лица је шеснаест категорисаних објеката са 2*, 3* и 4*, који располажу са укупно 460 лежајева.

Основни потенцијали за развој туризма на територији Лесковца су:

- природни туристички мотиви: брдо Хисар и река Ветерница;
- антропогени туристички мотиви: археолошко налазиште на Хисару, црква „Оџаклија“ и Св. Тројица и Црква Св. Илије, Кућа Шоп–Ђокића и кућа Боре Димитријевића-Пиксле у Лесковцу, Народни Музеј у Лесковцу, споменик ослободиоцима Лесковца, споменик на Хисару и др.
- културно-манifestациони догађаји (Роштиљијада, Лесковачко лето, Карневал Лесковац, књижевни, музички и филмски сусрети, сликарске и друге уметничке колоније и др). Роштиљијада и Карневал су најпопуларнији и најпосећенији (поред њих и: Лесковачко лето, „Дани лесковачке мућкалице“, Међународни фестивал и летња академија музике „Strings“, Интернационални фестивал филмске режије „Liffe“, Самит фотографа екс Југославије, Фестивал сценских минијатура, Сајам лесковачког домаћег ајвара, зимнице и пића, Изложба сувенира и туристичких публикација и др.).

Традиционална сајамска манифестација у потпуности је занемарена, док је објекат округлог павиљона, значајан по својим архитектонским вредностима, стављен је под претходну заштиту од стране надлежног Завода за заштиту споменика културе.

У 2019. години укупан број долазака туриста износио је 24.280, што је за 18,33% више него у 2018. години. Исте године остварено је укупно 45.178 ноћења, за 23,06% више него у 2018. години. Раст броја долазака и ноћења у граду Лесковцу у 2019. години био је изнад националног просека. Просечна дужина боравка туриста у данима је у порасту, са 1,47 дана у 2015. години на 1,79 дана у 2018. години.

Народни музеј у Лесковцу за 2021. год. и друге објекте музеја посетило је 10.446 посетилаца. Поред саме зграде Народног музеја у Лесковцу, у надлежности Музеја су и: Градска кућа, Спомен кућа Косте Стаменковића, Текстилни музеј у Стројковцу и Археолошки локалитет Царичин град на територији општине Лебане.

Пратећи садржаји потребни туристима су туристички инфопултови у Вучју и Грделици.

Најважније рекреационе зоне на територији Града су:

- комплекс стадиона Дубочица са помоћним теренима; уз објекат је планирана изградња пратећих садржаја;
- Спортско-рекреациони центар Дубочица са затвореним базеном, спортском халом, тениским теренима, авантура парком;
- Градски паркови: централни градски парк, Девет Југовића, парк Краља Петра, Спомен парк и парк Рупе.
- Потенцијална рекреациона зона је приобаље реке Ветернице и пешачко-бициклистичка стаза по траси старог хисарског канала.

Културна баштина

Саборна црква Свете Тројице у центру Лесковца грађена је у српсковизантијском стилу 1931. године. Основа цркве је квадратног облика у коме је равнокраки крст са пет купола. Спољним изгледом подсећа на манастир Грачаницу. Спољна орнаментика спада у најлепше у земљи. Генерални план израдио је г. Василије Андрасов. Црква је по заштитом државе као споменик културе.

Стара црква Свете Богородице, тзв „Оџаклија” је саставни део црквеног комплекса Саборне цркве у Лесковцу. Саграђена је 1803. године на темељима претходног храма и посвећена рођењу Пресвете Богородице. Ова јединствена црквена грађевина укопана у земљу око једног метра. Због огњишта и димњака названа је оџаклија. Црква је оштећена у Другом светском рату током немачког и савезничког бомбардовања и у поплави 1948. године. У порти је стара црква посвећена рођењу пресвете Богородице (тзв. Малој Госпојини), јединствени примерак грађевинског подухвата у православљу. Оџаклија има статус непокретног културног добра и споменика културе.

Црква Светог Илије на Хисару, у националном стилу, подигнута је 1889. године на месту камене цркве из средњег века. Грађевина је основе крста са куполом изнад центра, по пројекту архитекте Светозара Ивачковића.

Црква Свете Петке, конак и старо гробље у Рудару леже на око четири километра јужно од Лесковца. Претпоставља се да је црква подигнута на темељима једнобродне ранохришћанске базилике, од које су, при обнови 1799. године, сачувани централни и олтарски део. Поред храма је конак који важи за један од најлепших примерака профане грађевинске архитектуре балканског стила XIX века. Са аутентичним дрвеним степеницама, прозорским капцима на спрату и великим димњаком, овај објект спада у ред најлепших те врсте у Србији.

Шоп-Ђокићева кућа на Масариковом тргу, саграђена је у балканском стилу грађанске архитектуре пре више од 140 година, а обновљена почетком 80-тих година. У објекту су просторије ТОЛ и Одељења Министарства за просвету. Кућа је под заштитом државе.

Хидроелектрана у Вучју на око 17 km од Лесковца, лежи у живописном амбијенту реке Вучјанке. Пуштена у рад 1903. године. Ова хидроелектрана је изграђена само две године после прве хидроелектране у Србији, у Ужицу, на реци Ђетињи. Јединствена је по томе што још увек производи електричну енергију.

Скобаљић град, односно остаци тврђаве, леже на северним падинама Кукавице изнад Вучја, 18km јужно од Лесковца. Утврђење је у XV веку саградио српски војвода Никола Скобаљић ради одбране подручја Дубочица од Турака. На једном хектару подигнути су Горњи и Доњи град и подграђе. Зидови су очувани до висине приземља. Пронађени су остаци амфора и рановизантијске грнчарије. Ово мало али значајно утврђење било је у функцији до доласка Турака 1454. године. До остатака тврђаве води шумска стаза од централе у Вучју.

Хисар - планирани етно-археолошки парк. Проналасци од XIII до X века п.н.е. указују на присуство Дарданаца. На Хисару су пронађени и трагови фресака из XII и XIII века. Од 2002. до 2006. године, откривен је већи број архитектонских и других објеката, керамике, новца и

археолошких предмета од метала, стакла, кости и камена. Посебну вредност имају диптих од слоноваче са копчом и сребрна копча.

На територији Града постоје значајни комплекси индустријског наслеђа у Лесковцу, Грделици и Вучју.

5.3 УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ

5.3.1 Историјски приказ просторног и урбаног развоја града

Плански развој Лесковца започео је након ослобођења од Турака, крајем 1877. године, када улази у састав Србије. Захваљујући државној политици, израђивани су регулациони планови. Град је добио регулациони (урбанистички) план 1882. год. (инжењер Вилхем Бадер, којим урбано насеље мења структуру и од оријенталног постаје европски град. У катастрофалним ратним страдањима (1941-1944) Лесковац је изгубио петину свог становништва и већи део грађевинског фонда. Граду су нанете велике штете и од поплава које су га задесиле у послератном периоду, од којих је највећа 1948. године. Да би се отклониле последице ратних разарања и природних непогода, покренута је иницијатива да се приступи интензивној обнови и изградњи на урбанистичкој основи. Тако је за Лесковац 1948. године урађен први послератни план (аутор арх. Ратомир Богојевић). Овај план је обухватио просторни развој града за период од 30 година (1946-1976), у коме би његово становништво од 19 000 порасло по просечној стопи од 3% на 48 000. Град је третиран као друштвено-привредни центар ширег подручја које му гравитира налазећи се у средишту Моравско-вардарске долине на важним републичким магистралама. Нови урбанистички план Лесковца усвојен је 1956. године за период његовог развоја од 20 година. Задржани су правци ширења територије града, систем мрежа саобраћаја, размештај зона основних функција града (зоне рада и становања, спорта и рекреације) а затим локације болничког комплекса, новог гробља, тржница и других објеката. Задржана је концепција мреже саобраћаја и положај градског центра са тргом. Слободне неизграђене површине на периферији града намењене колективној стамбеној изградњи, показало се, нису биле подобне за ову изградњу јер је земљиште било потпуно комунално неопремљено а опремање је захтевало знатна средства и време. Стамбена криза и обезбеђења средства фонда стамбене изградње нису могла чекати на решење овог проблема. Превагнуо је интерес да се колективна стамбена изградња премести у ужу градску територију – тамо где је планом зацртано индивидуално становање малих густина насељености.

Новим ГУП-ом из 1973. године је извршена валоризација реализације регулационог плана из 1956. године и процењене потребе просторног развоја града за период од 20 година тј. до 1992. године, када ће бити обухваћено око 67.000 становника. Све градске фабрике су обухваћене зацртаном територијом града од 1600ха у оквиру утврђене границе ужег грађевинског реона. Зацртано је да се у знатно већем делу градског ткива, него што је планом из 1956. године представљено, изврши реконструкција. Реконструкцијом се предвиђа замена затеченог грађевинског фонда мале густине и комуналне опремљености, новоградњом са већом густином насељености у систему колективног становања. Овај приступ је имао за циљ рационалније коришћење градског земљишта, и обезбеђење потребног простора за

проширење саобраћајних површина и размештај пратећег садржаја. У планираном периоду није било реално очекивати уклањање концентрације затеченог стамбеног фонда бесправне градње који је егзистирао без инфраструктуре. Пошло се од становишта да бесправно подигнути стамбени фонд преиспита и обухвати детаљним плановима а потпуно сузбије даље ширење такве градње. Генерални урбанистички план града Лесковца до 2010. године усвојен је 1992. године. У оквиру границе подручја ГУП-а налази се изграђено градско ткиво од центра до периферије са бесправно подигнутим стамбеним насељима, неизграђени простор између града и приградских насеља, приградска насеља Бобиште, Братмиловце и Доње Синковце и јужна и северна водозахватна зона. Овај Генерални урбанистички план био је у примени дванаест година. Постојећи план настао је на бази друштвеног система који је промењен: самоуправљање, друштвено власништво, друштвени стамбени фондови који су престали да буду актуелни.

Генерални урбанистички план Лесковца од 2010. до 2020. године, заснивао се на принципима одрживог развоја који подразумевају усаглашен економски, социјални, еколошки и просторни развој. Услед тенденције опадања броја становника, уследило је смањење грађевинског подручја и очување пољопривредног земљишта. Циљ је био да се постигне оптималан однос између изграђеног и неизграђеног: шумског, пољопривредног и водног земљишта.

Урбани развој насеља Грделице и Вучја почео је ГУП-овима из 1966. године, који су спорадично мењани по потреби, услед одступања. Оба места као општински субцентри имају израђене и усвојене планове генералне регулације. Насељено место Стројковце као центар заједнице села у обухвату је Просторног плана Града Лесковца, у оквиру кога има израђену шему насеља.

5.3.2 Урбано подручје

Мрежа насеља

На територији Града Лесковца постоји урбани центар градско насеље Лесковац, док су Грделица и Вучје по категоризацији градски субцентри (два, од укупно 5, за територију Града), Стројковце је центар заједнице села (за ова насеља су узета у обухват само културна добра и индустријско наслеђе).

Мрежа насеља заснива се на следећој насељској хијерархијској структури:

- Градски и регионални центар (1) – Лесковац;
- Приградска насеља (11) - Доње Синковце, Доње Стопање, Горње Стопање, Винарце, Рударе, Братмиловце, Бобиште, Мрштане, Доња Јајина, Шишинце и Кукуловце;
- Градски субцентри (5) - Брестовац, Грделица, Вучје, Печењевце и Предејане (варош);
- Центри заједнице села (10) - Разгојна, Турековац, Мирошевце, Велика Грабовница, Манојловце, Орашац, Стројковце, Губеревац, Белановце и Богојевце;
- Примарна сеоска насеља.

Градски субцентри са следећим гравитирајућим селима и подручјима:

- Брестовац са гравитирајућим селима: Липовица, Међа, Доње Бријање, Кутлеш, Шарлинце и Драшковац;
- Грделица са гравитирајућим селима: Бистрица, Несврта, Ораовица, Грделица село, Тупаловце, Козаре, Ковачева Бара, Виље Коло, Велика Сејаница, Дедина Бара, Бојишина, Боћевица и Палојце;

- Вучје са гравитирајућим селима: Накривањ, Чукљеник, Бели Поток, Жабљане, Брза,
- Печењевце са гравитирајућим селима: Брејановце, Живково, Прибој, Залужње, Каштавар и Чекмин;
- Предејане (варош) са гравитирајућим селима: Мрковица, Црвени Брег, Сушевље, Бричевље, Предејане село, Кораћевац, Крпејце, Граово, Личин Дол и Ново Село.

Центри заједнице села:

- Разгојна са гравитирајућим селима: Бабичко, Горња Локошница, Доња Локошница, Грданица, Смрдан и Чифлук Разгојински;
- Турековац са гравитирајућим селима: Карађорђевац, Свирце, Доње Трњане, Горње Трњане, Влазе и Горње Синковце;
- Мирошевце са гравитирајућим селима: Дрводеља, Тодоровце, Славујевце, Игриште, Барје, Калуђерце, Црцавац, Гагинце, Мелово, Оруглица, Равни Дел, Горина и Букова Глава;
- Велика Грабовница са гравитирајућим селима: Зољево, Загужане, Мала Грабовница, Добротин, Мала Копашница, Велика Копашница, Тулово, Слатина и Падеж;
- Манојловце са гравитирајућим селима: Горње Крајинце, Доње Крајинце, Кумарево, Мала Биљаница, Велика Биљаница, Јелашница, Рајно Поље, Горња Слатина, Доња Слатина, Злоћудово и Номаница;
- Орашац са гравитирајућим селима: Градашница, Пискупово, Ступница, Јарсеново, Горња Купиновица и Доња Купиновица;
- Стројковце са гравитирајућим селима: Шаиновац, Пресечина, Велико Трњане, Горња Јајина, Паликућа, Радоњица, Горња Бунуша, Доња Бунуша и Бунушки Чифлук;
- Губеревац са гравитирајућим селима: Горњи Буниброд, Доњи Буниброд, Бадинце и Жижавица;
- Белановце са гравитирајућим селима: Душаново, Петровац, Миланово, Карађорђевац и Подримце;
- Богојевце са гравитирајућим селима: Дрћевац, Црковница, Ораовица, Голема Њива, Јашуња, Навалин, Грајевце и Злокућане.

Урбане целине

Простор градског насеља Лесковац је подељен на четири основне просторно - функционалне целине:

- Центар (ужи центар – у њему је смештен већи број централних функција и становање углавном великих густина и - шири центар – који обухвата и зоне породичног становања);
- Шира градска зона - део целине;
- Радне зоне – део целине источно од пруге;
- Приградска насеља - део целине, насеље Чифлук Мира –у рубном делу које карактерише становање са извесним учешћем пољопривредних домаћинстава.

„Центар“ карактеришу историјске и амбијенталне одреднице, доминантан урбани и јавни градски карактер, компактност урбаног ткива, комплексност и вишеслојност, односно мешовита намена функција, са садржајима јавног карактера, комуналним површинама, зеленилом, објектима спорта и рекреације, посебне намене, комерцијалним који испуњавају

функционалне и еколошке критеријуме, верским комплексима као и присутност више типологија становања. Објекти су различите спратности и бонитета, густина насељености и становања неравномерна. Присутно ромско насеље са највећим бројем становника на територији града. Објекти који представљају НКД, најзаступљенији су у градском центру. Посебан простор је у непосредном контакту са реком Ветерницом.

„Ширу градску зону“ карактеришу организовани блокови стамбене изградње, различите типологије становања и умерена спратност објеката. У овој целини налазе се и 2 неформална ромска насеља.

Целина „Радна зона“ намењена је претежно индустрији и производњи, комерцијалним делатностима, али и целини постојећег породичног становања уоквиреног радном зоном. Заступљени су активни привредни и комерцијални комплекси али и браунфилд локације. Комплекс „Ресорт“ део је индустријске баштине веома значајне за развој Лесковца.

Део целине приградска насеља - Чифлук Мира карактерише претежно породична стамбена изградња и присутно ромско насеље. По ободу насеља карактеристично је породично становање у комбинацији са делатностима мале привреде и пољопривреде. У овој подцелини налази се неперспективни војни комплекс - аеродром и хиподром.

Јавни отворени простори

Градски трг - представља локацију у зони центра Лесковца, од велике важности у културолошком, историјском и просторном смислу. Пешачки саобраћај је доминантан. Пешачке површине повезане су у систем стаза, тротоара, пролаза и осталих површина на тргу и парку. Простор има улогу и користи се за масовнија окупљања и манифестације. Јавне блоковске површине формиране су у унутрашњости стамбених и стамбено-пословних блокова. Највише су заступљене у оквиру градског центра. Присутне су и у широј градској зони као пратећи садржај вишепородичног становања. Присутна је узурпација зелених површина у „Радничком насељу“ у зони вишепородичног становања за потребе паркирања.

Јавне зелене површине представљају паркови: Централни градски парк, парк Девет Југовића и Хисар, Спомен парк, парк Краља Петра, парк Рупе; скверови; као и јавне зелене површине у насељима вишепородичног становања: Дубочица, Солидарност, Радничко, Тома Костић. Централни градски парк је најзначајнија зелена површина јавног карактера, која композиционо чини једну целину у којој мрежа пешачких комуникација повезује остале композицијске елементе: платое, елементе са водом и споменицима, дечја игралишта, зоне одмора, објекте и др. Парк Девет Југовића налази се у подножју брда Хисар. Почеци његовог настајања датирају после Балканског рата на локалитету турског гробља, што потврђују димензије стабала. Пејзажни стил парка условљен је како функцијом парка-одмор и рекреација тако и великом денивелацијом терена.

Спомен парк се налази на источној падини Хисара, северно од гробља и Светоилијске цркве. Подигнут је после другог светског рата. Парк има само један улаз са северне стране стазом која представља централну осу парка која води до централног платоа са главним спомеником и мањим амфитеатром. Парк-шума Хисар је највећа зелена површина у градског насеља Лесковац, која чини окосницу, жижу око које се развија систем зеленила. Присутна је узурпација простора нелегалном изградњом ромског насеља које је у директном контакту.

5.3.1 Природно окружење

Природне целине

Важан природни амбијент у урбаном насељу је река Ветерница, чије приобаље се недовољно и неадекватно користи. Уређен је само део који је у центру, али се не употребљава довољно због лоше повезаности са централном зоном и недовољно квалитетног одржавања. Парк-шума Хисар је највећа зелена површина у граду, окосница око које се развија систем зеленила. Хисар је архелошко налазиште – утврђено непокретно културно добро, проглашено одлуком Владе РС. Поред функционалне погодности за етно садржаје, као и наставка археолошких истраживања и презентације остатака архитектуре, парк је повољан за активну и пасивну рекреацију већег броја корисника, уз остваривање естетског и санитарно-хигијенског значаја. Парк-шума Хисар није постигла пун капацитет коришћења јер се нису реализовали етно-археолошки и угоститељски садржаји, али и због непостојања инфраструктуре.

Природна добра

Заштићена подручја су:

- Строги природни резерват "Зелениче", природно добро I категорије, налази се на планини Острозуб, припада КО Ново Село - Лесковац (21,60ha) а други део КО Острозуб - општина Црна Трава (20,10 ha); Завод за заштиту и научно проучавање реткости НР Србије, решењем из 1950. године, ставио је под заштиту део шумске састојине букве са налазиштем ретке терцијарне врсте зеленичета или ловорвишње (*Prunus laurocerasus*) величине 180,00 ha; Републички завод за заштиту природе СР Србије својим актом из 1971. године предложио је СО Лесковац и СО Црна Трава, да се режим строгог природног резервата ограничи само у буковим састојинама са природним налазиштем зеленичета укупне површине 41,70 ha; представља подручје од посебне важности за заштиту природе у Србији (Area of Special Conservation Interest-AsCI) значајно са становишта примене Бернске конвенције у Србији, односно EMERALD подручје;
- Природни простор око непокретног културног добра Јашуњски манастири Св. Јован и Св. Богородица, заштићен је Одлуком о заштити и утврђивању граница непосредне околине и природног простора око манастира Св. Јован и Св. Богородица Црквене општине Лесковац, 1989. године, ради очувања природног простора и његовог планског уређења и коришћења; простор под заштитом обухвата два манастирска комплекса, који су смештени у долини Манастирске реке и ободом планинских коса Бабичке Горе на западној и источној страни; заштитна околина је површине 188,3ha од чега се 37,7ha налази у црквеном власништву, а на осталих 150,5ha газдује ЈП "Србија шуме" "ШГ "Шума" Лесковац; заштићени комплекс обухвата катастарске парцеле које се налазе у оквиру КО Црковница и КО Јашуња; посматрано по намени: шуме чине 163,59ha (87%), њиве 7,9ha (4%), ливаде 4,9ha (3%), пашњаци 4,5ha (2%), воћњаци 1,74ha (1%) и вододерина 5,5ha (3 %), односно укупно 188,3ha.

Подручја идентификованих просторних целина предложена за заштиту (према РПП општина Јужног поморавља) су:

- Подручје планине Кукавице, са комплексом квалитетних букових шума, простором од есенцијалног значаја за очување режима и квалитета вода (посебно кањона реке

Вучјанке) и разноврсног биљног и животињског света, са повољним условима за рекреацију; значајно подручје дневних лептира Европе (PBA-Prime Butterfly Areas in Europe); на територији градова Лесковац и Врање и општине Владичин Хан, оквирне површине 16.000ha;

- Подручја Грделичке клисуре као комбинације природног и културног предела и репрезентативни пример интензитета и обима водне ерозије, са значајним појавама флористичког и фаунистичког диверзитета, специфичном геолошком грађом и феноменима геонаслеђа, на територији града Лесковца и општине Владичин Хан, оквирне површине 4.000ha;
- Подручје планина Бабичка гора и Крушевица, са заштићеним амбијентом Јашуњских манастира, шумовитим пределима богатим фауном сисара и птица, те ливадско-пашњачким енклавама као стаништима разноврсне флоре, на територији града Лесковац и општине Власотинце, оквирне површине 5.500ha;
- Подручје планине Острозуб, са очуваним шумским комплексом прошараним пашњацима и ливадама, велике разноврсности флоре и фауне, са појавом реликтне жбунасте врсте Зеленичета, бројним изворима и потоцима и значајним рекреативним могућностима, на територији града Лесковца и општина Власотинце и Црна Трава, оквирне површине 4.500ha.

Планом се иницира и заштита објеката геонаслеђа - Грделичка клисура, Вучје и Доњи Брестовац, која су издвојена Регионалним просторним планом општина Јужног Поморавља (2010), као и подручја - Мале Копашнице, Козаре, Ступнице и Пискупова која се предлажу од стране града Лесковац и одређени објекти као што су клисуре, и водотоци, мала језера и њихова околина, интересантне формације стена, лепи и живописни амбијенти – посебно око споменика културне баштине, мањи очувани шумски комплекси, појединачна репрезентативна стабла и групација дрвећа.

Зелена инфраструктура

У оквиру града Лесковца постоји систем зелених површина састављен од јавних зелених површина, које се прожимају са заштитним зеленим површинама. Степен озелењености Лесковац је 7,6 m²/становнику, а рачунајући и зелене површине у оквиру других намена степен озелењености је 26,7 m²/становнику (минимално је 20 m²/становнику, а препоручена вредност је 30-50 m²/становнику). Ниво озелењености износи 1,25%, само у грађевинском подручју је 2%, а ако се рачуна зеленило у оквиру других намена (укупно 181,4ha) вредност је 4,5%. Просечни предвиђени ниво озелењености градских територија у Србији је 10-15%. Према планираном стању из ГУП-а, степен озелењености (однос укупне површине зеленила према броју становника) је 26,4 m²/становнику; рачунајући и зелене површине у оквиру других намена вредност је 47 m²/становнику. Ниво озелењености (однос површина под зеленилом и целокупне површине града, изражен процентима) износи 4,2%; за укупну површину зеленила, рачунајући и зелене површине у оквиру других намена је 7,5%. За територију грађевинског подручја је 7%, а са зеленилом у оквиру других намена је 12,3%. Може се узети као задовољавајуће, узимајући у обзир величину града и развијен зелени коридор (препоручена вредност је 10-15%).

Браунфилд локације

На подручју урбаног насеља Лесковац постоји неколико војних комплекса различитог статуса, са потенцијалом за пренамену:

- војни комплекс “Јужни логор”, који је ван функције, али се и даље води као перспективан за потребе Војске,
- Дом војске је комплекс у власништву ЈЛС, који је потребно ставити у јавну функцију - концертне дворане,
- војни гарнизон - неперспективни комплекс још увек неразмењен са локалном самоуправом, ван функције је у центру,
- аеродром - неперспективни комплекс је неразмењен.

Одређен број браунфилд индустријских локација је реактивиран, али још увек у северној и источној индустријској зони, као и у зони центра (као појединачни) постоје запуштени комплекси, без привредне активности. Све браунфилд локације су комунално опремљене, саобраћајно повезане и изграђене. Непостојање привредне активности, запуштеност објеката и девастираност комплекса негативно утичу на окружење и животну средину.

У напуштене индустријске комплексе или њихове делове, углавном улажу приватни инвеститори.

5.3.2 Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена

Ваздух

Успостављена је локална мрежа мерних места за фиксна мерења просечних нивоа загађења ваздуха. Одређена су три мерна места: ЈКП „Водовод“ (Управа), Медицинска школа и Вртић „Колибри“. Технолошки факултет је локација у оквиру државне мреже мерних места и успостављено је за потребе Министарства. Мерења се обављају свакодневно за параметре: сумпор диоксид, азот диоксид и чађ, а параметри укупне таложне материје (УТМ) и тешки метали (кадмијум, олово и цинк) у УТМ одређују на основу месечно сакупљеног узорка (седимента).

Највећи проблеми загађења ваздуха у Лесковцу се појављују током зиме за време сезоне ложења. Квалитет ваздуха је у том периоду такав да долази до прекорачења граничних вредности за параметар чађ, као и до пораста концентрације укупних таложних материја (али су ове вредности далеко испод максималне дневне дозвољене вредности). Период април - септембар је са одличним квалитетом ваздуха.

Детектовано је присуство угљендиоксида у зимском периоду, као последица грејања фосилним горивима. Зоне породичног становања и вишепородичног у јужном делу града нису повезане на топловод или гасовод, већ су најчешћи начин загревања индивидуална ложишта. И поред уградње гасног котла у топланама Црвена звезда и Дубочица, у све три котларнице градске Топлане и даље су у употреби котлови са фосилним горивом (мазут и угаљ).

Вода

Ради оцене стања површинских вода водотокова – река на територији града Лесковца и њиховог утицаја на подземне воде резервног изворишта за водоснабдевање, мониторингом су дефинисана мерна места (укупно 11) и параметри контроле квалитета површинских вода

водотокова, и то: Ветерница (6), Вучјанка као притоке реке Ветернице (1), Јужна Морава (2), Јабланица (1) и Козарачка река (1). Миниторинг се врши и на јавним купалиштима (Куплалиште Вујанка-Вучје, код хидроелектране и Козарачка река–Грделица) у периоду купалишне сезоне.

Циљ спровођења мониторинга квалитета површинских вода водотокова је заштита вода и подразумева скуп мера и активности којима се квалитет површинских вода штити и унапређује ради:

- очувања живота и здравља људи;
- смањења загађења и спречавања даљег погоршања стања вода;
- обезбеђења нешкодљивог и несметаног коришћења вода за различите намене (водоснабдевање, рекреацију грађана и наводњавање); и
- заштите водних и приобалних екосистема и постизања стандарда квалитета животне средине у складу са прописом којим се уређује заштита животне средине и циљеви животне средине.

Анализа резултата испитивања показатеља квалитета реке Вучјанке, у највећем броју испитиваних узорака је показала квалитет који одговара њеном бонитету класе. Утврђено је да на основу измерених средњих годишњих концетрација има умерен еколошки статус, али појединачна испитивања током године показују да река Вучјанка има лош еколошки статус (припада IV класи) и то за параметре: амонијум јон и укупне колиформне бактерије у децембру.

Река Ветерница пријемник је отпадних вода Вучја и Лесковца као и других насеља узводно од Лесковца. На мерним местима: пре улива реке Вучјанке у селу Жабљане; после улива реке Вучјанке у селу Жабљане; испод улива Чукљеничке реке у селу Стројковце; на улазу у град код Затвора; на излазу из града-индустријска зона, пре улива у Јужну Мораву-село Богојевце, река Ветерница је током периода испитивања децембар 2020. до новембар 2021. године у односу на добијене вредности просечне годишње концентрације имала умерени еколошки статус, припадала је III класи површинских вода и то за параметре амонијум јон и укупне колиформне бактерије. Појединачна мерења указују да Ветерница има и лош квалитет (припада IV класи за параметре нутријенти и укупне колиформне бактерије, у зимским месецима и у периоду великих киша када долази до спирања земљишта и повећања водостаја).

Река Јужна Морава у свом току узводно од града Лесковца прикупља отпадне воде свих насеља, како комуналне тако и индустријске. На мерним местима: пре улива реке Ветернице-село Богојевце; после улива реке Ветернице, низводно према селу Локошница, током периода испитивања децембар 2020. до новембар 2021. године у односу на добијене вредности просечне годишње концентрације имала умерени еколошки статус, припадала је III класи површинских вода и то за параметре амонијум јон и укупне колиформне бактерије. После улива Ветернице има лош еколошки статус и припада 4 класи, за поједине параметре (амонијум јон и укупни фосфор у децембру и јануару и БПК 5 у јулу и августу).

Треба напоменути да је 2022. године завршене изградња и пуштени су у рад главни канализациони колектор и постројење за пречишћавање отпадних вода (ППОВ) Лесковца које је лоцирано у селу Богојевце. Од тада отпадне воде града и индустрије Лесковца се више не

изливају непречишћене у реку Ветерницу, већ се након пречишћавања испуштају у реку Јужну Мораву, што ће допринети побољшању квалитета и статуса површинских вода у урбаном подручју.

Река Јабланица-у свом току узводно од Лесковца прихвата отпадне воде Лебана, рудника Леце и других насеља и насељених места. На мерном месту код села Винарце река Јабланица је током периода испитивања децембар 2020. до новембар 2021. године у односу на добијене вредности просечне годишње концентрације имала умерени еколошки статус, припадала је III класи површинских вода и то за параметре укупни фосфор, амонијум јон и укупне колиформне бактерије. Има и лош еколошки статус (припада 4. класи и то за параметре амонијум јон у марту и мају).

Чукљеничка река има умерени еколошки статус, али појединачна испитивања током године показују да је ова река имала од одличног до умерено доброг квалитета у зависности од периода испитивања.

Контрола квалитета купалишта пратио се у периоду купалишне сезоне од 2021. године, на сваких 15 дана. Резултати испитивања квалитета површинских вода (Вучјанка код хидроелектране и Козарачка река у Грделици) која су се користила као купалишта у периоду мониторинга 202/2021. према компаративном индикатору квалитета (SQWI) су доброг, веома доброг и одличног квалитета.

На територији града Лесковца, нису постојали ванредни случајеви високог загађења.

Земљиште

На подручју Града се већ више година испитује земљиште у погледу рН вредности земљишта, процента хумуса, као присуства разних елемената (азот, калијум, калцијум и др.). Испитивање се врши за потребе пољопривредне производње и то за земљиште које је ван граница грађевинског подручја. Квалитет земљишта није угрожен у значајнијој мери.

У циљу заштите квалитета пољопривредног земљишта, дефинисани су следећи циљеви:

- спровођење мера заштите на клизишту и нестабилном тлу угроженом клизиштем
- Смањење загађивања земљишта услед коришћења неадекватних агрохемикалија у пољопривреди
- Умањење ефеката ерозије земљишта и ублажавање ефеката елементарних непогода, дефинисање мера антиерозивне заштите

Урбанистичким решењима тежи се задржавању граница постојећих грађевинских подручја насеља.

Бука

Мониторинг нивоа буке у Лесковцу се врши на 10 мерна места, два пута у току дана, једном у вечерњем периоду и два пута у току ноћи, у референтном периоду од 15 минута.

Ниво буке на свим мерним местима у Лесковцу, у односу на зоне предвиђене Програмом није критичан, креће се у дозвољеним границама са врло ретким одступањима. Највише вредности еквивалентног нивоа буке измерене су на мерном месту поред раскрснице улица Булевар

ослобођења и Јужноморавских бригада, али су измерене вредности у границама предвиђеним за градске саобраћајнице.

Топлотна острва

Топлотним острвима се могу сматрати делови појединих саобраћајница у зони центара, где због фреквенције колског и пешачког саобраћаја и присутних комерцијалних делатности дуж саобраћајница, није могуће, и поред покушаја и довољне ширине тротоара, успоставити дрвореде: градско насеље Лесковац - улица Светозара Марковића, део улице Јужноморавских бригада (од раскрснице са улицом Булевар ослобођења до раскрснице са Белеваром Николе Пашића), улица Раде Кончара, улица Краља Петра у зони зелене пијаце, улица Влајкова (од раскрснице са улицом Радничка до Трга народних хероја).

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика

Након изградње бране и акумулације Барје на реци Ветернци узводно од града, Град Лесковац је највећим делом заштићен од поплава, мада постоји део корита реке Ветернице који је потребно регулисати.

Идентификована клизишта постоје на брду Хисар и представљају подручја забрањене градње. Постоје неистражени делови, које је потребно истражити у наредном периоду. Према карти ерозије урађеној за територију Града, угроженост од ерозије није присутна.

Од средине прошлог века на територији Републике Србије дошло је до значајног пораста средње, максималне и минималне дневне температуре. Тренд промене температуре просечно за територију Србије у периоду 1961-2017. је износио 0,36°C по декади, а у току периода 1981-2017. овај тренд пораста температуре је био 0,60°C по декади. Цела територија Србије је суочена са знатним повећањем температура, нарочито у летњој и пролећној сезони, док су најмање изражени трендови уочени током јесени. Према расположивим подацима⁹, промене климе у ЈЛС Лесковац које се на садашњем нивоу сазнања могу очекивати дугорочно у будућности су:

- Повећање просечне температуре, где ће величина овог повећања зависити од будућих емисија гасова стаклене баште. У односу на друге делове Србије, територија ЈЛС Лесковац ће имати нешто већи пораст температуре од просека за Србију.
- Повећање средњих максималних и минималних температура, где ће пораст температура током хладнијег дела године бити нешто мањи од пораста температуре током топлијег дела године.
- Не очекују се изражене промене средњих годишњих укупних падавина, али се очекује смањење падавина током периода јун-август (овај тренд је већ опажен у блиској прошлости).
- Број мразних и ледених дана се прогресивно смањује у будућности због пораста температуре.
- Број летњих и тропских дана ће наставити да расте.

Топлотни таласи током будућих климатских периода постају интензивнији и учесталији.

⁹ Осмотрене промене климе у Србији и пројекције будуће климе на основу различитих сценарија будућих емисија, УНДП Србија, 2018

Управљање отпадом

Комунални отпад се сакупља у контејнерима и типским кантама. У деловима насеља где преовлађује вишепородично становање отпад се сакупља у контејнерима, док у деловима породичног становања свако домаћинство има своју посуду, тј. типску канту. Индустријски отпад се привремено складишти на локацији генератора отпада односно предузећа. Рециклабилни материјал се складишти неколико дана, док се опасни отпад одлаже у дужем временском периоду из разлога што у држави не постоји депонија намењена коначном одлагању опасног отпада.

Отпад од становања, као и из приватних радњи и предузећа се сакупља и одвози организовано динамиком која је предвиђена планом и програмом рада предузећа “PWW-Leskovac” доо, с тим што се отпад из приватних радњи и предузећа по потреби и чешће одвози.

На територији града Лесковца селекција отпада није системски развијена и у домену је индивидуалне иницијативе појединих предузетника:

- предузећа и предузетници који се баве прерадом дрвета, отпад настао у току производње одлажу на локацији, врше његово брикетирање на посебним машинама или га у рифузном стању користе у току зимске сезоне за сопствене потребе грејања или га продају грађанима;
- предузећа и предузетници који у свом производном процесу имају веће количине отпадног хидрауличног уља исто складиште у одговарајућу бурад и транспортују у рафинерију на регенерацију;
- предузећа и предузетници који у свом производном процесу имају веће количине отпада од метала исти сакупљају у посебним контејнерима и продају предузећима регистрованим за сакупљање секундарних сировина;
- предузећа и предузетници код којих у току производње настаје отпад од пластичних маса исти на посебним млиновима уситњавају и враћају у процес производње;
- предузећа и предузетници који обављају угоститељску делатност стаклену амбалажу враћају испоручиоцима пића на поновно коришћење.

На територији Града Лесковца постоје оператери за сакупљање и транспорт секундарних сировина (папир, картон, стакло, ПЕТ амбалажа, фолија и сл.) и оператери за третман неопасног отпада од метала.

Сакупљен чврсти комунални отпад на територији града Лесковца се депонује на Регионалну санитарну депонију „Жељковац”. Комплекс Регионалне санитарне депоније „Жељковац” налази се 6km југоисточно од центра Лесковца и 1km западно од трасе пута ДП IIA реда бр. 258 на периферији КО Горњи Буниброд и КО Губеревац. Поток Бучан дели комплекс по дужини на два приближно једнака дела са природним падом према ДП IIA реда бр. 258 односно према Јужној Морави. Након изградње постројења за разврставање - Рециклажног центра, 2010. године, врши се примарна и секундарна селекција рециклабилног отпада на Регионалној санитарној депонији „Жељковац”, пре депоновања. Такође, акција одвожења кабастог отпада на територији града Лесковца се одвија по утврђеном распореду два пута годишње. Под уклањањем кабастог отпада се подразумева преузимање: старог намештаја, беле технике и сл., од грађана, осим уклањања грађевинског отпада. Грађани ову врсту отпада износе испред

својих кућа, на истим местима где остављају своје посуде за чврсти комунални отпад у објављеном термину и времену.

Све привремене локалне депоније комуналног отпада, које су егзистирале у претходном периоду, су затворене: „Богојевце“, „Душаново“, „Брст“ у КО Подримце и депонија за отпад од грађења и рушења у Доњој Јајини. Ове локације нису саниране и рекултивисане, и представљају велики ризик за животну средину и грађане у њиховој близини.

На територији Града Лесковца налазе се бројне „дивље“ депоније о чему се сваке године израђује Извештај ДЕП1 и ДЕП 2 и доставља Агенцији за заштиту животне средине у оквиру НРИЗ. У прошлој 2021. години регистровано је око 100 локација тзв „дивљих“ депонија. Град Лесковац, ЈКП „Комуналац“ и РВВ Лесковац д.о.о., периодично чисте „дивље депоније“, које се налазе и на свим водотоцима, свим сеоским гробљима и прилазним путевима. Поједине локације „дивљих“ депонија се чисте више пута годишње, јер се отпад баца у континуитету. Неке локације „дивљих“ депонија су озелењене.

5.3.3 Примарна комунална инфраструктура

Водовод и канализација

Највећи део градског језгра има изграђену водоводну мрежу. Укупан број прикључака на водоводну мрежу за територију града је око 24.000. И даље постоје делови града где је постојећа водоводна мрежа недовољног профила пре свега за противпожарну заштиту. Такође велики проблем представља то је што је 10% водоводне мреже изграђен од азбест цементних тзв. салонитних цеви што је са санитарног аспекта недозвољено.

Извориште воде за пиће је акумулација Барје која је планирана као регионално изворште, а данас се користи само за потребе Лесковца, тако да резерва воде постоји и нема рестрикција у водоснабдевању. Вода из акумулације Барје се пречишћава на постројењу за припрему воде за пиће (ППВ) у Горини. Капацитет ППВ Горина је 840 l/s, а просечна количина испоручене чисте воде из ППВ у протеклом периоду износи од 300-350 l/s. Постојећи капацитети изворишта и ППВ задовољавају потребе града а одржавање система је на задовољавајућем нивоу.

Постоје такође и изграђени бунари који су у претходном периоду коришћени за водоснабдевање града а који сада имају функцију резервног изворишта.

Око постојећих изворишта подземних вода формиране су три зоне санитарне заштите изворишта, решењима Министарства здравља. Примарни загађивач је пре свега дивља градња која угрожава зоне заштите око постојећих бунара који су у функцији резервног изворишта. Такође веома мали део индустријских објеката има предтретман отпадних вода које испуштају у јавну канализациону мрежу што може да угрози рад ЦППОВ у Богојевцу.

За акумулацију Барје урађен је и усвојен Просторни план слива акумулације Барје 2018. године у складу са којим је потребно урадити ревизију зона санитарне заштите.

Највећи део насељеног места Лесковац има изграђену јавну канализациону мрежу за одвођење комуналних отпадних вода. Највећи део канализационе мреже изграђен је као општи систем за одвођење како комуналних отпадних вода тако и атмосферских вода. Веома је мали број улица у којима није изграђена канализациона мрежа (углавном два ромска или делови периферних стамбених насеља са породичним становањем).

Највећи део насељеног места Лесковац нема изграђену кишну канализацију. Атмосферске воде пре свега са коловоза најчешће се одводе у канализацију општег система. Ово представља озбиљан проблем јер је постојећа канализациона мрежа недовољног профила за прихват атмосферских вода. Постојећа канализациона мрежа за одвођење атмосферских вода има испусте у реципијент реку Ветерницу без икаквог третмана атмосферских вода. Планском документацијом предвиђена је изградња канализационе мреже за одвођење атмосферских вода и система за третман тих вода пре упуштања у реципијент.

Општа канализациона мрежа представља проблем за функционисање постројења за пречишћавање у време великих и дуготрајних киша, па је неопходно раздвајање на два система (за употребљене воде и за кишне воде).

Лесковац је један од ретких урбаних центара у Србији који има функционално савремено постројење за пречишћавање отпадних вода (ППОВ). Отпадне воде насеља и индустрије које су сакупљене канализационом мрежом, преко новог главног колектора дужине преко 5 km се доводе на ППОВ које лоцирано у селу Богојевце. ППОВ се од 2022. године налази у пробном раду, а пречишћена отпадна вода се испушта у реку Јужну Мораву. Изграђено ППОВ обухвата комплетну линију воде и муља капацитета 86.000 еквивалентних становника (ЕС), којом се из отпадне воде уклањају суспендоване, органске и хранљиве материје (нутријенти) до прописаних граница. Муљеви генерисани у процесу пречишћавања се третирају поступком анаеробне дигестије при чему се ослобођени биогаз сакупља и користи за производњу топлотне и електричне енергије, чиме се знатно умањује потрошња електричне енергије ППОВ са електро мреже.

Енергетика

На територији Града Лесковца постоји систем даљинског грејања (СДГ). На СДГ је повезана зона центра и насеље са вишепородичним становањем у северном делу града (стамбени вишепородични објекти, школе, градске установе, Општа болница Лесковац, Дом здравља и мањи број индивидуалних корисника). Према подацима из 2019. год., Град Лесковац има преко 4.300 корисника прикључених на топловодну мрежу, од чега су 30 корисника јавне зграде.

Систем даљинског грејања у Лесковцу обавља се преко три котларнице: Котларница „Црвена Звезда“,ложена угљем (инсталисане снаге 22 MW) и природним гасом (инсталисане снаге 10,8MW). Укупна дужина трасе вреловода система даљинског грејања Црвена Звезда је 6.140m. Планирана уградња још једне котловске јединице снаге 10,8kW, која ће као енергент користити природни гас. Котларница „Дубочица“, која као гориво користи мазут и гас укупне инсталисане снаге 19,5MW и која такође мора претрпети измене у смислу повећања капацитета са 19,5MW на 30MW са могућношћу конверзије енергента мазут- гас. Укупна дужина трасе вреловода је 3.850m. Котларница „С 17“, која као гориво користи мазут, укупне инсталисане снаге 9MW, налази се у центру града и има 4.650 директних корисника односно 6.500 индиректних дневно. Због немогућности повећања капацитета у грађевинском смислу и немогућности конверзије на гас као енергент предвиђа се измештање из подрумских просторија зграде „С-17“.

На систем снабдевања топлом водом од преко 12km прикључено је укупно 325.753m² површине, од чега је 108.200m² пословног и 217.553m² стамбеног простора. или 3.950 станова

што износи мање од 10% од укупног броја домаћинстава у Лесковцу. Разлог неповезивања је непостојање топлане и мреже за јужни део града. У широкој потрошњи су заступљене индивидуалне котларнице које углавном користе чврсто гориво као енергент (дрво, угљ и у скорије време пелет). Чак и немали број школа има индивидуалне котларница на фосилно гориво.

У граду постоји изграђена гасна градска мрежа средњег притиска и потребне мерно регулационе станице. На гас као енергент повезан је одрђени број већих привредних субјеката у радним зонама. Широка потрошња још увек није заступљена. Узрок неповезивања је економски интерес дистрибутера. На територији града дистрибутер је "Yugorosgaz" и у скорије време "Србијагас".

За дистрибуцију електричне енергије постоје довољни капацитети у односу на потражњу, сва домаћинства су прикључена, а мрежа је поуздана.

Постоје велики могућност коришћења енергије сунца, пре свега на крововима објеката. Изграђене соларне електране имају привредни субјекти: предузеће „Домит“ д.о.о. (на крововима седам објеката) и предузеће „Bimtex“ д.о.о. (на крову једног објекта) и др.

Број енергетских пасоша је око 60 и присутни су како јавни тако и пословно-стамбени и стамбени објекти.

5.3.4 Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај

Саобраћајна мрежа

Саобраћајна мрежа је добро развијена. У западном и јужном делу града у зонама породичног становања постоје улице секундарне мреже без коловозног застора. Потребна је реконструкција коловоза и изградња тротоара и бициклистичких стаза на улазним правцима државних путева у насељено место.

Безбедносно је угрожено кретање пешака и бициклиста на државном путу IIа реда бр. 226 (Прокупље - Бојник - Лесковац) и државном путу IIа реда бр. 158 (Мала Крсна - Велика Плана - Баточина - Јагодина - Ћуприја - Параћин - Ражањ - Алексинац - Ниш - Клисуре - Лесковац), кроз насеље услед недостатка тротоара.

Јавни градски и приградски превоз

Постоји аутобуски организован градски и приградски превоз. Стајалишта и возила нису у складу са стандардима приступачности.

Услуге превоза поверене су приватним превозницима.

Град има аутобуску станицу којом управља ЈП Градска аутобуска станица Лесковац.

Не постоји универзална приступачност система јавног градског превоза и прилагођеност особама са инвалидитетом или родитељима са малом децом у колицима. Кључни проблеми и недостаци што је делатност поверена већем броју приватних превозника.

Железница

Лесковац је директно укључен у национални систем железничког саобраћаја, преко магистралне једноколосечне електрифициране железничке пруге Београд - Младеновац - Лапово - Ниш - Прешево - државна граница (Табановци) у дужини од око 9,8km (од око наспрам km 282+386, до око наспрам km 292+197), која је део трансевропског Коридора X који представља кичму железничке мреже Републике Србије, природну и најрационалнију везу централне и западне Европе са Грчком и Блиским истоком.

Преко железничке станице "Лесковац" најближу везу са железницом остварују општине: Лесковац, Црна Трава, Лебане, Медвеђа и Бојник.

И поред прихваћене глобалне политике на повећању обима транспорта робе и путника железницом, због економичности, железница и даље стагнира у односу на друмски саобраћај.

Постоје зоне становања директно ослоњене на коридор железничке пруге.

Авио саобраћај

Постоји аеродром који је је Војска Србије одредила као неперспективан комплекс и предвиђа се његово коришћење у цивилне сврхе (након размене).

Пешачке зоне

Недостају пешачке зоне - улица Светозара Марковића и улица Моше Пијаде. За улицу Моше Пијаде потребна је мања студија саобраћаја, а за улицу Светозара Марковића потребна је алтернатива за колски и теретни саобраћај, повећање профила улице Милоша Обилића (од улице Раде Свилара до Светоилијске).

Бициклистички саобраћај

Услови за кретање бициклиста дуж уличне мреже нису одговарајући са становишта безбедности. Мрежа бициклистичких стаза је недовољно развијена. Постоји незнатан број бициклистичких трака у габаритима саобраћајница; изостају у највећем броју у односу на планска решења, не постоји повезаност изграђених стаза, и није могуће остварити континуитет кретања.

Паркирање

Проблем паркирања присутан је у зони центра градског насеља Лесковац. Недостају отворена паркиралишта, као и паркинг гараже. Проблем је изражен и у стамбеном насељу са вишепородичним становањем "Радничко", где јавни паркинзи за потребе објеката не постоје, већ је присутно узурпирање зелених површина. Потребно је потпуно преуређење унутарблоковских површина.

Кретање путника (мобилност)

Постоји систем само аутобуског јавног превоза и дневне миграције становништва осталих насеља ка Лесковцу су присутне због школа, јавних служби, посла, итд.

5.4 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

5.4.1 Приступ управљању

У оквиру одрживог и интегралног урбаног развоја, управљање се односи на методе које користе управа и различити релевантни актери у планирању, финансирању и управљању израдом и спровођењем стратегије. Кључни аспекти управљања урбаним развојем су: 1) приступ управљања на више нивоа, који се односи на координацију и усклађивање активности између различитих нивоа управљања; 2) приступ са више заинтересованих страна, који се односи на укључивање свих релевантних актера током циклуса развоја јавне политике; и 3) „одоздо - на горе“ и партиципативни приступ, који се односи на иницијативе вођене од стране локалне заједнице и подстицање укључивања локалних актера.

Приступ управљања на више нивоа

У досадашњој пракси, осим Града Лесковца, носиоци пројеката у које је био укључен Град Лесковац биле су на међународном нивоу:

- Општина Крива Паланка (Северна Македонија)
- Општина Елин Пелин (Бугарска).

Постојеће регионалне и републичке институције су:

- Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа
- Стална конференција градова и општина.

Приступ са више заинтересованих актера

Идентификују се актери из управе града и јавног сектора чији представници треба да чине тим за израду одређеног плана или стратегије. Разматрају се сва постојећа радна и саветодавна тела локалне самоуправе а уједно се укључују и представници јавно-комуналних предузећа и индиректних корисника буџета града (нпр. туристичка организација, центар за социјални рад, дом здравља, библиотека, музеј, архив и сл.), али и представници приватних предузећа, представници високошколских установа нпр. Академије струковних студија Јужна Србија у Лесковцу, Технолошки факултет и сл.

У досадашњој пракси, у пројекте које је спроводио Град Лесковац биле су укључене следеће институције и сектори:

Јавни сектор/управа:

- Градска управа града Лесковца

Јавни сектор/предузећа:

- Туристичка организација Лесковац
- ЈП Урбанизам и изградња Лесковац
- СРЦ „Дубочица“
- ЈКП „Комуналац“

Привреда/приватни и јавни сектор:

- Компанија „Аптив“

Цивилни сектор:

- удружење грађана „Тим 42“

- Стална конференција градова и општина
- невладина организација “Поречје Вучје”
- Ромска заједница

Научне и истраживачке институције:

- Академија струковних студија

Партнерства и мреже

У досадашњој пракси, пројекти у које је био укључен Град Лесковац спроводили су се у заједничкој сарадњи са следећим институцијама и актерима:

Међународна партнерства:

- Мисија OEBS-а
- Европска унија
- Влада Швајцарске

Домаћа партнерства:

- Општина Бојник, Општина Лебане
- Стална конференција градова и општина
- Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре
- Министарство без портфеља задужено за демографију и популациону политику
- Министарство заштите животне средине
- удружење грађана „Тим 42“
- Компанија „Аптив“

Мреже:

- Збратимљени градови: Општина Крива Паланка (Северна Македонија)

Партиципативни приступ

При изради следеће планске документације постојали су додатни елементи партиципације грађана у односу на Законом прописану:

- План детаљне регулације за део ромског насеља „Славко Златановић“ у Лесковцу, потцелина а8-1 у блоку 61 Плана генералне регулације 10 (одржавани су састанци са становницима у циљу појашњења значаја планског документа, фаза у изради плана и самог планског решења)
- План детаљне регулације за подручје ПГР-а 16 - "Зелена зона - исток" целина 46 у Лесковцу (одржан је састанак с инвеститорима и осталим релевантним стејкхолдерима у фази раног јавног увида; пројекат је имао своју интернет стану са мејлом пројекта)
- План детаљне регулације за део ромског насеља - подцелине а5-2 и а8-2, део блока 61 насеље "Славко Златановић" у Лесковцу (формиран је одбор насеља који је комуницирао са урбанистима)
- План детаљне регулације споменика културе Скобаљић град (одржан је састанак с представницима институција и осталим релевантним стејкхолдерима у фази раног јавног увида о концептуалном оквиру просторног развоја; пројекат је имао своју интернет стану са мејлом пројекта)

- као вид партиципације стручне јавности град је расписао јавне конкурсе за Идејно урбанистичко – архитектонско решење уређења централне зоне Лесковца, као и за идејно решење пилона на тргу.

Број удружења грађана и заинтересованост за стратегије и планове је мала у односу на територију града. Постоји укључивање код Локалног плана управљања отпадом 2021.-2030. год., где су чланови радног тима били: удружење грађана “ТИМ 42” и невладина организација “Поречје Вучје”, као и представници оператора у тој области.

У радном тиму за израду Плана развоја града Лесковца су поред осталих укључена удружења предузетника, НВО, удружења грађана, локални привредници и земљорадничке задруге.

Учесници процеса израде Стратегије унапређења положаја младих Града Лесковца за период 2021. - 2025. су представници : удружења „Музичка комуникација“, „Едукациони центар Лесковац“, удружења „Тим 42“, удружења „Ундер“, удружења „Омладински институт за здравље и развој ЗДРАВ“, удружења Предузетника Лесковац, удружења „Народни парламент“, удружења „Логос“, удружење „Хисарски шампиони“, удружења „Звонце“, удружења „TomorrowLe“, удружења „Конектор“, удружења „Креативни центар“, удружења „Лесковачке приче“, удружења особа са инвалидитетом, Фото клуба Лесковац, Технолошког факултета, средњих школа.

У креирању стратегија и планова града Лесковац позива, а позиву се одазивају удружења цивилног друштва, удружење предузетника, локални привредници, чланови Савета за развој града.

Капацитети ЈЛС за управљањем

Мали су капацитет служби које се баве урбаним развојем у односу на територију града.

5.4.2 Извори финансирања

У досадашњој пракси, пројекти које је спроводио Град Лесковац финансирани су се из следећих извора:

Национални извори финансирања

- Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре
- Канцеларија за јавна улагања
- Министарство без портфеља задужено за демографију и популациону политику
- Министарство заштите животне средине
- Министарство рударства и енергетике РС и др.

Фондови ЕУ:

- Европски донаторски програми
- IPA, EU PRO
- IPA, EU PRO Plus
- Европски прогрес

Међународни финансијски инструменти:

- СЕКО
- Светска банка

- Хелветас
- ХЕЛП
- Свис про
- ГИЗ
- АСБ

Билатерална и мултилатерална сарадња и донаторски програми:

- IPA 2007.
- Прекогранична сарадња са Северном Македонијом
- Прекогранична сарадња са Бугарском

Јавно-приватна партнерства:

- у области управљања отпадом
- у области управљања јавним осветљењем.

5.4.3 Транспарентност и информисање

Лесковац је константно у првих 10 локалних самоуправа према индексу транспарентности локалне самоуправе. У рангирању за 2022. (Транспарентност Србија) са Врањем дели осму позицију са 74 бода.

Град Лесковац доставља податке порталу Отворених података за платформу “Отворени буџети”.

Град Лесковац је пример добре праксе у више активности:

- Објављивање скупштинских одлука на сајту ЈЛС
- Планови рада и извештаји о раду ЈП на сајту ЈЛС

На сајту града постоје следећи е-сервиси намењени бржој и ефикаснијој комуникацији са грађанима:

- Систем 48 – Систем за пријаву комуналних проблема (Пријавите комунални проблем током 24 сата 365 дана годишње, у најкраћем року дежурне службе јавних предузећа излазе на терен, у року од 48 сати очекујте решавање Вашег проблема)
- Виртуелни матичар/Виртуелни матичар за иностранство - за матична подручја: Лесковац, Доње Синковце, Горње Стопање, Братмиловце и Бобиште.
- Електронски регистар административних поступака
- Питајте Градоначелника

Географски информациони систем (ГИС) је заступљен преко градског ГИС портала где су заступљене информације о важећим планским и урбанистичким плановима, локацијама за инвестирање, природним добрима, као и туристички садржаји и ратни меморијали.

Развијен је заједнички ГИС портал за Град Лесковац, општину Бојник и општину Лебане - “vidijug”:

- <https://gis.gradleskovac.org/visios/gup2020leskovac>
- <https://gis.gradleskovac.org/visios/brownfields>
- <https://vidijug.rs/? rstr nocache=rstr80163773fb7c89ae>

6 SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ

6.1 ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

предности/снаге

- Дobar геостратешки и саобраћајни положај - на траси друмског и железничког транс-европског Коридора X
- Дуга традиција планског уређења и изградње насеља
- Реконструисан централни градски трг са доминантним пешачким површинама и парком
- Присуство паркова (централни градски парк, парк Девет Југовића и Хисар, Спомен парк, парк Краља Петра, парк Рупе) и скверови
- Заштићена природна добра: Строги природни резерват "Зеленичје", Заштићен природни простор око непокретног културног добра Јашуњски манастири Св. Јован и Св. Богородица; споменици природе: стабло оскоруше у селу Сејаница код Грделице и „кутлешки храст – запис“
- Предел идентификовани за заштиту: подручје планине Кукавице, подручје Грделичке клисуре, подручје планина Бабишка гора и Крушевица, подручје планине Острозуб
- Антропогени туристички мотиви: археолошко налазиште на Хисару, црква „Оцаклија“ и Св. Тројица и Црква Св. Илије, кућа Шоп–Ђокића и кућа Боре Димитријевића-Пиксле, Народни музеј
- Културно-манифестациони догађаји (Роштиљијада, Лесковачко лето, Карневал Лесковац, књижевни, музички и филмски сусрети, сликарске и друге уметничке колоније и др.)
- Парк науке у оквиру Центра за стручно оспособљавање запослених у образовању
- Текстилни музеј у Стројковцу, једини музеј овакве врсте у Србији
- Урађена дигитализација туристичке понуде Лесковца
- Програм развоја туризма Лесковца

слабости/недостаци

- Нелегална изградња поготово у ромским насељима
- Недовољни смештајни капацитети за туристичке посете
- Угрожавање и рушење вредних објеката индустријског наслеђа
- Недовољно препознатљив туристички имиџ и бренд и неравномерно развијени и недовољно искоришћени туристички потенцијали
- Велики број неискоришћених браунфилд локација
- Ненаменско коришћење зелених површина у зони вишепородичног становања
- Неадекватан приступ меморијалном парку Арапова долина

потенцијали/могућности

- Природни амбијент приобаља реке Ветернице, који се недовољно користи због неповезаности и недовољног нивоа одржавања
- Планирани етно-археолошки парк „Хисар“

- Очувани објекти индустријског наслеђа: Хидроелектрана у Вучју и други комплекси у Лесковцу, Грделици и Вучју и заштићени објекат сајамског округлог павиљона високих архитектонских вредности
- Потенцијална рекреациона зона на пешачко-бициклистичкој стази која иде по траси старог хисарског канала
- Развој нових видова туризма: културног туризма, верског, спортско-рекреативног, градског, гастро, манифестационог, индустријског туризма, итд. и креирање дестинацијског гастрономског бренда града Лесковца
- Пренамена Дома војске, Војног гарнизона

претње/ризици

- Наставак депопулационих трендова (13% у међупописном периоду) и емиграција становништва
- Невалоризовано модерничко, социјалистичко и индустријско архитектонско наслеђе
- Угрожавање природних и културних добара
- Трајно заузимање пољопривредног земљишта изградњом и искључивањем из пољопривредне производње
- Нерешени правно-имовински односи за браунфилд локације

потребе

- Заустављање ширења грађевинског подручја насеља ангажовањем браунфилд локација и побољшањем инфраструктурне опремљености
- Адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација
- Развој одрживог туризма, туристичке сигнализације и инфраструктуре ради достизања целогодишње понуде услуга

6.2 ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ

предности/снаге

- Град Лесковац је највећим делом заштићен од поплава
- Регионална санитарна депонија „Жељковац”
- Рециклажни центар у коме се врши секундарна селекција рециклабилног отпада пре одлагања на депонију
- Акумулација Барје планирана као регионална, за сада се користи само за потребе Лесковца - резерве воде постоје
- Канализациона мрежа на највећем проценту територије насеља Лесковац
- Постројење за пречишћавање отпадних вода у насељу Богојевце
- Систем даљинског грејања у зони центра и зонама са вишепородичним становањем у северном делу града
- Довољни капацитети електричне енергије у односу на потражњу
- Организован приградски превоз, а градски превоз постоји као део линија приградског превоза

слабости/недостаци

- Недовољан степен озелењености јавно зелених површина
- Загађење ваздуха у зимском периоду услед емисије градских и индивидуалних ложишта у домаћинствима
- Све три котларнице градске топлане делом користе котлове са фосилним горивом (мазут и угаљ)
- Готово сви главни водотокови на подручју града (Ветерница, Вучјанка, Јужна Морава, Јабланица) су реципијенти отпадних вода и имају умерен до лош еколошки статус
- Ефекат топлотног острва се јавља у зони центра
- Идентификована клизишта на брду Хисар (подручја забрањене градње)
- Нема примарне селекције отпада и селекција отпада није системски развијена; у домену је индивидуалне иницијативе појединих предузетника и домаћинстава
- Несаниране и некултивисане старе локалне депоније комуналног отпада и присуство дивљих депонија (2021. године регистровано је око 100 локација дивљих депонија)
- Недостатак алтернативних саобраћајница и праваца
- Недостатак сталних и повремених пешачких улица
- Стајалишта ЈГП нису у складу са стандардима приступачности
- Ван централне зоне постоје улице без тротоара, у којима је угрожена безбедност пешака и бициклиста
- Неадекватни делови водоводне мреже (10-15% мреже изграђено од азбест цементних цеви)
- Мали проценат индустријских објеката има предtretман отпадних вода које испуштају у јавну канализациону мрежу, што може угрозити функционисање постројења за прераду отпадних вода
- Највећи део градског језгра нема изграђену кишну канализацију, а постојећа канализациона мрежа је недовољног профила за прихват атмосферских вода
- Непостојање топлане и мреже система даљинског грејања за јужни део града
- Улице секундарне мреже без коловозног застора (у западном и јужном делу града)
- Није задовољавајући квалитет јавног превоза путника
- Мрежа бициклистичких стаза не постоји, већ само појединачне трасе
- Заузеће зелених површина у зонама вишепородичног становања за потребе паркирања
- Не постоје паметни системи у области било које комуналне услуге
- Не постоји јавни бесплатни интернет, осим на Тргу

потенцијали/могућности

- Оператери за сакупљање и транспорт секундарних сировина (папир, картон, стакло, ПЕТ амбалажа, фолија и сл.) и оператери за третман неопасног отпада од метала
- Изграђена гасна градска мрежа средњег притиска, без широке потрошња
- Соларна енергија као највећи потенцијал за коришћење обновљивих извора енергије
- Активација приобаља реке Ветернице, који се сада недовољно користи због неповезаности и недовољног нивоа одржавања
- Урбано зеленило

- Браунфилд локације са потенцијалом за пренамену
- Коришћење резерве вода из бунара

претње/ризици

- Еколошки инциденти приликом производње у фабрикама које се налазе на територији града и приликом транспорта опасних материја
- Даља неискоришћеност потенцијала природних ресурса и обновљивих извора енергије
- Колизација између постојећих и планираних намена

потребе

- Унапређење стања комуналне инфраструктуре и повећање доступности корисницима и формирање система за одвођење и третман атмосферских вода пре упуштања у реципијент
- Подизање урбаног комфора кроз унапређење стања и формирања нових јавних зелених површине у граду - паркови, скверови, како са еколошког становишта, тако и у погледу декоративности
- Унапређење стања стационарног саобраћаја нарочито у централним зонама града (формирање паркиралишта и паркинг гаража)

6.3 ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

предности/снаге

- Развијени производни капацитети (аутомобилска индустрија, прерада дрвета, текстилна индустрија, фармацеутски производи и др.)
- Развијено пет индустријских зона: "Северна", "Невена", "Његошева", "58", "Здравље" и Зелена зона као нова индустријска зона
- Индустријско и технолошко наслеђе од изузетне важности и представља посебну категорију значајног материјалног наслеђа
- Повољни услови за стране директне инвестиције
- Велики број малих и средњих предузећа и предузетника (4.427) и развијен предузетнички дух
- Институције за подршку привреди (привредна комора, привредна и струковна удружења, Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа – ЦРЈПО)
- Добро организован превоз за потребе превоза радника до посла који организују предузећа за своје раднике
- Сировинска база за прераду пољопривредних производа

слабости/недостаци

- Недовољна повезаност привреде и сектора високог образовања
- Непостојање слободних царинских зона
- Недовољна развијеност кластера и других форми удруживања у циљу заједничких наступа на иностраним тржиштима
- Високо учешће производа са ниским нивоом додате вредности
- Исподпросечна нето примања радника

потенцијали/могућности

- Формирање четири нове радне зоне: Јужна зона „Бунибродске ливаде“, Зона „дуж државног пута I реда бр. 1(M1)“, Зона „дуж лебанског пута“, "Зелена" агробизнис зона (исток)
- Активирање постојећих културно - историјских и спортских институција као генератора развоја привреде
- Подстицајне републичке мера за запошљавање теже запошљивих лица
- Развој социјалног предузетништва
- Трансформација Пољопривредне школе у Центар циркуларне економије са задржавањем постојећих програма (успостављање фонда за развој циркуларне економије)
- Индустријско-технолошки парк
- Развој креативних индустрија

претње/ризици

- Недостатак стручне радне снаге одређених профила
- Велика зависност фабрика за аутомобилску индустрију од кретања на тржишту
- Слаба заинтересованост привреде за дигитализацију и прелазак на нове технологије

потребе

- Стална потражња за квалификованом радном снагом и усклађивањем образовних профила са потребама привреде, посебно на нивоу средњег образовања
- Институционална и ванинституционална подршка старт-ап фирмама и МСП
- Упознавање са концептом циркуларне економије и директно увођење ових принципа у производњу
- Удруживање привредних произвођача у кластер и успостављање задруга – у циљу брендирања и пласмана производа

6.4 ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ***предности/снаге***

- Развијеност система – установа и мреже успостављених услуга
- Образовање, социјална и здравствена заштита у јавном сектору и изграђена мрежа објеката
- Центар за стручно усавршавање у образовању са компетенцијама запослених за планирање и организацију обуке за запослене у образовању
- Развијена примарна и секундарна здравствена заштита
- Солидна развијеност инфраструктуре за спортско - рекреативне активности
- Манифестације културе са дугогодишњом традицијом признате и препознате од стране европске и светске публике и институција
- Центар за промоцију науке
- Пројекат социјалне иновације

- Установе културе – Лесковачки културни центар, Народно позориште, Народни музеј, Народна библиотека и Историјски архив

слабости/недостаци

- Мањак капацитета за смештај деце предшколског узраста и дуга листа чекања
- Недовољни капацитети прихватилишта за одрасла и стара лица
- Недовољни капацитети дневног боравка за децу са сметњама у развоју
- Одлив квалификованих кадрова нарочито здравствене струке
- Подстандардно становање у четири ромска насеља са недовољном инфраструктурном опремљеношћу
- Непостојање агенције за социјално становање
- Промоција и презентација културно-историјског наслеђа као механизам економског развоја
- Недовољна препознатљивост Центра за промоцију науке
- Недостатак простора за библиотеку

потенцијали/могућности

- Развијање сарадње са институцијама из других локалних самоуправа и међународним институцијама у области социјалне заштите
- Реконструкција и опремање установа здравствене заштите
- Стипендирање ученика средњих школа од стране привредника и обезбеђивање бесплатног превоза
- Умрежавање културних установа са културним установама градова у региону кроз представе, концерте, сликарске изложбе, књижевне вечери
- Проширење услуга дома здравља Грделица (лабораторија)
- Финансијске подршке за васпитаче са националног нивоа

претње/ризици

- Негативни природни прираштај и повећање удела старих у укупном становништву
- Низак ниво здравствене културе
- Изражени социјални проблеми, нарочито у ромским насељима
- Недостатак финансијске подршке постојећим институцијама културе и новим креативним облицима културног стваралаштва
- Нерешени имовинско правни односи објеката културе

потребе

- Већа доступност предшколским објектима - нови вртићи
- Збрињавање и нега старих и немоћних – нови геронтолошки капацитети, прихватилишта за старе, децу са сметњама у развоју и др.
- Социјално становање уз попис и систематизацију станова у јавном власништву
- Унапређење доступности спортско-рекреативним садржајима - проширење постојећих и изградња објеката на новим локацијама

6.5 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ И ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

предности/снаге

- Искуство у коришћењу различитих (ЕУ, међународних и домаћих) извора финансирања пројеката
- Искуство у умрежавању са домаћим и међународним партнерима
- Савет за развој и Центар за развој Јабланичког и Пчињског округа
- Адекватна и ажурна планска документација
- Остварена јавно-приватна партнерства (управљање отпадом и одржавање јавне расвете; паркинг и јавни превоз)
- Додатни елементи партиципације у процесима урбанистичког планирања
- Задовољавајућа транспарентност локалне самоуправе за 2022. годину (LTI 74, ранг 8/145)
- Пракса достављања података порталу Отворених података за платформу “Отворени буџети”
- Функционални ГИС и заједнички ГИС портал за Град Лесковац и општине Бојник и Лебане
- Постојећи системи електронске комуникације ЈЛС са грађанима
- Партиципација грађана у изради планова за заштиту животне средине

слабости/недостаци

- Недовољна координација националних, регионалних и локалних актера у процес управљања - управљање на више нивоа
- Слаба укљученост привреде у пројекте које спроводи Град Лесковац
- Мали број удружења грађана и недовољна заинтересованост грађана за стратегије и планове у односу на територију града
- Недостатак обучених кадрова у ЈЛС за управљање урбаним развојем
- Проценат реализације капитални пројеката је свега 10-20%
- Недовољно добра сарадња са републичким институцијама: Републичка дирекција за имовину, катастар и сл.

потенцијали/могућности

- Развој механизма партиципације и транспарентности за потребе израде планских докумената
- Међународни и национални програми и пројекти за изградњу и подизање капацитета управљања
- Јавно-приватна партнерства у разним областима - инфраструктура, брендирање места, одржива мобилност и ЈГП, развој одрживог туризма и др.
- Развој ГИС система и електронске комуникације између управе и грађана
- Радна група за управљање отпадом
- Ангажовање приватног сектора за реализацију пројектних задатака (укључујући и урбанизам)

претње/ризици

- Недовољна институционална оспособљеност за решавање кључних проблема
- Споро реформисање управе за процесе управљања са више актера
- Низак ниво партиципације грађана у процесу урбаног развоја
- Висок притисак централног нивоа управе кроз увођење нових формалних обавеза за ЈЛС
- Одливање квалитетних кадрова из система управе и забрана запошљавања
- Недовољна синхронизација субјеката у реализацији капиталних пројеката

потребе

- Подизање капацитета у интегралном урбаном управљању
- Ефикасан механизам и обучени експерти за аплицирање за међународне пројекте – веће укључивање међународних партнера
- Суштинска партиципација грађана и заинтересованих страна у процесу планирања изван формалних облика за квалитетно урбано управљање
- Већа употреба ИКТ алата за партиципацију грађана и заинтересованих страна
- Увођење концепта целоживотног учења

7 ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

7.1 ВИЗИЈА

Лесковац је град карактеристичног идентитета базираног на богатом индустријском наслеђу и предузетничком и визионарском духу. Туристички јединствен, са богатом урбаном и руралном понудом. Зелен и чист град, без аутомобила, уређен, са атрактивним и доступним приобаљем. Безбедан, лако доступан, пожељан за живот.

ГРАД МОГУЋНОСТИ КОЈИ ЈЕ ПОЖЕЉАН ЗА ЖИВОТ.

ГРАД ЈЕДИНСТВЕНЕ ТУРИСТИЧКЕ ПОНУДЕ У ВИДУ ИНДУСТРИЈСКОГ НАСЛЕЂА И РУРАЛНИХ АМБИЈЕНАТА.

ОЗЕЛЕЊЕН И ЧИСТ ГРАД СА УРЕЂЕНИМ ЈАВНИМ ПРОСТОРИМА.

7.2 ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Полазни оквир за формулисање циљева, посебних циљева и мера стратегије урбаног подручја (СУП) представља нова легислатива Европске комисије, која утврђује заједничке показатеље остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд¹⁰ (ЕК, 2021). Циљеви нове Кохезионе политике ЕУ за период 2021-2027 су: 1) Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и

¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

паметне економске трансформације и ИКТ регионалне интеграције; 2) Зеленија, отпорнија Европа са ниском емисијом угљеника, која прелази на економију са нултом нето емисијом угљеника промовишући прелазак на чисту и праведну енергију, зелених и плавих инвестиција, циркуларне економије, прилагођавање и ублажавање климатских промена, управљања ризиком и његове превенције, те одрживе урбане мобилности; 3) Повезанија Европа јачањем мобилности; 4) Инклузивнија Европа са истакнутом социјалном компонентом применом ЕУ стуба социјалних права, и 5) Европа ближа грађанима подстицањем одрживог и интегралног развоја свих врста подручја и локалних иницијатива.

Национални оквир за СУП чине јавне политике, које се припремају и усвајају у процесу интеграције Србије у ЕУ. Наведене су хронолошки полазећи од најновијих, и то:

Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023¹¹; Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032. године¹² (Влада РС, 2023); Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године¹³; Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године¹⁴ ("Сл. гласник РС", бр. 9/2023); Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године¹⁵ ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом¹⁶ ("Сл. гласник РС", бр. 140/2022); Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. године¹⁷ ("Сл. гласник РС", бр. 137/2022); Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022–2031. године¹⁸ ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт¹⁹; Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт²⁰; Стратешки приоритети развоја културе Републике Србије од 2021–2025. године²¹ (Министарство културе и информисања РС, 2021); Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године²²; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године²³ („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021); Стратегија научног и технолошког развоја Републике

¹¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

¹² <https://www.ekologija.gov.rs/lat/saopstenja/vesti/prvi-put-usvojen-vazan-planski-dokument-%E2%80%93-program-upravljanja-muljem-u-republici-srbiji>

<https://www.srbija.gov.rs/vest/735156/usvojen-program-upravljanja-muljem-u-srbiji-od-2023-do-2032-godine.php>

¹³ <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>

¹⁴ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2023/9/1/reg>

¹⁵ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>

¹⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/140/1>

¹⁷ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/137/1>

¹⁸ http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2022_02/SG_012_2022_010.htm

¹⁹ <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucese-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

²⁰ <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

²¹ <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/6132/Strate%C5%A1ki%20prioriteti%20razvoja%20kulture.pdf>

²² <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrirani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>

²³ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”²⁴ („Сл. гласник РС”, бр. 10/2021); Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. године²⁵ („Сл. гласник РС”, број 125/2021); Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године²⁶ („Сл. гласник РС”, бр. 35/2020); Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године²⁷ („Сл. гласник РС”, бр. 18/2021, 36/2021); Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године²⁸ („Сл. гласник РС”, бр. 107/2021); Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године²⁹ („Сл. гласник РС”, бр. 21/2020); Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године³⁰ („Сл. гласник РС”, бр. 47/2019); Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године³¹ („Сл. гласник РС”, бр. 96/2019); Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године³² („Сл. гласник РС”, бр. 61/2018.); Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године³³ („Сл. гласник РС”, бр. 98/2016); Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године³⁴ („Сл. гласник РС”, број 85/2014); Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године³⁵ („Сл. гласник РС”, број 35/15).

Усклађивањем циљева и мера из ЕУ и националних политика формулисан је оквир за одрживи и интегрални територијални развој урбаних подручја, који чине следећи циљеви:

- 1) Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја;
- 2) Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима и одрживе урбане мобилности;
- 3) Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција;
- 4) Унапређење друштвеног благостања, и
- 5) Унапређење управљања урбаним развојем.

"Локализовање" циљева, посебних циљева и мера је за сваку територију проверавано и прилагођавано локалном контексту. Одвијало се кроз радионице са локалним актерима – члановима радних група и савета стратегија, као и на јавним форумима са грађанима. Након циклуса провере на појединачним стратегијама, спроведена је следећа итерација где су сублимирани предлози и сагледане специфичности локалних територија, проблема, потреба,

²⁴ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

²⁵ http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2021_12/SG_125_2021_011.htm

²⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

²⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispavka/2021/36/1>

²⁸ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>

²⁹ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

³⁰ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

³¹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

³² <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

³³ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>

³⁴ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>

³⁵ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

предлога пројеката, и где је извршена финална корекција посебних циљева и мера. У наредном тексту је дат приказ циљева, посебних циљева и мера за урбано подручје.

Табела 1: Тематски циљеви, посебни циљеви и мере

Објашњење коришћених скраћеница: Ц – ЦИЉ, ПЦ – посебни циљ, М – мера

Ц 1. Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја
ПЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја
М 1.1.1 Развој, обнова и регенерација недовољно искоришћених објеката, зона и целина укључујући и ревитализацију браунфилд локација, уз ограничење урбанистичких параметара
М 1.1.2 Урбана регенерација делова насеља који су изложени девастационим процесима, укључујући и последице климатских промена (топлотна острва и др.)
М 1.1.3 Промоција, уређење, очување и повезивање јавних простора (површина и објеката) у складу са концептом приступачности и повећањем приступачности објектима јавних сервиса и служби
М 1.1.4 Успостављање мера за унапређење управљања, одржавања и подизања културе становања у стамбеним заједницама (вишепородичним зградама) и повећање приступачности вишеспратним стамбеним објектима (рампе, лифтови)
М 1.1.5 Унапређење безбедности у урбаним насељима
ПЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и формирање културног предела
М 1.2.1 Активна заштита културног наслеђа, давање препорука за карактер и интензитет прихватљивих активности у планирању урбаног развоја, промоција културног наслеђа и повезивање са образовним институцијама
М 1.2.2 Обнова и заштита објеката и целина градитељског и урбаног наслеђа које нису заштићена културна добра (традиционални типови, вернакуларна архитектура, индустријски објекти, архитектура и урбанизам после II светског рата, итд)
М 1.2.3 Очување диверзитета културног предела
М 1.2.4. Одређивање урбанистичких целина са посебним урбанистичким параметрима прилагођеним наслеђеној урбаној матрици
М 1.2.5. Подршка даљем истраживању археолошких налазишта/локалитета (Хисар, Скобаљић град и др.)
ПЦ 1.3 Очување и промоција индустријске баштине као идентитета града
М 1.3.1 Развој, обнова и регенерација браунфилд локација са индустријским наслеђем
М 1.3.2 Промоција индустријске баштине
М 1.3.3 Мапирање индустријске баштине (нарочито малих воденица)
ПЦ 1.4 Подстицање развоја одрживог туризма
М 1.4.1 Диверзификација туристичке понуде заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту и ублажавање негативних утицаја туризма
М 1.4.2 Побољшање сарадње међу установама културе у циљу промоције туристичке понуде и

културно-историјског наслеђа
М 1.4.3 Промоција и презентација туристичког и културно-историјског наслеђа и институција културе града као механизма економског развоја
М 1.4.4 Диверзификација туристичке понуде заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту и ублажавање негативних утицаја туризма
ПЦ 1.5 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање
М 1.5.1 Санација и обнова постојећих подстандардних или неуређених стамбених насеља и целина кроз њихово инфраструктурно опремање, изградњу објеката јавних намена и унапређење квалитета јавних простора
ПЦ 1.6 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама
М 1.6.1 Развој услуга јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре, приградског јавног превоза (аутобуског и железничког) и комуналних делатности на руралном подручју
М 1.6.2 Израда пројеката и програма мониторинга екосистемских услуга које рурална подручја пружају урбаним насељима
М 1.6.3 Валоризација хидропотенцијала равничарских и малих планинских река (Ветерница, Јабланица, Јужна Морава, а мање планинске реке су: Вучјанка, Накривањска, Сејаничка и др.) у функцији јачања урбано-руралних веза
М 1.6.4 Обнова недовољно искоришћених објеката (у различитим облицима својине) у руралним подручјима и њихова пренамена

Ц 2. Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности
ПЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште
М 2.1.1 Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије и применом норми и иновативних материјала за заштиту животне средине и смањење штетних утицаја на климу)
ПЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије
М 2.2.1 Интеграција коришћења обновљивих извора енергије (електричне и топлотне)
ПЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења
М 2.3.1 Увођење паметне енергетске мреже, напредних система за складиштење и дистрибуцију енергије, топлотне енергије (даљинско грејање), праћење енергетске ефикасности, развој паметних градова, енергетски ефикасна расвета, одржива производња биомасе и др.
ПЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима
М 2.4.1 Установљење нових или побољшање система за праћење ризика, повећане приправности, упозоравања и одговора у случају природних катастрофа и хазарда
М 2.4.2 Унапређене мере заштите од природних катастрофа повезаних са климатским променама (осим поплава и шумских пожара)
М 2.4.3 Ефикаснија заштита од поплава спољним водама (реке)

М 2.4.4 Новоизграђена или учвршћена и побољшана заштита од клизишта и одрона
М 2.4.5 Изграђена или побољшана зелена инфраструктура за прилагођавање климатским променама
ПЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама
М 2.5.1 Нови или унапређени системи за побољшање квалитета воде за пиће која се испоручује потрошачима у јавном водоводном систему Градиште са водозавода у Градишту којим управља ЈКП Грделица (ван обухвата)
М 2.5.2 Нови или побољшани јавни дистрибутивни водоводни системи
М 2.5.3 Нови или побољшани јавни канализациони системи за прикупљање отпадних вода
М 2.5.4 Нови или побољшани капацитети за пречишћавање отпадних вода и обраде канализационих муљева
М 2.5.5 Нови или побољшани системи за заштиту од плавења кишним водама, укључујући системе за коришћење кишнице
ПЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом
М 2.6.1 Санација и рекултивација око 100 локација дивљих депонија
М 2.6.2 Подстицање и увођење сепарације отпада
М 2.6.3 Увођење адекватног управљања опасним отпадом из домаћинства
М 2.6.4 Увођење адекватног управљања грађевинским отпадом
М 2.6.5 Развој и примена мера за коришћење енергије и материја из отпада
ПЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре и смањење свих облика загађења
М 2.7.1 Системска заштита зелене (биље) и плаве инфраструктуре (вода)
М 2.7.2 Идентификација подручја у оквиру припреме за НАТУРА 2000 мреже обухваћена мерама заштите и обнове
М 2.7.3 Обновљено земљиште за зелене површине, становање, економске или друге сврхе
М 2.7.4 Унапређење и проширење подручја обухваћених постављањем система за праћење квалитета ваздуха
М 2.7.5 Јасно дефинисање подручја обухваћених заштитом од великих хемијских удеса и ограничавање последица тих удеса по здравље људи и животну средину кроз контролу индустријских и Севесо постројења/комплекса
ПЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности
М 2.8.1 Увођење еколошки прихватљивих возила у систем колективног јавног превоза
М 2.8.2 Обезбеђење инфраструктуре намењене пешацима (пешачке стазе) и бициклическом саобраћају
М 2.8.3 Увођење инфраструктуре за алтернативна горива
М 2.8.4 Установљење новог или модернизованог дигитализованог система праћења и управљања градским превозом
ПЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене
М 2.9.1 Укључивање процене утицаја на становништво у техничку и планску документацију
М 2.9.2 Усклађивање докумената просторног и урбанистичког планирања на нивоу ЈЛС и ИТИ са

развојем саобраћајне мреже међународног и националног значаја
ПЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ Коридору X и прекограничној мобилности
М 2.10.1 Унапређење путне мреже и друмског саобраћаја
М 2.10.2 Унапређење система управљања друмским саобраћајем
М 2.10.3 Унапређење железничке мреже и железничког саобраћаја
М 2.10.4 Нове и модернизоване интермодалне везе

Ц 3. Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција
ПЦ 3.1 Јачање сарадње и иницирање истраживачких центара са привредом
М 3.1.1 Подршка предузећима и стварање радних места, јачању иновационих капацитета и примени напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
М 3.1.2 Подршка истраживачима и научноистраживачким организацијама које учествују у заједничким истраживачким пројектима и који имају примену у привреди и јавном сектору
М 3.1.3 Умрежавање МСП, научноистраживачких установа и организација у циљу подршке пословању
М 3.1.4 Подстицање међурегионалних улагања за иновације
ПЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе
М 3.2.1 Унапређење дигиталних знања и вештина грађана (укључујући и старије грађане преко 65 година), подизање капацитета запослених у јавном и приватном сектору за коришћење нових технологија и унапређење дигиталне инфраструктуре у образовним установама
М 3.2.2 Дигитализација услуга и пословања у јавном и приватном сектору
М 3.2.3 Подршка унапређењу дигиталних алата у циљу приступачности јавних услуга особама са посебним потребама
М 3.2.4 Унапређење информационе безбедности грађана, јавне управе и привреде
ПЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места
М 3.3.1 Унапређено пословање и развој МСП, унапређена пословна инфраструктура, јачање иновативности и стимулисање пословног удруживања и креирања ланаца вредности
ПЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)
М 3.4.1 Развијање капацитета установа и институција за развој МСП
М 3.4.2 Развијање компетенција МСП и институционалних учесника оријентисано ка иновативности и предузетништву
М 3.4.3 Заједничко учешће МСП и институционалних учесника у компетитивним позивима
М 3.4.4 Повезивање на платформу за промоцију услуга, технологија и производа у областима дигиталне, иновативне и креативне делатности
ПЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности
М 3.5.1 Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података

ПЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
М 3.6.1 Едукација привредних субјеката и подстицање инвестиција у решења циркуларне економије као генераторе раста (нови капацитет за рециклирање отпада, улагања у постројења за сепаратно прикупљање отпада, отпад прерађен за поновну употребу и др.)
ПЦ 3.7 Промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника
3.7.1 Подстицање инвестиција у решења нискоугљеничне економије као генераторе раста, ефикасније употребе материјалних ресурса и енергетске ефикасности

Ц 4. Унапређење друштвеног благостања
ПЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду кроз развој социјалне инфраструктуре те промовисање социјалног предузетништва
М 4.1.1 Развој нових или модернизовање постојећих образовних профила у школама-
М 4.1.2 Стварање могућности и повољнијих услова за запошљавање теже запошљивих група (радници са више од 50 година, радници са нижим степеном образовања, жене, особе са посебним потребама и др.)
ПЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.2.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга бриге о деци, образовања, оспособљавања и образовања у току читавог живота (континуирана целоживотна едукација)
М 4.2.2 Развој нових програма преквалификације и стварање нових услуга за маргинализоване групе
ПЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге
М 4.3.1 Повећање обима, квалитета и разноврсности стамбених решења за кориснике стамбене подршке кроз изградњу и друге начине прибављања нових стамбених јединица у јавној својини намењених за издавање у повољан закуп, као и развојем алтернативних стамбених решења
ПЦ 4.4 Промовисање интегрисаног деловања за особе угрожене безбедности
М 4.4.1 Развој нових или модернизовање постојећих објеката за привремени прихват и интервентно збрињавање лица (бескућници, жртве насиља, мигранти и др.)
ПЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту
М 4.5.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга здравствене и социјалне заштите
ПЦ 4.6 Подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.6.1 Побољшан приступ и ширење мреже социјалних услуга и социјалних иновација у заједници
ПЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе
М 4.7.1 Развој нових културних садржаја
ПЦ 4.8 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације

М 4.8.1 Унапређење квалитета живота кроз бављење спортом као елементом од суштинског значаја за развој личности и здравог начина живота
М 4.8.2 Изградња спортских терена у урбаним и руралним насељима
ПЦ 4.9 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих
М 4.9.1 Осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја за квалитетно коришћење слободног времена младих
М 4.9.2 Развој модела „Клуб за младе“
М 4.9.3 Подстицање младих за волонтирање у различитим областима

Ц 5. Унапређење управљања урбаним/територијалним развојем
ПЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.
М 5.1.1 Јачање јавног дијалога, ефективнија примена мрежа, партнерстава, програма и пројеката управљања урбаним развојем на више нивоа ради унапређења квалитета рада и увођења иновација
М 5.1.2 Подизање капацитета за управљање развојем (развојна агенција, урбанистичко предузеће и/или одељење за урбанизам)
М 5.1.3 Унапређење мониторинга и евалуације примене Стратегије
ПЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера - привреда, наука и образовање, јавни и цивилни сектор
М 5.2.1 Примена оквира четвороструке и петоструке спирале иновација у оквиру економије знања (Quadruple and quintuple Helix Model of innovation)
М 5.2.2 Унапређење хоризонталне координације у свим фазама израде и спровођења Стратегије
ПЦ 5.3 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера
М 5.3.1 Подизање свести грађана и стејкхолдера о њиховом праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз информисање, консултације и активно учешће
М 5.3.2 Усмеравање учешћа ка јачању друштвене одговорности и уравнотеживању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука
М 5.3.3 Унапређење процедура учешћа грађана и укључивања стејкхолдера у процесима доношења одлука у складу са Указом о проглашењу Закона о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти и стандардима отворене управе
ПЦ 5.4 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)
М 5.4.1 Подршка коришћењу различитих извора финансирања приоритетних подручја интервенције стратегије развоја урбаног подручја
М 5.4.2 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ и др. – интегралних територијалних инвестиција (<i>ITI – Integrated Territorial Investment</i>), одрживог урбаног развоја (<i>SUD – Sustainable Urban Development</i>), локалног развоја којим управља ЈЛС (<i>CLLD – Community Led Local Development</i>)
ПЦ 5.5 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја

М 5.5.1 Развој регионалног информационог система (ГИС) за потребе управљања развојем територије (мониторинг и евалуација спровођења стратегије развоја урбаног подручја)

М 5.5.2 Успостављање регистара /евиденција јавне својине и јавних добара, недовољно искоришћених локација и објеката, мапирање нелегалне изградње, мониторинг саобраћаја, водопривредне инфраструктуре, управљања ризицима и др. и њихово редовно ажурирање

8 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

8.1 СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА

Централне зоне градова и урбана подручја с различитим степеном урбанизације, у мрежи сеоских насеља и подручја екстензивне пољопривредне производње и природних предела, захтевају појачане капацитете за спровођење политика развоја. Свеобухватни контекст, који је оквир за овај услов, може се рашчланити на неколико кључних аспеката. Прво, различити локални контексти и услови изразито отежавају формулисање јединственог приступа за креирање политика у овим урбаним подручјима³⁶. Ова подручја поседују јединствени територијални капитал, па то захтева различите стратегије за конципирање потенцијалних праваца одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја.

Друго, ова подручја су претежно под утицајем националних, па чак и наднационалних политика које су првенствено секторски организоване. И разумевање њихове социо-економске и просторне динамике и прилагођене политике често су ограничени на њихове главне предности или само секторска питања: субвенције за иницијативе индустријског реструктурисања, подстицање инвестиција, очување природних ресурса и културног наслеђа и др³⁷. Дугорочно, овакав приступ може неговати постојеће стање и ометати флексибилност у спровођењу иновативних политика.

На крају, покрет који се залаже за већу осетљивост према овом разноликом спектру урбаних подручја појавио се у последњих неколико деценија и подстакао је истраживања усмерена на регионе који заостају у развоју и процесе просторне маргинализације. Резултат је неколико покушаја да се формулишу препоруке за алтернативне политике. Ова промена је довела до појачаног нагласка на просторној комплексности и примени приступа прилагођеног усмеравању националних и међународних (нпр. ЕУ) ресурса ка различитим карактеристикама сваког места.

Као одговор на критике занемаривања просторног аспекта унутар територијалних политика појавила се нова оријентација. Приступ заснован на месту (енг. *place-based approach*) подржава развој специфичних локација, прилагођавајући интервенције и инвестиције јединственим просторним контекстима с намером да се ослободи њихов недовољно искоришћени потенцијал. Овај приступ је убрзао значајну транзицију ка стратешки оријентисаном ставу, с додатним нагласком на партиципативним процесима и екстензивном ангажовању различитих актера. Приступ је заснован на јасном разумевању различитих контекста, њихових рањивости или њиховим јединственим сложеностима, и подразумева свеобухватнију стратешку

³⁶ Занимљиво је да велики градови имају тенденцију да прикупљају прилике и изазове који су блискији међусобно него са окружењем. То се огледа у сличностима између међународно пропагираних урбаних политика и ширења најбољих пракси кроз академске и политичке мреже. За разлику од тога, низ природних, географских, социо-културних и економских околности, уз функционалне односе и локалне административне компетенције, осликавају урбана подручја с ниским степеном урбанизације као каледоскоп карактеристичних места и ситуација.

³⁷ Иако су ово неопходни стубови подршке, овај оперативни оквир не пружа доследне визије способне да се суоче са савременим изазовима и супротставе преовлађујућим трендовима неразвијености који су утицали на Европу током последњих деценија. Штавише, секторска расподела средстава обично се одвија кроз успостављене механизме субвенција, које могу подстаћи реципрочну динамику за изборну подршку актуелних локалних елита.

оријентацију у обликовању политика развоја. У том смислу, важне су две димензије: значај географског контекста и кључна улога знања актера у креирању просторних иницијатива.

Прво, планирање урбаних подручја захтева темељно разумевање локалних карактеристика и прилагођавање стратегија локалним ресурсима и капацитетима. Ово подразумева сагледавање одговарајуће територије, са одговарајућим просторним обухватом, за стварање критичне масе и делотворну мобилизацију ресурса на кохерентан начин.

Друго, знање актера је кључно у обликовању структуре и спровођењу територијалних политика. С обзиром на то да ниједан ниво управљања не поседује сва неопходна знања за делотворно деловање, међудејство између различитих административних субјеката и актера постаје најважније. Знање се размењује у бројним дијалогским просторима локалних заједница, и то знање, укорењено у свакодневним активностима, представља непроцењив ресурс.

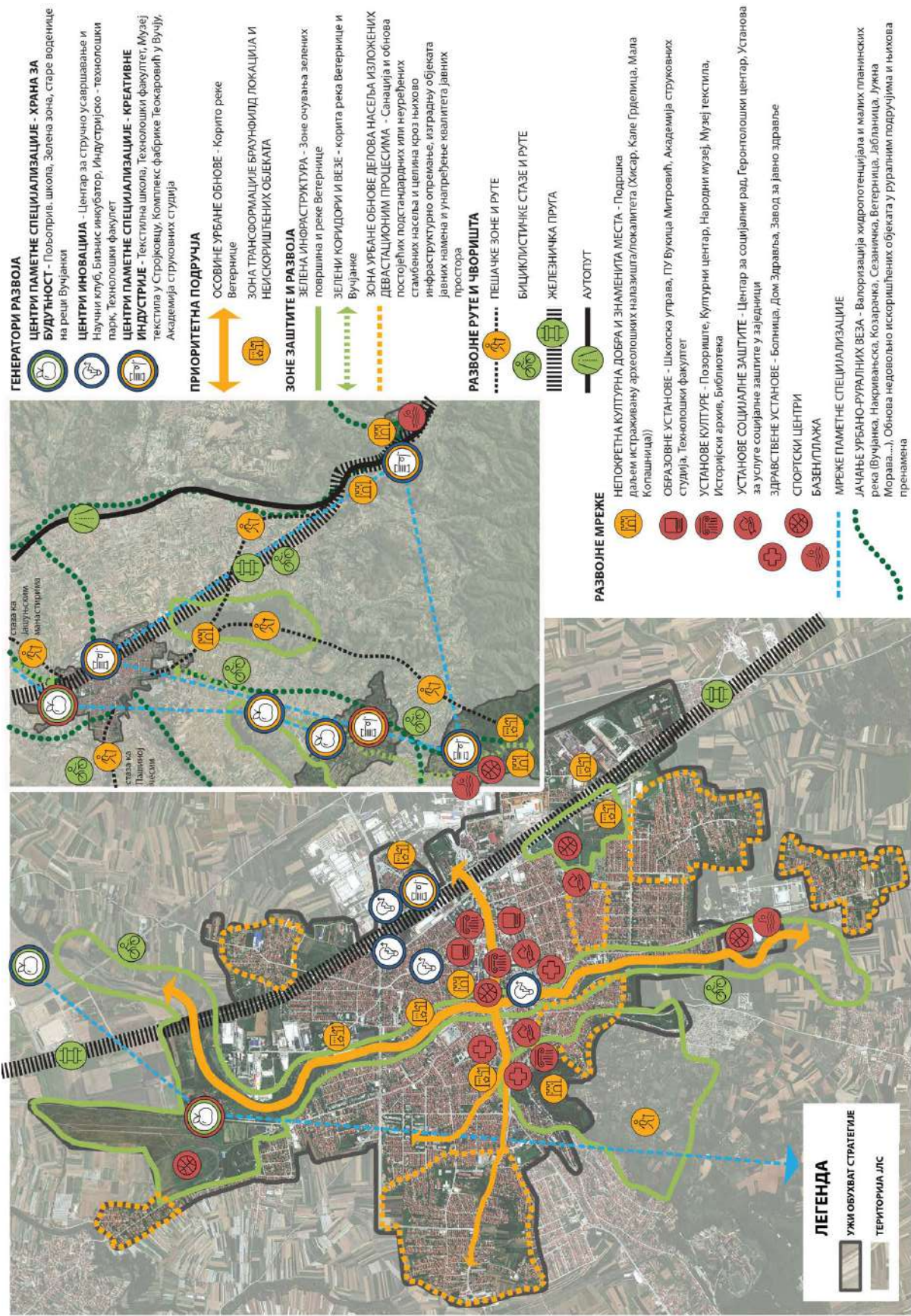
Ове димензије проналазе свој пут за делотворно изражавање кроз стратешки приступ, који служи као оперативни оквир за боље коришћење потенцијала урбаних подручја усвајањем начина размишљања „оријентисаног на изазове“. Овај приступ укључује формулисање трансформативних процеса у оквиру јавног деловања, заједно с дефинисањем релевантних социо-просторних циљева који се могу постићи у ограниченом временском оквиру, а све засновано на друштвеном договору и активностима које обједињују настојања и ресурсе заинтересованих страна.

Овај приступ мора бити сам по себи прагматичан. Стратегија не може решити сва развојна питања одједном, и иако је од кључне важности да се стратешки решавају одабрани проблеми, она такође треба да тежи стварању делотворног окружења за учење и полигона за дотеривање и процену визије и циљева. Прихватање стратегије подразумева надгледање процеса доношења одлука и оперативног процеса, у коме опипљиве акције и пројекти проистичу из заједничке просторне визије урбаног подручја. Овај процес настаје кроз интеракцију и различитих актера.

Са ослоном на наведени приступ, у наставку су дати графички прикази:

- приоритетних подручја интервенције (генератори развоја, подручја интервенције, развојне руте и чворишта, зоне заштите и развоја, развојни пунктови и мреже) и
- стратешких пројеката (према тематским циљевима), до којих се дошло кроз партиципативни процес израде територијалне стратегије.

8.2 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

8.3 СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА

8.3.1 Идентитет урбаног подручја

1. Уређење приобаља као осовине развоја идентитета са ревитализацијом браунфилд локације „Коста Стаменковић“ и осталих нереализованих објеката
2. Реконструкција виле Теокаревић у Вучју, Скобаљић града, уређење пешачког коридора до купалишта и изградња висећег моста у контексту очувања индустријског наслеђа, развоја креативне индустрије и унапређења туристичког потенцијала
3. Пренамена Дома војске у објекат јавне намене и трансформација улице Светозара Марковића у пешачку зону
4. Очување и обнова објеката социјалистичког наслеђа - уређење фасада вишепородичних објеката у центру града и другим стамбеним и јавним објектима (Дом синдиката, Гарнизон, Осмоспратница и др.)
5. Санација ромског насеља „Подврце“ и осталих субстандардних и неформалних насеља
6. Афирмација насеља Грделице са промоцијом садржаја са потенцијалом развоја туризма и руралног туризма (локалитет Кале)
7. Укључивање у *ERIH* мрежу европског индустријског културног наслеђа
8. Реконструкција, осветљење обележавање индустријских димњака
9. Формирање Центара за алтернативну уметност за младе ствараоце, у оквиру индустријског наслеђа
10. Формирање просторно културно - историјске целине (3 непокретна културна добра - грађанске куће) на простору између улица Ивана Милутиновића, Цара Душана, Ратка Павловића и Радоја Домановића

8.3.2 Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност

1. Зелена инфраструктура - повећање удела зелених површина и умрежавање у јединствени систем, израда катастра зеленила
2. Израда “Плана одрживе урбане мобилности” са изразом “Плана циркулације” (Circulation Plan) и “Паркинг плана” - имплементација саобраћајне структуре која ће смањити притисак на градско језгро, уз истовремено увођење одрживе урбане мобилности (електрични аутомобили / мотори, јавни превоз са енергетски нетоксичним горивом, уређена бициклистичка инфраструктура, прилагођен осетљивим категоријама становништва)
3. Успостављање градског еколошког јавног превоза
4. Успостављање ефикаснијег система управљања отпадом
5. Унапређење система атмосферске канализације и увођење иновативних система за управљање атмосферским водама, реконструкција и доградња канализације за отпаде воде и мониторинга отпадних вода
6. Изградња биоелектрана (прерада муља, биоотпад...)
7. Постављање соларних панела уз реконструкцију кровова стамбених зграда
8. Постављање филтера на димњацима топлана и јавним објектима
9. Успостављање система за управљање ризицима кроз мониторинг најаве поплава, потенцијалних клизишта, резервних изворишта подземних вода за воду за пиће,

емисија загађења и утицаја на инфраструктуру и животну средину већих индустријских постројења у урбаном подручју

10. Завршетак процеса гасификације града Лесковца уз субвенционисање прикључења за привреду и становништво

8.3.3 Иновативна и паметна економија

1. Изградња и опремање Индустријско - технолошког парка Лесковац
2. Развој циркуларне пољопривредне производње и прераде и подршка привреди и становништву у области циркуларне економије и енергетске ефикасности и преласка на нискоугљеничну економију
3. Употреба канализационог муља у пољопривреди, рекулпације материја и енергије
4. Успостављање Центра за сакупљање рециклабилног отпада и депоније грађевинског отпада
5. Успостављање и подршка одрживих кластера у области дрвне индустрије, произвођача хране, произвођача пића (алкохолних), произвођача намештаја
6. Субвенционисање пројеката који поспешују развој циркуларне и нискоугљеничне економије
7. Профилисање и активирање зона паметне специјализације:
 - креативне индустрије (филмска индустрија, текстил, центар циркуларне економије)
 - храна за будућност (повезивање Пољопривредне школе у контексту производње здраве хране и развоја руралног туризма, изградња дистрибутивних центара и развој индустрије прераде воћа и поврћа)

8.3.4 Друштвено благостање

1. Изградња објеката за становање уз подршку и приуштиво становање
2. Програми за јачање људских ресурса, подстицаји за привлачење високо стручне радне снаге
3. Формирање Центра за развој услуга социјалне заштите и привремени прихват и интервентно збрињавање лица
4. Јачање социјалног предузентинства у заједници и стварање услова за његову одрживост
5. Унапређење културних садржаја - реафирмација Дома војске
6. Унапређење и развијање мреже у оквиру васпитно-образовне установе „Вукица Митровић“
7. Изградња вртића за децу из осетљивих група
8. Доградња Геронтолошког центра, прихватилиште за стара лица
9. Подизање нивоа опремљености система здравствене заштите
10. Дневни боравак за децу са сметњама у развоју - Предах смештај
11. Формирање Центра за развој и пружање услуга у заједници

8.3.5 Управљање урбаним и територијалним развојем

1. Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката

2. Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања
3. Обука за подстицање примене приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор (Quadruple and Quintuple Helix Model of innovation) (нпр. Еко - инжењери)
4. Унапређење транспарентности применом ГИС-а - мапирање депонија, загађивача, ризика од климатских промена, комуналних проблема, катастар подземних инсталација зеленила, рељефа, болница, школа у сврху предвиђања катастрофа и реаговање у ванредним ситуацијама, мапирање топлотних острва, недовољно искоришћених локација и објеката и др.
5. Промоција индустријског наслеђа - постављање интерактивног панела о градитељском наслеђу градског језгра
6. Израда каталога за инвеститоре и успостављање јавно-приватног дијалога и партнерства за објекте и локације културног, индустријског и градитељског наслеђа из социјалистичког периода

8.4 СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЛЕСКОВЦА

СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

- [illegible]

ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА И УРБАНА МОБИЛНОСТ

- [illegible]

ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

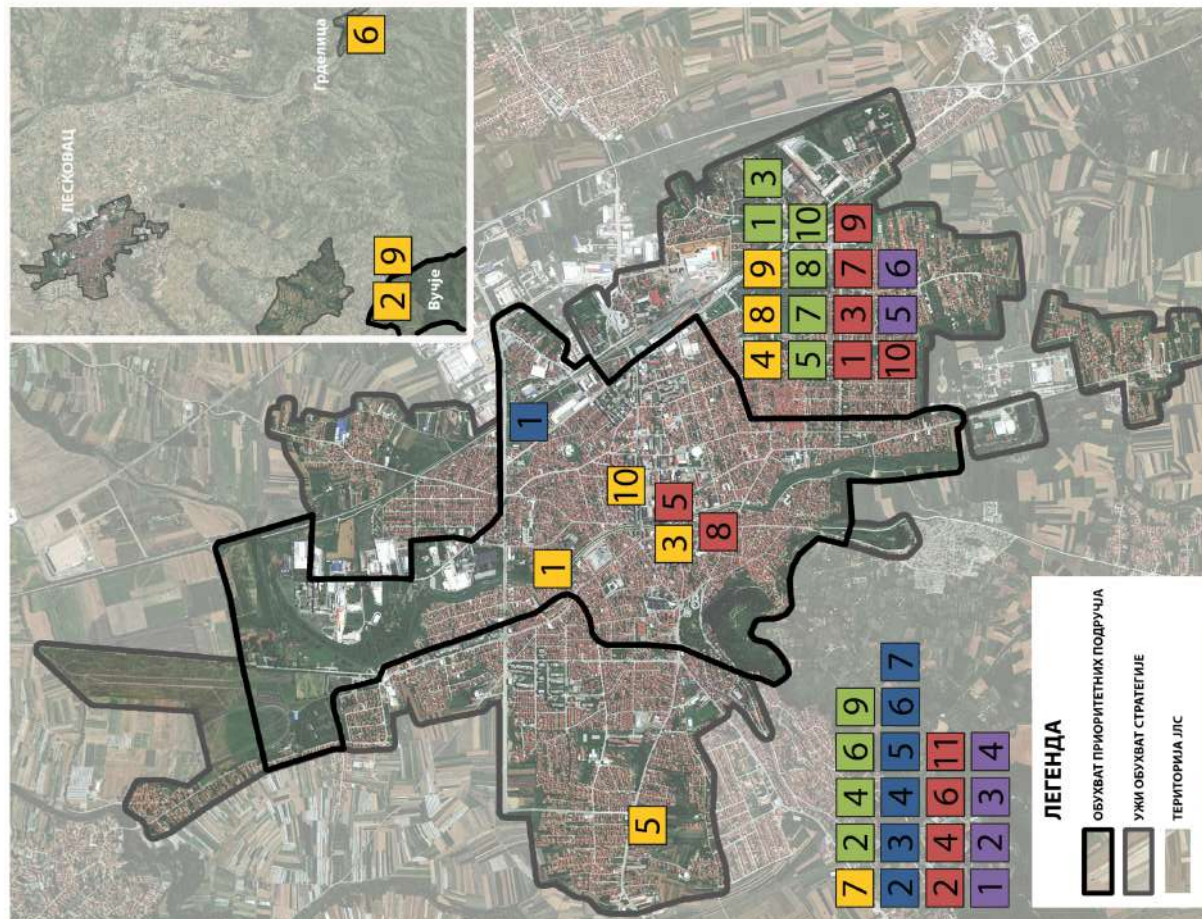
1	Материя и сурвояк Индустриал - технолошког парна	5	Хосотвањак и поддршка одрживог развоја у области развоја индустрије, промишљачког развоја, алкохолног, промишљачког напелата
2	Развој циркуларне постојећности, произвођачког и прераде и поддршка произвођачког и стабилности области циркуларне економије и енергетске ефикасности и приласка на нискоугаљену економију	6	Субвенционаснe пројекта који постоје у развој циркуларне и нискоугаљене економије
3	Употреба калкулационог мана у пољопривреди, рекултације мајстора и енергије	7	Профилација и активирање зона паметне специјализације циркуларне индустрије (филмска индустрија, туризам, центар за креативну економију), храна за одрживост (повољност хране и задржавање хране), енергетска индустрија, индустрија и развој туризма, изградња дистрибутивних центара и развој индустрије преко вода и поврла
4	Хосотвањак Центра за смањивање реакционалне отпада и депозитно-рекултационог отпада		

ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

1	Имплант, обретен за сполучење уз подршку и прикључно спаљивање	7	Изградња вртића за децу из осталих група
2	Програми за јачање људских ресурса, подстицаји за прикључење високог стручног нивоа свега	8	Изградња геронтолошког центра, приватизације за стара лица
3	Програми за развој услуга социјалне заштите	9	Подизање нивоа опремљености система здравственог заштите и социјалне заштите и материјне ресурсне базе
4	Одржавање социјалног предпретпостављања уз формирање новог предпретпостављања и изградња и стварање услова за његово одржавање	10	Део борбе за децу са инвалидитетом у раному добу
5	Имплементација услуга социјалне заштите – реферирација	11	Формирање Центра за развој и подршку у изградњи

УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

- [illegible]

9 ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Урбани и територијални развој захтева значајне финансијске ресурсе за реализацију пројеката. Тренутно расположиви финансијски извори у ЈЛС у Републици Србији (РС) су довољни само за покривање мањих пројеката. Ситуација по питању могућности развијања дугорочних инвестиционих пројеката (Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године) се полако мења, о чему сведоче подаци у наредном тексту.

На основу закључених билатералних и мултилатералних међународних оквирних споразума о развојној сарадњи и споразума о спровођењу различитих инструмената и програма који се финансирају из средстава међународне развојне помоћи, ЈЛС у РС су на располагању средства из различитих националних и међународних фондова којима се финансира спровођење стратешких реформи у процесу приступања ЕУ и њихов друштвено-економски развој.

Домаћи извори финансирања су: фондови, агенције, пословне банке, пројекти, програми различитих министарстава, буџети ЈЛС, сопствена средства носилаца активности (компаније), средства заинтересованих домаћих инвеститора, и кредити инвестиционих и комерцијалних банака на подручју РС.

Посебно се указује на могућности коришћења средстава из следећих извора:

- Програми и подстицајна средства министарстава РС (Министарство финансија³⁸; Министарство привреде³⁹; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде⁴⁰, Министарство заштите животне средине⁴¹; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре⁴²; Министарство рударства и енергетике⁴³; Министарство унутрашње и спољне трговине⁴⁴; Министарство правде⁴⁵; Министарство државне управе и локалне самоуправе⁴⁶; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог⁴⁷; Министарство за европске интеграције⁴⁸; Министарство просвете⁴⁹; Министарство здравља⁵⁰; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁵¹; Министарство за бригу о породици и демографију⁵²; Министарство спорта⁵³; Министарство културе⁵⁴; Министарство за бригу о селу⁵⁵; Министарство науке,

³⁸ <https://www.mfin.gov.rs/>

³⁹ <https://privreda.gov.rs/>

⁴⁰ <http://www.minpolj.gov.rs/>

⁴¹ <https://www.ekologija.gov.rs/>

⁴² <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

⁴³ <https://www.mre.gov.rs/>

⁴⁴ <https://must.gov.rs/>

⁴⁵ <https://www.mpravde.gov.rs/>

⁴⁶ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

⁴⁷ <https://www.minimpdd.gov.rs/>

⁴⁸ <https://www.mei.gov.rs/>

⁴⁹ <https://prosveta.gov.rs/>

⁵⁰ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

⁵¹ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

⁵² <https://minbpd.gov.rs/>

⁵³ <https://www.mos.gov.rs/>

⁵⁴ <https://www.kultura.gov.rs/>

технолошког развоја и иновација⁵⁶; Министарство туризма и омладине⁵⁷; Министарство информисања и телекомуникација⁵⁸; Министарство за јавна улагања⁵⁹; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина⁶⁰; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором⁶¹; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој⁶²), њихових органа и агенција (Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије⁶³; Агенција за управљање лукама⁶⁴) и фондова (Фонд за развој Републике Србије⁶⁵; Фонд за иновациону делатност⁶⁶; Фонд за науку Републике Србије⁶⁷;

- Локални буџет, као и кредити пословних банака (Erste Bank A.D.⁶⁸; UniCredit banka⁶⁹; Banca Intesa⁷⁰; NLB Komercijalna banka⁷¹; Банка Поштанска штедионица⁷²; ProCredit banka⁷³) које делују на територији РС.

Страни извори финансирања су: фондови и програми ЕУ, кредитне линије (кредитне линије страних влада и кредитне линије међународних финансијских институција), развојни и други фондови земаља ван ЕУ, пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора. Међународна развојна помоћ РС обухвата подршку билатералних и мултилатералних развојних партнера, укључујући и финансијску подршку међународних финансијских институција, а обезбеђује се или у виду бесповратних средстава или као концесионални зајмови, који се одобравају под значајно бољим условима од тржишних.

У наредном периоду посебно треба обратити пажњу на могућности мобилисања средстава из следећих међународних фондова и програма:

- ИПА - Инструмент за претприступну помоћ⁷⁴ (2021-2027; 2014-2020; 2007-2013), Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027⁷⁵, Инвестициони оквир

⁵⁵ <https://www.mbs.gov.rs/>

⁵⁶ <https://nitra.gov.rs/>

⁵⁷ <https://www.mto.gov.rs/>

⁵⁸ <https://mit.gov.rs/>

⁵⁹ <https://www.obnova.gov.rs/>

⁶⁰ <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

⁶¹ <https://www.mbpdiijaspora.gov.rs/>

⁶² <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

⁶³ <https://ras.gov.rs/>

⁶⁴ <https://www.aul.gov.rs/>

⁶⁵ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

⁶⁶ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

⁶⁷ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁶⁸ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁶⁹ <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁷⁰ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁷¹ <https://www.nlbkb.rs/>

⁷² <https://www.posted.co.rs/>

⁷³ <https://www.procreditbank.rs/>

за Западни Балкан⁷⁶ (Western Balkans Investment Framework - WBIF), ИПАРД III⁷⁷, Вишекорисничка ИПА⁷⁸;

- Програми ЕУ⁷⁹ (Дигитална Европа⁸⁰, ХОРИЗОНТ Европа, Програм за конкурентност МСП – COSME, Програм за запошљавање и социјалне иновације, ЕРАЗМУС, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм III, ФИСКАЛИС 2020, ЦАРИНА 2020, Механизам цивилне заштите ЕУ, Инструмент за повезивање Европе, Права, једнакост и грађанство, Европски инструмент за демократију и људска права);
- Кохезиона политика и остали фондови ЕУ⁸¹ (Нова кохезиона политика 2021-2027, MADAD, Фонд солидарности ЕУ, Регионални стамбени програм) и Зелена агенда за Западни Балкан⁸²;
- Међународни финансијски инструменти-банке⁸³ (Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИБ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB⁸⁴, Немачка развојна банка - KfW);
- Билатерална и мултилатерална сарадња, донаторски програми (Тим Уједињених нација у Србији⁸⁵, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ⁸⁶, Француска развојна агенција⁸⁷, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска и др.).

Доступни подаци о изворима финансирања су прикупљани претраживањима више извора: буџета РС, средњорочних планова органа, података на интернет страницама органа РС, интернет страницама програма и пројеката и доступним подацима на интернет страницама банака. Подаци о износу средстава финансирања нису јавно доступни за све изворе.

У наредној табели су приказани расположиви извори финансирања урбаног развоја чији је детаљан преглед дат у Анексу 4.

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

⁷⁵ <https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi-evropske-teritorijalne-saradnje-u-RS-2021-2027.pdf>

⁷⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

⁷⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

⁷⁸ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁷⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

⁸⁰ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁸¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

⁸² <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

⁸³ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁸⁴ <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁸⁵ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

⁸⁶ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

⁸⁷ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Табела 2: Извори финансирања (стање јул 2023. године)

НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ	НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ		
	Министарство финансија; Министарство привреде; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство рударства и енергетике; Министарство унутрашње и спољне трговине; Министарство правде; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство за европске интеграције; Министарство просвете; Министарство здравља; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство спорта; Министарство културе; Министарство за бригу о селу; Министарство науке, технолошког развоја и иновација; Министарство туризма и омладине; Министарство информисања и телекомуникација; Министарство за јавна улагања; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије; Агенција за управљање лукама) и фондова (Фонд за развој републике Србије; Фонд за иновациону делатност; Фонд за науку Републике Србије		
БАНКЕ	БАНКЕ		
	Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka		
ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ	ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ		
	ИПА–Инструмент за претприступну помоћ	Програми ЕУ	Кохезиона политика и остали фондови ЕУ
ИПАРД III	ИПА 2021-2027	Дигитална Европа	Нова кохезиона политика
	ИПА 2014-2020	ХОРИЗОНТ Европа	2021-2027
ИПАРД III	ИПА 2007-2013)	Програм за конкурентност	MADAD
	Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027	МСП – COSME	Фонд солидарности ЕУ
ИПАРД III	Инвестициони оквир за Западни Балкан	Програм за запошљавање и социјалне иновације	Регионални стамбени програм
	ИПАРД III	ЕРАЗМУС	Зелена агенда за Западни Балкан
ИПАРД III	Вишекорисничка ИПА	Креативна Европа	
		Европа за грађане и грађанке	
ИПАРД III		Европски здравствени програм III	
		ФИСКАЛИС 2020	
ИПАРД III		ЦАРИНА 2020	
		Механизам цивилне заштите ЕУ	
ИПАРД III		Инструмент за повезивање Европе	
		Права, једнакост и грађанство	
ИПАРД III		Европски инструмент за демократију и људска права	
МЕЃУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ			
Банка за развој Савета Европе - СЕБ, Европска инвестициона банка - ЕИБ, Европска банка за обнову и развој - EBRD, Светска банка - WB, Немачка развојна банка – KfW			
БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ			
Тим Уједињених нација у Србији, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ, Француска развојна агенција, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска			

Области активности за успостављање и деловање механизма високог потенцијала за финансирање урбаног развоја на локалном нивоу управљања су:

- повећање расположивих финансија – подршком да прикупе средства за улагање у урбани развој билатералном сарадњом, привлачењем ЕУ и других донаторских фондова (*raising*);
- управљање – стварање услова који омогућавају приватне инвестиције у одрживи урбани развој – обликовањем тржишта, нпр. кроз пореске механизме, друге механизме за одређивање цена и/или подршку одрживим алтернативама (*steering*);
- мешање/комбиновање финансијских извора – привлачење приватног финансијског капитала користећи средства стимулација и подстицаја из јавних финансија за промену односа ризика – повраћаја улагања капитала, ЈПП и тзв. „инвестиционо возило” могу играти важну улогу у утврђивању доказа или услова за комерцијални повраћај (*blending*).

За област повећања средстава (*raising*) локални ниво управе може на више начина да подржи спровођење читаве скале финансијских инструмената високих потенцијала намењених за урбани развој и да употреби следеће:

- *Процена вредности непокретности* представља средство за финансирање великих развојних пројеката који подижу вредност непокретности. Ово повећање вредности може да се користи као извор прихода;
- *Цене, регулација и стандарди* – од посебног су значаја за секторе које карактеришу мање величине потребних инвестиционих средстава и где су избори потрошача кључни инвестициони покретачи, као што су дистрибуирана производња из обновљивих извора енергије, електро мобилност и зелена градња;
- *Међународно инвестиционо возило* – међународни финансијски инструменти такође имају значајан потенцијал за кретања у области одрживог урбаног развоја (*raising*), и имају потенцијал за мешање различитих извора у случају да домаћи извори имају ограничен капацитет;
- *Јавно-приватно партнерство* – посебно су важна јер ефективност ЈПП у великој мери зависи од одговарајуће идентификације ефеката, структурисаности и зрелости пројеката, уговорних аранжмана и управљачких капацитета.

Примери из досадашње праксе комбиновања извора финансирања дати су у следећој табели.

Табела 3: Примери из праксе комбиновања извора финансирања

Приоритетна подручја интервенције (Стратегија одрживог урбаног развоја РС до 2030)	Извори финансирања који се користе	
	Национални извори финансирања	Међународни извори финансирања
Привредне и комерцијалне зоне и браунфилд локације	Министарство привреде ИПА – конкурентност + Влада РС ЈПП Банке Дијаспора	Европска инвестициона банка Европска банка за обнову и развој KfW банка UN SDGs Швајцарска, Јапан ГИЗ ЕУ ПРО
Неконтролисано стихијско	МГСИ	Европска инвестициона

ширење урбаних насеља и деградација руралних подручја	МДУЛСУ Министарство за јавна улагања	банка UN SDGs
Угрожене урбане структуре, урбане матрице и централне урбане зоне	Министарство културе МГСИ ЈПП	Креативна Европа Европска инвестициона банка Светска банка WB Green fund KfW UN SDGs ГИЗ/АМБЕРО ЕУ ПРО
Делови урбаних насеља са проблемом унапређења друштвеног стандарда или решавањем социјалних проблема	РС Програм станова за снаге безбедности Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој Банка Савета Европе СЕВ Регионални стамбени програм UN SDGs SWISS PRO UNOPS
Насеља и делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама	Министарство рударства и енергетике Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој GIZ + KfW UN SDGs билатерна сарадња
Целине са НКД и градитељским наслеђем, важним реперима културно-историјског развоја урбаних насеља, групације урбаних насеља	Министарство културе Министарство туризма	World heritage foundation Креативна Европа ИПА прекогранична сарадња Транснационална сарадња INTERREG ADRION DANUBE UN SDGs ЕУ ПРО

10 МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Циљ овог поглавља јесте да пружи општи оквир показатеља за праћење (мониторинг) и процену (евалуацију) напретка спровођења територијалних стратегија ЕУ ПРО Плус програма. Праћење и процена су важни елементи у процесу имплементације територијалних стратегија и испуњавају низ важних функција:

- **Ефикасност и делотворност стратегија:** праћење генерише податке и знање за праћење напретка и даје основу за ревизије, и помаже у процени резултата мера садржаних у стратегијама.
- **Транспарентност и одговорност:** праћење показује да активности и резултати прате договорене циљеве и чини податке транспарентним свим актерима, укључујући локалне заједнице.
- **Видљивост и капацитет:** показивање постигнутог јача локалну мобилизацију и власништво; ангажовање на праћењу од стране локалних актера утиче на развој капацитета и учење.

Успешно праћење зависи од квалитета и прикладности коришћених показатеља. Приликом одабира показатеља треба имати на уму неке основне принципе. У идеалном случају, показатељи би требало да буду:

- **релевантни** - блиско повезани с циљевима стратегија;
- **прихваћени** - од стране запослених и релевантних актера;
- **веродостојни** - за оне који нису стручњаци, недвосмислени и лаки за тумачење;
- **лаки** - праћење је могуће уз мале трошкове и уз прихватљиво административно оптерећење; и
- **необориви** – у односу на манипулацију.

Доле наведени списак показатеља је конципиран у складу с пет тематских циљева дефинисаних у територијалним стратегијама ЕУ ПРО Плус (табела 4.). Његова сврха је да делује као „мени“ за „власнике“ стратегије да изаберу одговарајуће показатеље у зависности од њиховог избора циљева. Иако показатељи покривају широк спектар циљева, они не могу обухватити све локално специфичне контексте. Дакле, свако урбано подручје може да изабере додатне показатеље специфичне за стратегију који ће бити укључени у локалну стратегију.

Предложени показатељи засновани су на низу различитих међународних и домаћих извора. Колико је то могуће, показатељи се црпе из постојећих националних извора, као што су Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (СОУРПС), Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020. до 2027. (СПСРС) и Стратегија нискоугљеничног развоја (СНУР). Међутим, највећи део показатеља узет је са списка такозваних заједничких показатеља учинка (енг. *RCO*) и резултата (енг. *RCR*) дефинисаних у контексту Кохезионе политике ЕУ 2021-27. Они су допуњени циљевима одрживог развоја УН (ЦОР).

Табела 4: Списак показатеља (индикатора) за праћење и процену напретка спровођења територијалних стратегија

Циљеви	Индикатори	Јединица мере	Извори
Тематски циљ 1			
ПЦ1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка	Број стратегија	RCO 75 RCO 76 COUPPC
	- Интегрални пројекти територијалног развоја за које је примљена подршка	Број уговорених пројеката	RCO 114 RCR 52 COUPPC
	- Новостворени или обновљени отворени јавни простори у урбаним подручјима	m ²	
	- Обновљено земљиште које се употребљава за зелене површине, социјално (приуштиво) становање, економске или друге сврхе	m ²	
ПЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње	- Укупна средства утрошена за заштиту, очување и конзервацију културног и градитељског наслеђа и вернакуларне архитектуре	Евро	СПРКРС ЦОР 11 СРКРС COUPPC
ПЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде	- Посетиоци културних и туристичких локација за које је примљена подршка	Број увећања посетилаца	RCR 77 СРТРС ППРС
ПЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање	- Санирана, обновљена и поново коришћена подстандардна или неформална насеља и јединице	ha/m ²	COUPPC
ПЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама	- Интегрални пројекти територијалног развоја за екосистемске услуге које рурална подручја пружају урбаним насељима	Број пројеката	RCO 76 COUPPC СПРРРС
Тематски циљ 2			
ПЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште	- Годишња потрошња примарне енергије (од чега: стамбени објекти, јавне зграде, предузећа, друго)	Смањење (MJ)	RCR 26 RCR 29 CHUPPC
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	
ПЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије	- Укупно произведена обновљива енергија (од чега: електрична енергија, топлотна енергија)	MWh	RCR 31 CHUPPC

ПЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења	- Корисници повезани на паметне енергетске системе	Број корисника	RCR 33 CHUPPC
ПЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа и отпорности, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима	- Зелена инфраструктура изграђена или побољшана за прилагођавање климатским променама	ha/m ²	RCO 26 ППИКУАП CHUPPC
	- Становништво које остварује користи од мера заштите од поплава	Број људи	
ПЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама	- Становништво повезано на побољшану јавну мрежу водоснабдевања	Број домаћинстава	RCR 41 RCR 35 RCR 42 RCO 25 ППРС
	- Становништво повезано барем на секундарну јавну мрежу за пречишћавање отпадних вода	Број домаћинстава	
	- Новоизграђена или учвршћена заштита од поплава на обали река и језера	Дужина у km/m	
ПЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом	- Сепаратно прикупљени отпад	t	RCR 103 RCR 47 ПУОРС CHUPPC
	- Рециклирани отпад	t	
ПЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења	- Зелена инфраструктура за коју је примљена подршка у циљу заштите биодиверзитета и очувања природних станишта	ha/m ²	RCO 36 RCO 37 RCO 38 RCO 39 RCR 50 RCR 95 ППИКУАП ППРС ПЗВРС
	- Површина подручја мреже Натура 2000 обухваћена мерама заштите и обнове	ha/m ²	
	- Површина обновљеног земљишта за које је примљена подршка	ha/m ²	
	- Подручје обухваћено постављеним системима за праћење загађења ваздуха	ha/m ²	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
	- Становништво које има приступ новој или побољшаној зеленој инфраструктури	Број људи	
ПЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности	- Годишњи број корисника новог или модернизованог јавног превоза - Годишњи број корисника нових или модернизованих трамвајских линија и линија (подземне)	Увећање броја корисника	RCR 62 RCR 63 RCR 64 ППРС

	железнице - Годишњи број корисника инфраструктуре намењене вожњи бициклом		
ПЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене	- Годишњи број корисника новоизграђених, обновљених, побољшаних или модернизованих путева	Увећање броја корисника	RCR 55 RCR 58 RCR 59 RCR 60 СНУРРС ППРС
	- Годишњи број корисника новоизграђених, побољшаних, обновљених или модернизованих железница	Увећање броја корисника	
ПЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности	- Теретни железнички транспорт	t	
	- Теретни транспорт унутрашњим пловним путевима	t	
Тематски циљ 3			
ПЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија	- Предузећа која су примила подршку (од чега: микро-, мала, средња, велика)	Број предузећа	RCO 01 RCR (3)01 RCR 102 СНТРРС СРВИРС СИПРС СРСЕРС
	- Створена радна места у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
	- Створена радна места у подручју истраживања у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
ПЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе	- Корисници нових и побољшаних јавних дигиталних услуга, производа и процеса	Број корисника	RCR 11 RCR 12 RCR 13 СРИДИБ СНТРРС СРВИРС
	- Корисници нових и побољшаних дигиталних услуга, производа и процеса које су развила предузећа	Број корисника	
	- Предузећа која су постигла висок дигитални интензитет	Број предузећа	
ПЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП- ова и отварање радних места	- Нова предузећа која преживљавају на тржишту	Број предузећа која преживљавају на тржишту 2 године након	RCR 17 RCR 18 RCR 19 RCR 25 СПРМСППК СИПРС

		отварања	
	- МСП-ови који користе услуге инкубатора након стварања инкубатора	Број предузећа	
	- Предузећа са већим прометом	Број предузећа	
	- МСП-ови са вишом додатом вредности по запосленом	Број предузећа	
ПЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)	- Приправништва омогућена потпорама у МСП- овима - Особље МСП-ова које завршава оспособљавање за вештине за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво (према врсти вештине: техничка, управљачка, предузетничка, зелена, друга)	Број људи	RCR 97 RCR 98 СПСРС СОУРРС СНТРРС СРВИРС СИПРС СРСЕРС
ПЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности	- Стамбени објекти са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број станова	RCR 53 RCR 54 СРИДИБ СНТРРС
	- Предузећа са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број предузећа	
ПЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију	- Отпад који се употребљава као сировина	Повећање (t)	RCR 48 СНУРРС ПРЦЕРС СИПРС ПУМС
ПЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	RCR 29 RCR 105 RCO 59 СНУРРС СИПРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште по котловима и системима грејања пренамењеним из чврстих фосилних горива у гас	Смањење t CO ₂	
	- Инфраструктура за алтернативна горива (тачке за пуњење/напајање)	Број тачака	
	- Пошумљавање	ha/m ²	
Тематски циљ 4			
ПЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада	- Површина нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	m ²	RCO 61 RCR 65 СЗРС

и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	Број корисника	
ПЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката социјалне заштите - Становништво обухваћено пројектима у оквиру интегрисаног деловања за социоекономску инклузију маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају	Број корисника	RCR 74 RCO 113 СДРУС33
ПЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге	- Годишњи број корисника нових или модернизованих социјалних станова	Број домаћинстава	RCR 67 СОУРРС СДРУС33
ПЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за бригу о деци - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката образовања	Број корисника	RCR 70 RCR 71 СРОВРС
ПЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система	- Годишњи број корисника нових или модернизованих услуга е-здравствене заштите - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката здравствене заштите	Број корисника	RCR 72 RCR 73 СЈЗРС
ПЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката културе	Број корисника	СРКРС
ПЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката спорта и рекреације	Број корисника	СМРС ППРС
ПЦ 4.8 Стварање	- Годишњи број корисника нових	Број	СМРС

подстицајног окружења за иницијативе и активности младих	или модернизованих иницијатива и активности младих	корисника	
Тематски циљ 5			
ПЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.	- Основана пројектна јединица за имплементацију Стратегије - Интегрални пројекти територијалног развоја који укључују локални, национални, међународни И ЕУ ниво, И укључују примену различитих управљачких инструмената – колаборативних, командних, хибридних	Да/не Број уговорених пројеката	RCO 75 RCO 76 СОУРРС
ПЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор	- Примена модела четвороструке и петоструке спирале иновација	Број иницијатива	СПСРС СОУРРС СНТРРС
ПЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру стратегија интегралног територијалног развоја	Број људи	RCO 74
ПЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера	- Актери који су учествовали у припреми и спровођењу стратегија интегралног територијалног развоја	Број учесника	RCO 112 RCO 80 ЗРР СОУРРС
	- Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број учесника	
	- Развијена иновативна решења, као отворена платформа за иновације, жива лабораторија, грађанска наука и др.	Број иновативних решења	
	- Примена родно одговорног приступа у припреми и спровођењу стратегија	Број учесника	
ПЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)	- Примена различитих извора финансирања приоритетних интервенција у урбаним подручјима територијалних стратегија	Евро	RCO 75 RCO 80 СОУРРС
	- Спровођење јавно-приватног партнерства	Број пројеката ЈПП	
	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка - Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број стратегија	

ПЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја	- Развој информационог система за потребе управљања територијалним развојем	Број развијених система	СОУРРС СРИДИБ
---	---	-------------------------	---------------

Извори индикатора:

REGULATION (EU) 2021/1058 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. Official Journal of the European Union L 231/60. Common output and result indicators for ERDF and the Cohesion Fund – Article 8(1)(1)	RCO – показатељи учинка; RCR – показатељи резултата
Циљеви одрживог развоја /SDGs (Sustainable Development Goals), UN	ЦОР
Закон о родној равноправности, 2021	ЗРР
Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032.године	ПУМС
Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године	ССНРРС
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године	СМРС
Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године	СДРУСЗЗ
Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом	ПЗВРС
Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. Године	ПРЦЕРС
Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031.године	ПУОРС
Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт.	ППИКУАП
Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт	ППРС
Стратешки приоритети развоја културе Републике Србије од 2021-2025.године	СПРКРС
Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. Године	ИНЕКПРС
Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. Године	СРИДИБ
Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“	СНТРРС
Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. Године	СРСЕРС
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године	СИПРС
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СЗРС
Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. Године	СРОВС
Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године	СПСРС
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године	СОУРРС
Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године	СРВИРС
Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године	СЈЗРС
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године	СРТРС
Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године	СПРРРС
Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године	СПРМСППК

11 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања. Имплементација садржи веома захтевне обавезе у смислу управљања, и то:

- припреме и одређивања приоритетних пројеката,
- припреме и објављивања позива за предлоге пројеката и одобравања операција,
- прибављања пројеката за изградњу / спровођење,
- реализације и затварања пројеката,
- вођења и управљања /одржавања пројеката.

Све ове функције ће сигурно довести до тога да постојеће структуре и институције Града Лесковца буду ангазоване за спровођење Стратегије. У овој фази Град Лесковац нема одговарајуће капацитете, ресурсе и знање да би делотворно обављао све наведене функције. Из тог разлога ће бити успостављена Јединица за координацију пројеката (ЈКП), како би подржала Град Лесковац у спровођењу ове Стратегије и успостављању системске промене у планирању и имплементацији.

Тренутна управљачка структура за процес израде Стратегије обухвата:

- Радну групу која делује и као одбор актера и социјалних партнерстава,
- Савет за развој, који делује и као политички координациони одбор.

Делокруг рада Савета за развој већ покрива политичке аспекте избора пројеката и реализације Стратегије. Стога, овом делокругу рада треба додати вођење процедура како би се омогућило спровођење Стратегије. Радна група има задатак да подржи Савет током израде Стратегије и биће распуштена након њеног усвајања. Стога, Јединица за координацију пројеката (односно Јединица за координацију пројекта и међуопштинску сарадњу у случају шире територије) следи кораке Радне групе ради:

- Подршке Савету за развој у процесу идентификације пројеката који се одвија између различитих заинтересованих страна (одељење за урбанизам при управи ЈЛС, управни орган/посредни орган, Европска инвестициона банка ЕИБ, Европска банка за обнову и развој ЕБРД, итд).
- Међусекторске координације свих потребних студија да би пројекат и процес пословног планирања „сазрели”, кроз укључивање и других одељења/јединица локалне самоуправе, према потреби. Поред тога, пружа подршку координацији између различитих локалних политика - плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског програма капиталних инвестиција, као и плана развоја ЈЛС, просторно-планске документације и осталих секторских стратегија, програма и акционих планова. Јединица за координацију пројеката неће бити директно одговорна за планирање и програмирање на нивоу ЈЛС, већ ће блиско сарађивати са надлежним секторима и свим другим надлежним органима. У координацији са службама за набавке (одељење за буџет и финансије) Града Лесковца, ЈКП ће бити подршка за ефикасно успостављање и одобравање уговора са добављачима и консултантима на сваком пројекту, укључујући

студије/анкете потребне за подношење захтева, одобравање, дозволе (нпр. Процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја, анкета о саобраћају, итд).

- Администрирања уговора, што представља дужност сваког сектора у оквиру којег се пројекат спроводи (нпр. одсек/предузеће за чишћење и рециклажу за уговоре о управљању отпадом, итд). ЈКП је укључена у координацију и подршку администрирању уговора о услугама и уговора са различитим секторима (и консултантима).
- Повезивања са органима управе који издају дозволе и са консултантима током процеса израде и подношења захтева за одобрење/дозволу, да би се задовољиле потребе издавања дозвола/лиценци и добила неопходна одобрења/дозволе/лиценце.
- Подршке органу/одељењу за урбанизам и управном органу/посредном органу у управљању пројектним фондом да би припремили потребне финансијске и техничке документе/студије/експертизе за захтеве за исплату и финансијске системе. Ова функција треба да буде усклађена са финансијским управљањем читаве ЈЛС.
- Управљања пројектима, да би се обезбедило да пројекти испуњавају планиране циљеве. Јединица за координацију пројеката треба да спроводи минимално следеће задатке: обезбеђује да пројекти испуњавају опште циљеве програма (урбанистичко планирање као и пословно планирање) и конкретне кључне индикаторе учинка који се утврђују оквиром политика интегрисаних територијалних инвестиција; координацију редовних састанака за праћење напретка на локалном и регионалном нивоу, као и са финансијерима и консултантима; вођење рачуна о повезаним административним функцијама управљања пројектима (које финансира ЕУ), од идентификације и евалуације пројекта до финалних извештаја о завршетку пројеката.
- Обезбеђивање ефикасног и ефективног механизма за јачање и изградњу капацитета за остваривање постављених циљева. Ова изградња капацитета је за запослене у Јединици за координацију пројеката у неким конкретним областима, који се баве управљањем и координацијом задужења Јединице. У ширем контексту развијање капацитета је и за друге релевантне стране/актере који су укључени у инвестициони програм, и где је препозната потреба за развијањем капацитета.
- Осигуравања да су испуњене неопходне активности везане за ПР, публицитет и комуникацију, у координацији са и уз подршку службе за комуникације и рад са заједницом Града Лесковца. Ове активности треба да обухватају одговарајућу комуникацију и повезивање са заједницом (приватним, јавним, цивилним, образовним и истраживачким сектором), имајући у виду пројектно планирање и спровођење, да би се обезбедило учешће и дугорочна одрживост пројеката.
- Управљања базом података за праћење и припремање свих неопходних извештаја за управни орган/посредно тело. Јединица за координацију пројеката ће бити одговорна за: праћење резултата пројеката, током њиховог спровођења и након завршетка. Завршетак пројекта је у складу са стандардима Републике Србије и ЕУ. Процене социоекономског утицаја у којима је детаљно приказано на који начин је програм инвестиција утицао на заједнице и општине у смислу развоја компетенција,

укључивања заједнице, општинских партнерстава, локалног економског и међуопштинског развоја, и начина на који је унапређен квалитет живота у заједницама. Препоручује се спровођење таквих студија. Омогућавање спровођења и подршка потребним студијама и експертиза (као што су процене утицаја пројеката на становништво и животну средину, односно студије за процену ризика, итд).

У том циљу, Град Лесковац има једну од следеће три могућности за успостављање Јединице за координацију пројеката:

- 1) Успостављање ЈКП као посебне радне групе која ће користити постојеће запослене, који ће бити пребачени у ЈКП. У том случају, ЈКП ће „позајмити“ људске и друге ресурсе од постојећих административних јединица ЈЛС.
- 2) Успостављање ЈКП као нове административне јединице унутар структуре ЈЛС. У том случају запослили би се нови кадрови да попуне Јединицу, али би постојећи кадрови и ресурси могли бити пренети у нову јединицу. Треба истаћи да постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.
- 3) Засновати ЈКП у постојећој административној јединици чији би делокруг рада могао бити прилагођен на одговарајући начин, тако да такође покрије задатке и функције ЈКП. Као и у претходној варијанти, постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.

У сваком случају, Јединица за координацију пројеката треба да има јасан мандат градоначелника и да директно одговара кабинету градоначелника. Потребни су минимално следећи кадрови унутар општине за функције Јединице за координацију пројеката:

- шеф Јединице за координацију пројеката;
- пројектни менаџер;
- инжењер/експерт за спровођење пројеката;
- службеник за набавке;
- финансијски менаџер или администратор;
- ИТ специјалиста за прикупљање података;
- службеник за заједницу и службеник за везу и комуникације;
- службеник за координацију политика и сектора.⁸⁸

Након затварања пројекта, Град Лесковац би требало да води и одржава креиране елементе. У случају „софт“ пројеката, локална самоуправа треба да размотри спровођење излазне стратегије пројекта. Уобичајено, то би значило да би постојећа служба ЈЛС преузела или би била направљена посебна јединица, или би одговорност била пренета цивилном друштву/НВО или РРА које су институционални механизам који су општине основале за међуопштинску

⁸⁸ Ова особа ће омогућавати усклађивање између политика, стратегија, пројеката и извора финансирања. Подржавала би Савет за развој урбаног подручја кроз рад/идентификацију пројеката. Такође би омогућавала међусекторску координацију и координацију плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског плана капиталних инвестиција, у контексту циљева кохезионе политике ЕУ.

сарадњу. Стога је императив да вођење и одржавање, као и излазне стратегије добију дужну пажњу када се спроводе студије изводљивости за било који пројекат, а да Град Лесковац користи период спровођења пројекта да успостави системе и институције који би обезбедили дугорочно функционисање пројекта. Јединица за координацију пројекта би имала одговорност да обезбеди да ЈЛС има ресурсе да испуни обавезе у односу на вођење и одржавање свих капиталних пројекта. Јединица за координацију пројекта ће помоћи директно или индиректно где год је могуће у односу на вођење и одржавање програма.

12 ИЗВОРИ

- Генерални урбанистички план Лесковца (Службени гласник града Лесковац 35/2022)
- Европска комисија (2021). Заједничке уредбе и прописи. Заједнички показатељи остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд (ЕК, 2021) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>
- EC New Cohesion Policy 2021-2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
- Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023, Нацрт. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portal-ekonsultacije/>
- Запослени у Републици Србији, 2020, Републички завод за статистику, 2021.
- Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године, „Службени гласник РС“, број 88/2010
- Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године. <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrirani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>
- Карта државних путева, ЈП Путеви Србије, 2022, https://www.putevi-srbije.rs/images/pdf/referentni-sistem/Karta_drzavnih_puteva.pdf
- Листа елемената нематеријалног културног наслеђа Републике Србије, Етнографски музеј у Београду, <https://nkns.rs/cyr/elementi-nkns?page=5>
- Основно образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2022
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2021
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2020
- Осмотрене промене климе у Србији и пројекције будуће климе на основу различитих сценарија будућих емисија, УНДП Србија, 2018
- Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022). Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>
- Попис 2011, РЗС
- Предшколско образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт. <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacza/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucescje-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

- Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. године ("Сл. гласник РС", бр.137/2022) <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/137/1>
- Програм управљања муљем у Србији од 2023. до 2032. године, Београд, 28. септембар 2023. <https://www.ekologija.gov.rs/lat/saopstenja/vesti/prvi-put-usvojen-vazan-planski-dokument-%E2%80%93-program-upravljanja-muljem-u-republici-srbiji>
- Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031.године ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022) http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2022_02/SG_012_2022_010.htm
- Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом ("Сл. гласник РС", бр. 140/2022) <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/140/1>
- Просторни план града Лесковца (Службени гласник града Лесковца 12/11)
- Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт. <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>
- Просторни план Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/2010).
- Први резултати Пописа 2022, РС, 2022
- Регистар СЕВЕСО постројења на територији Републике Србије, Министарство заштите животне средине, 2023, https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2023-01/registar_seveso_postrojena_na_teritoriji_republike_srbije_0.pdf
- Република Србија, Преговарачка група за Поглавље 22 (2019). Акциони план за испуњавање захтева у области кохезионе политике ЕУ Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/akcioni_planovi/ap_pg_22.pdf
- Републички геодетски завод: графички искази
- Списак непокретних културних добара од изузетног значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php
- Списак непокретних културних добара од великог значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php
- Средње образовање – подаци о локацијама и објектима и просторијама, Министарство просвете, 2023.
- Статус површинских вода Србије у периоду 2017-2019, Агенција за заштиту животне средине, Београд, 2021.
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године ("Сл. гласник РС", бр.12/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>
- Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године („Сл. гласник РС”, број 35/15). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

- Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>
- Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>
- Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>
- Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године. <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskouglenicnog-razvoja-do-2030-godine>
- Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>
- Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године („Сл. гласник РС“, број 85/2014). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>
- Стратешки приоритети развоја културе Републике Србије од 2021-2025.године (Министарство културе и информисања РС, 2021) <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/6132/Strate%C5%A1ki%20prioriteti%20razvoja%20kulturne.pdf>
- Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>
- Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>
- Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године („Сл. гласник РС“, број 107/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>
- Стратегија развоја стартап екосистема Републике Србије за период од 2021. до 2025. године ("Сл. гласник РС", број 125/2021) http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2021_12/SG_125_2021_011.htm

- Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>
- Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020). Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>
- Copernicus Land Monitoring Service, 2022

13 АНЕКСИ

АНЕКС 1 – ОДЛУКА О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ЛЕСКОВЦА

У складу са чланом 38. став 3. Закона о планском систему („Службени гласник Републике Србије“, број 30/18), чланом 13. став 6, чланом 20, 32. и 66. став 3. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Србије“, бр. 129/07, 83/14 - др.закон, 101/16 - др.закон, 47/18 и 111/21 - др.закон), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Службени гласник Републике Србије“, број 47/19), члана 39. Статута града Лесковца („Службени гласник града Лесковца“, број 28/18) и Меморандумом о разумевању, закљученог између града Лесковца и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.5.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије развоја урбаног подручја града Лесковца, Скупштина града Лесковца на 19. седници одржаној 27. јуна 2022. године, донела је

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Члан 1.

Град Лесковац приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Лесковца.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Лесковца (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на унапређењу социјалних, економских, климатских, културних и просторних аспеката развоја, као и аспеката животне средине. Посебна пажња се посвећује проналаску решења за аспекте животне средине и климатске изазове, прелаз на климатски неутралну економију, боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе, те подстицање развоја урбаних подручја. Стратегија поставља приоритете одрживог урбаног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и града Лесковца, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују у Лесковцу.

Процес израде Стратегије подразумева следеће фазе:

- а. Израда анализе стања/SWOT анализе и идентификација потреба и потенцијала;
- б. Дефинисање визије, циљева, пакета мера, усклађених са циљевима из хијерархијски надређених аката стратешког планирања;

¹ Члан 11. Уредбе (ЕУ) 2021/1058 Европског парламента и већа од 24. јуна 2021. о Европском фонду за регионални развој и Кохезионом фонду.

- в. Идентификација приоритетних пројеката;
- г. Дефинисање приоритетних подручја интервенције;
- д. Дефинисање управљачког механизма за спровођење Стратегије;
- ђ. Спровођење Стратегије.

Члан 5.

Кроз процес израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно - истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове Одлуке и израде Стратегије, део активности спроводиће Савет за развој града Лесковца (у даљем тексту: Савет) и образоваће се Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет, у складу са својим надлежностима, има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја, учествује у успостављању управљачког механизма за спровођење Стратегије и координира процес спровођења Стратегије.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Јавно предузеће Урбанизам и изградња Лесковац, којој су поверени послови израде урбанистичких планова, пружа стручну подршку, а Одељење за друштвене делатности и локални развој пружа административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужена је организациона јединица градске управе надлежна за послове локалног економског развоја.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединице локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Члан 15.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику града Лесковца“.

Број: 06-3/22-I

У Лесковцу, 27. јуна 2022. године

СКУПШТИНА ГРАДА ЛЕСКОВЦА

ПРЕДСЕДНИК

Александар Ђуровић

АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА

Ц 1. ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	
1.	Уређење приобаља реке Ветернице, као осовине развоја идентитета, као јавни простор око кога ће се ревитализовати браунфилд локације
2.	Уређење јавних површина у склопу заштићених непокретних културних добара (НКД) како би се истакле вредности наслеђа и побољшао јавни простор
3.	Укључивање у <i>ERIH</i> мрежу европског индустријског културног наслеђа
4.	Формирање амбијенталне целине (3 непокретна културна добра - грађанске куће) на простору између улица Ивана Милутиновића, Цара Душана, Ратка Павловића и Радоја Домановића
5.	Промоција садржаја у Грделици, локалитет Кале, са потенцијалном развоја руралног туризма
6.	Мапирање недовољно искоришћених објеката и локација
7.	Реконструкција зграде Месне заједнице и изградња сале за венчање у Вучју
8.	Промоција и реконструкција Скобаљић града
9.	Санација простора и реализација хитних интервенција на обезбеђивању критичних делова комплекса локалитета Скобаљић град, реализација конзерваторско-рестаураторских радова на истраженим структурама, систематска археолошка истраживања у унутрашњости утврђења
10.	Изградња висећег моста на реци Вучјанци до цркве
11.	Реконструкција, осветљење обележавање индустријских димњака, као симбол будућег развоја
12.	Формирање Центра за алтернативну уметност за младе ствараоце, у оквиру индустријског наслеђа
13.	Постављање инфо панела о несталом градитељском наслеђу градског језгра
14.	Пренамена Дома војске у градску кућу, концертну дворану
15.	Обнова фасада вишепородичних објеката у центру и другим стамбеним насељима
16.	Реконструкција виле Теокаревића
17.	Регулација, реконструкција кеја реке Вучјанке
18.	Формирање шеталишта дуж Ветернице
19.	Промоција туристичке понуде и културно - историјског наслеђа - изградња недостајуће туристичке инфраструктуре (формирање места за одмор Дрћевац на туристичкој стази Јашуњски манастири и др.)
20.	Уређење паркова и игралишта за децу
21.	Каблирање 35kV и 110kV далековаода кроз урбано подручје
Ц 2. ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	
22.	Формирање пешачких коридора
23.	Формирање бициклистичког коридора дуж Ветернице и његово повезивање са другим бициклистичким стазама
24.	Изградња бициклистичке стазе од Лесковца до Вучја
25.	Постављање трек стазе на Хисару и на Рударској чуки

26.	Унапређење јавног превоза у еколошком смислу
27.	Реконструкција градских саобраћајница
28.	Израда нове саобраћајне студије
29.	Повезивање железничке и аутобуске станице пешачким коридором
30.	Успостављање комплементарног јавног превоза и саобраћаја коришћењем рент а бајк система и тротинета на електрични погон
31.	Уређење јавног превоза по мери осетљивих и рањивих категорија и особа са инвалидитетом
32.	Пилот пројекат еколошког школског превоза подручних школа
33.	Побољшање енергетске ефикасности постојећих зграда и објеката
34.	Субвенционисање најсиромашнијих грађана са циљем примене чистијих грејних материјала
35.	Увођење природног гаса у градским топланама
36.	Изградња нове електране/топлане на биомасу
37.	Поспешивање постављања соларних панела на објектима
38.	Постављање соларних панела уз реконструкцију кровова стамбених зграда
39.	Мониторинг Козарачке реке у Грделици, ради правовремене најаве поплава
40.	Мониторинг потенцијалних клизишта у зони брда Хисар и унапређење заштите од клизишта - претходни радови, истражни радови, избор решења, пројектовање, реализација усвојених решења
41.	Уређење и ревитализација корита и обала реке Ветернице у урбаном подручју
42.	Повећање удела зелених површина у урбаном подручју
43.	Развијање система повезаних зелених површина
44.	Одрживо коришћење подземних вода у пољопривреди
45.	Мониторинг резервних изворишта подземних вода за воду за пиће у Лесковцу
46.	Смањење губитака воде и повећање ефикасности водовода у Лесковцу
47.	Реконструкција и доградња канализације за отпаде воде и мониторинга отпадних вода
48.	Побољшање система за кишну канализацију и увођење иновативних система за управљање кишним отицајем
49.	Унапређење мониторинга токова отпада
50.	Ремедијација постојећих депонија отпада „Славко Златановић“ и „Хисар“
51.	Успостављање центра за сакупљање рециклабилног отпада
52.	Постављање канти за одвајање отпада
53.	Постављање подземних контејнера и контејнера за сакупљање рециклираног отпада
54.	Успостављање система за сакупљање и адекватно управљање опасним отпадом из домаћинства
55.	Едукативне кампање о рециклирању кућног отпада
56.	Мониторинг емисија загађења и утицаја на инфраструктуру и животну средину већих индустријских постројења у урбаном подручју
57.	Постављање филтера за на димњацима топлана, јавним објектима и приватним кућама
58.	Измештање котларнице из подрума објеката
59.	Пројекат за изградњу недостајуће инфраструктуре – вода, канализација до сваког

	становника
60.	Проширње водоводне мреже повезане на водосистем Барје са повезивањем Грделице и осталих неповезаних насеља
61.	Ширење гасоводне мреже на територији града са повезивањем Вучја, Грделице и осталих насеља
62.	Изградња биоелектрана (прерада муља, биоотпад...)
63.	Изградња објеката зелене енергије за објекте јавне намене - образовни, спортски, здравствени објекти, објекти јавне управе, културне институције
Ц 3. ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	
64.	Повезивање делатности Технолошког факултета и Текстилне школе у контексту креативне индустрије текстилног дизајна са комплексом Теокаровић у Вучју (Музеј индустрије)
65.	Повезивање Пољопривредне школе у контексту производње здраве хране и развоја руралног туризма, кроз подстицање уређења водотокова уз планинске реке и воденица на њима
66.	Употреба канализационог муља у пољопривреди, рекулперације материја и енергије
67.	Креирање субвенција кроз механизам подршке МСП у преласку на нискоугљеничну економију
68.	Опремање индустријских зона
69.	Едукација привредног сектора за припрему пројеката који се односе нискоугљеничну и циркуларну економију
70.	Едукација становништва за коришћење програма енергетске ефикасности (континуирани процес и промоција)
71.	Успостављање и подршка одрживих кластера у области дрвне индустрије, произвођача хране, произвођача алкохолних пића, произвођача намештаја
72.	Изградња Индустријско технолошког парка на локацији лабораторије Технолошког факултета
73.	Формирање Филмског центра (ТИГ Грделица, Вучје)
74.	Програми за јачање људских ресурса, подстицаји за привлачење високо стручне радне снаге
Ц 4. ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	
80.	Доградња спрата Центра за стручно усавршавање у образовању
75.	Формирање Центра за развој и пружање услуга у заједници
76.	Изградња здравствене амбуланте у насељу Славка Златановића
77.	Изградња вртића за децу из осетљивих група
78.	Повећање броја група у јасленим групама и вртићима
79.	Изградња фискултурне сале уз Основну школу "Светозар Марковић"
80.	Ревизија стамбене стратегије
81.	Изградња објеката за становање уз подршку
82.	Поспешивање успостављања социјалног предузетништва
83.	Формирање Регионалног дневног боравка за одрасла и стара лица
84.	Изградња Геронтолошког центра, прихватилиште за стара лица
85.	Успостављање свратишта за бескућнике

86.	Успостављање дневног боравка за децу са сметњама у развоју - Предах смештај
87.	Осмишљавање културне манифестације, специфичне за урбано подручје
88.	Изградња објеката за забаву и разоноду (арена за вожњу ролера, картинг стазе, вештачка стена за спортско пењање)
89.	Формирање спортског центра у Вучју и уређење купалишта
90.	Изградња паркова и игралишта за псе
91.	Формирање пансиона за псе и мачке
92.	Стерилизација уличних паса и мачака
93.	Формирање прихватишта за мачке
Ц 5. УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	
94.	Израда апликације водича кроз Лесковац, повезаног на <i>google</i> услуге
95.	Мапирање локација локалних депонија
96.	Успостављање регистра локалних извора загађивача
97.	Ремедијација дивљих депонија
98.	Развој ГИС-а за катастар подземних инсталација, болница, школа и других јавних објеката, у сврху предвиђања катастрофа и реаговање у ванредним ситуацијама
99.	Мапирање зеленила, топлотних острва - Зелена инфраструктура
100.	Мапирање недовољно искоришћених локација и објеката (објекти који су оронули или запуштени, објекти који се не користе као бивша друштвена предузећа, итд.)
101.	Укључивање високошколских и научних институција за решавање и анализу -Еко инжењери за пројекат сарадње високошколских и научних институција са привредом и градом (иновације у домену нових решења за нове услове)
102.	Формирање базе међународних пројеката
103.	Унапређење мониторинга животне средине
104.	Укључивање грађана у процес одлучивања за пројекте од интереса за локалну заједницу
105.	Унапређење информисања грађана ради укључивања у процес доношења одлука - медији, друштвене мреже
106.	Израда Студије одрживе мобилности

АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Ивана Момић, Марија Јовановић, Слађана Коцић, Соња Стојановић, Соња Јанковска Станковић, Владица Стојановић, Александар Ђорђевић, Зоран Стевановић, Жарко Албијанић, Драган Ранђеловић, Ивана Ранђеловић, Љиљана Михајловић, Марија Станковић, Сузана Гребенаревић, Снежана Ристић, Бобан Стефановић, Новица Стојановић, Маја Милошевић Милојић, Ана Стојиљковић, Ина Стојановић, Вања Кузмановић, Нинослав Стаманковић, Станиша Ристић, Миодраг Стојилковић, Марко Тривунић, Тамара Вељковић, Анка Ивановић Цонић, Сузана Ранђеловић, Мирјана Димитријевић, Марија Ракић, Валентина Аксентијевић Митровић, Јелена Павловић, Светлана Цонић, Николина Костић, Јован Пешић, Лидија Босиљчић, Чедомир Стојковић, Драгана Миљковић, Александра Стојановић, Марија Тодоровић, Драган Коцић, Бобан Тасић, Зоран Бранковић, Ивана Радосављевић, Радмила Горуновић, Роберт Томић, Виолета Стефановић, Иван Антанасијевић, Сања Стефановић, Марија Рајковић, Милан Ничић, Владимир Бранковић, Милан Ђорђевић, Александра Павловић, Андрија Антић, Јасмина Недељковић, Саша Букумировић, Александар Младеновић, Јелена Миљковић, Бранкица Стаменковић, Сања Милошевић, Александар Пејчић, Милан Поповић, Александра Миљковић, Горан Петковић, Зоран Николић, Станко Ранђеловић, Жаклина Миљковић, Анђелија Гудељевић, Ивана Савић Гајић, Бобан Митровић, Бобан Илић, Дејан Стојановић, Милица Ивковић, Петар Ђуровић, Стефан Митановић, Милена Данић, Никола Здравковић, Александар Остојић, Милан Димитријевић, Зоран Стојиљковић, Љиљана Ђорђевић, Оливера Ивановић, Ивана Цветковић

АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

Јул 2023.

1 НАЦИОНАЛНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ
МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ
МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ
МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ
МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ
МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ
МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ
МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ
МИНИСТАРСТВО СПОРТА
МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ
МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ
МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА
МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ
МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА
МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА
КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО
РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА
КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У
ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ
КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ: УПРАВА ЦАРИНА; УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ; РЕПУБЛИЧКА
ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ; УПРАВА ЗА ШУМЕ; УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА; УПРАВА ЗА
ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ, НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ, РАЗВОЈНА
АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ, АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА

ФОНДОВИ: ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ, ФОНД ЗА
НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)

БАНКЕ: Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска
штедионица; ProCredit banka.

1.1 МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹

1.1.1 МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка локалној самоуправи - ненаменски трансфери који се утврђују са чланом 37. Закона о финансирању локалне самоуправе и трансфери за уједначавање - трансфер солидарности, који се утврђује у складу са чланом 38. Закона о финансирању локалне самоуправе.
- Експропријација земљишта у циљу изградње капиталних пројеката- средства су намењена за експропријацију, односно административни пренос непокретности - земљишта и објеката који по закону могу бити предмет експропријације, а ради изградње капиталних пројеката.
- Документ менаџмент систем-систем за документ менаџмент-електронско пословање.

1.1.2 МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Програм финансијске подршке - коришћење стандарда до конкурентнијих производа. Програм је замишљен као вид неопходне подршке, превасходно малим и средњим предузећима, како би се подстакли на повећање коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, на сертификацију производа и система менаџмента и коришћење других услуга у области ИК, а што ће за резултат имати повећање конкурентности привреде у целини. Програм укључује инструмент финансијске подршке привредним субјектима у виду субвенција. Расположена средства одобравају се појединачно корисницима, рефундацијом, као суфинансирање у висини од 40% односно 60% оправданих трошкова без ПДВ-а за сваку пројектну активност.
- Подстицање регионалног развоја-финансијска подршка које је у функцији подршке развоју пословне инфраструктуре кроз инфраструктурно опремање зоне пословања и њихово повезивање са окружењем, као и унапређење инфраструктурних капацитета у циљу развоја туризма и других привредних делатности. Програмским активностима јачају се капацитети јединица локалних самоуправа и акредитованих регионалних развојних агенција, и врши повезивање свих субјеката регионалног развоја, на националном, регионалном и локалном нивоу у циљу спровођења политике регионалног развоја.
- Програм подршке малим предузећима за набавку опреме- врши се додела бесповратних средстава за инвестиције у нову производну опрему микро и малим предузећима, предузетницима и задругама а у сврху јачања њихове конкурентности, побољшања и унапређења њиховог пословања и интернационализације, као и креирања нових радних места. Програм представља комбинацију бесповратних средстава из буџета (25%), кредитних средстава пословних банака и лизинг кућа (70%) и сопствених средстава клијента (5%).
- Програм подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању - врши се додела бесповратних средстава за финансијску подршку новооснованим предузетницима, микро и малим привредним друштвима, који су регистровани у Агенцији за привредне регистре најраније две године у односу на годину подношења захтева. Подршка представља комбинацију 30% бесповратних средстава из

¹ <https://www.srbija.gov.rs/link/2497>

² <https://www.mfin.gov.rs/>

³ <https://privreda.gov.rs/>

буџета и 70% кредита Фонда за развој, као и нефинансијску подршку кроз стандардизовани сет услуга акредитованих регионалних развојних агенција – едукацију и помоћ при изради бизнис плана;

- Подршка кроз стандардизовани сет услуга за МСПП која се односи на обуке, саветодавне услуге, као и промоција расположивих видова подршке за мала и средња на локалном нивоу, без накнаде Програм реализује 17 акредитованих регионалних развојних агенција, уз координацију Развојне агенције Србије;
- Подршка индустријском развоју, индустријском реструктурирању у правцу приближавања иновативним и технолошки интензивним и удаљавању од радно интензивних сектора и унапређење и дигитализација пословних модела индустријске производње;
- Подстицајни програм подршке дигиталној трансформацији индустрије - Континуирано суфинансирање трошкова имплементације одобрених пројеката предложених у оквиру стратегије дигиталне трансформације појединачних привредних субјеката (унапређења/увођења нових пословних процеса, пословних модела, производа, услуга);
- Подстицаји индустријским привредним субјектима за развој иновативних решења кроз пројекте сарадње са научно-истраживачком заједницом.
- Програм подршке за индустријске привредне субјекте за набавку технолошке опреме прве генерације;
- Програм подршке развоју инфраструктуре за потребе индустријских зона;
- Улагања од посебног значаја-додела новчаних средстава привредним субјектима који врше улагање у основна средства или отварају већи број нових радних места, у односу на предмет улагања и територијалну концентрацију одређених привредних грана и привредних делатности
- Кредитна подршка предузећима у поступку приватизације, којим се обезбеђује ефикасан наставак процеса приватизације предузећа, односно опстанак предузећа до окончања процеса.
- Програм развоја Подриња - заједничка иницијатива влада Републике Србије и Републике Српске, доминантно је привредног карактера, предвиђа могућност заједничких активности и сарадње на реализацији пројеката у области привредног развоја. Из Републике Србије учествују следеће ЈЛС: Шид, Сремска Митровица, Богатић, Шабац, Лозница, Мали Зворник, Крупањ, Ваљево, Осечина, Љубовија, Косјерић, Бајина Башта, Ужице, Чајетина, Прибој и Коцељева.

1.1.3 МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицај за инвестиције за унапређење и развој руралне јавне инфраструктуре-подстицаји обухватају подршку инвестицијама у изградњу и опремање објеката:
 1. за снабдевање водом;
 2. путне инфраструктуре.
 3. за складиштење и прераду пољопривредних производаПраво на подстицаје остварује јединица локалне самоуправе, уколико се предметна инвестиција реализује у насељеном месту које има мање од 10.000 становника.
- Подстицај за унапређење система креирања и преноса знања кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју. Право на подстицаје има правно лице уписано у Регистар научноистраживачких организација, истраживачко развојни центар, иновациони

⁴ <http://www.minpolj.gov.rs/>

центар, акредитовани факултет, предузетник и правно лице који испуњавају услове за обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди.

- Подстицај за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја (ЛСРР).

Подстицаји обухватају подршку програмима, и то:

1. подстицаји за припрему ЛСРР;
2. подстицаји за спровођење ЛСРР.

Право на подстицаје остварује Партнерство за територијални рурални развој (удружење представника јавног, приватног и цивилног сектора одређеног руралног подручја које је основано у складу са законом којим се уређују удружења.

- Подстицај за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - предузимање мера и активности за заштиту од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода као и израде техничке документације за наведене објекте.

Остали пројекти које спроводи Министарство, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат за конкурентну пољопривреду Србије - средстава Светске банке. Пројекат се односи на унапређење продуктивности и поспешивању предузетничког духа на породичним газдинствима, кооперацијама, задругама, удружењима и микро, малим и средњим предузећима кроз финансијску подршку и развој капацитета саветодавних служби, бизнис и финансијског планирања. Министарство преко Управе за аграрна плаћања расписује јавни позив за инвестиције које се односе на унапређење конкурентности примарне сточарске производње и то у областима производње млека, производње меса, пчеларства и аквакултуре.
- Инструмент претприступне помоћи за рурални развој (ИПАРД) – средства Европске уније. У оквиру програма ИПАРД, спроведе се следеће мере:
 1. Улагања у физичку имовину пољопривредних газдинстава
 2. Улагања у физичку имовину која се тичу прераде и стављања у промет пољопривредних и рибарских производа
 3. Еколошки оријентисана и органска пољопривреда
 4. Имплементација локалних развојних стратегија—ЛЕАДЕР приступ
 5. Диверзификација пољопривреде.
- Програм за отпорност на климатске промене и наводњавање у Србији – фаза II – средства Европске банке за обнову и развој. Пројектом се финансира изградње и рехабилитације критичне инфраструктуре за наводњавање у локланим самоуправама.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора реке Саве и Дрине – средства Међународне банке за обнову и развој. Циљ Пројекта је унапређење заштите од поплава и омогућавање прекограничне сарадње у области вода на речним коридорима Саве и Дрине. Пројектом се финансира заштита од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - прва фаза – средства Фонда за развој Абу Дабија. Пројектом се финансира изградња, реконструкција, уређења и санације водних објеката и система за наводњавање, и то на регионалним хидросистема за наводњавање и

двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.

- Животна средина и клима – средства ИПА програм 2020. Предузимање мера и активности на заштити и унапређењу квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница; изградња нових колектора и реконструкцију постојећих, изградњу црпних станица и потисних цевовода и изградњу делова нове атмосферске канализације, као и кроз изградњу система и објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода у Сокобањи.

1.1.4 МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за куповину еколошки прихватљивих возила - субвенционисане куповине нових возила која имају искључиво електрични погон, као и возила која покреће уз атмосферски и електрични погон хибрид, у циљу заштиту и побољшања квалитета ваздуха,
- Смањење загађења ваздуха у Србији из индивидуалних извора - смањење испуштања загађујућих супстанци из индивидуалних извора у животну средину у циљу примене мера за унапређење квалитета ваздуха и предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења, кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе
- Заштита и очување вода као природних ресурса - очување квалитета вода као природних ресурса, отклањање последица од загађења и примене превентивних мера прописаним законом о заштити животне средине кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе.
- Набавка, замена, реконструкција и санација котларница за грејање - смањење испуштања загађујућих супстанци у животну средину, из котларница за грејање у оквиру објеката који су у надлежности јединица локалне самоуправе, с циљем унапређења квалитета ваздуха, предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења и заштите и унапређивања животне средине.
- Подстицаји за програме управљања заштићеним природним добрима од националног интереса - суфинансирање програма управљања националним парковима и заштићеним подручјима.
- Пошумљавање у циљу заштите и очувања предеоног диверзитета - суфинансирање набавке садница и извођење радова за пошумљавање земљишта аутохтоним врстама дрвећа и жбуња, на земљишту које је у надлежности јединица локалне самоуправе.
- Очување и заштита земљишта као природног ресурса - спречавање или отклањање штетних промена у земљишту, који за циљ има да се очувају површине и функције земљишта као природног ресурса и да се спрече или отклоне штетне промене у земљишту које могу настати као последица: ерозионих процеса, смањења садржаја органске материје у земљишту, закишељавања, заслањивања и алкализације земљишта, сабијања земљишта, клизишта и одрона, пожара и хемијских удеса, загађења.
- Смањење угљеничког отиска локалних заједница применом принципа циркуларне економије - суфинансирање развоја иновативних пројеката и пословних модела

⁵ <https://www.ekologija.gov.rs/>

базираних на принципима циркуларне економије који доприносе нискоугљеничном развоју.

- Интегрисано управљање отпадом, отпадним водама, хемикалијама и биоцидним производима - успостављање система за регионално управљање отпадом и унапређење система управљања отпадом, успостављање система за управљање отпадним водама на нивоу локалних самоуправа и заштите вода.
- Санација и затварање несанитарних депонија - подршке јединицама локалних самоуправа које нису у могућности да самостално финансирају санацију и затварање несанитарних депонија на својој територији,
- Измештања и трајног збрињавања опасног отпада - решавање питања уклањања опасног отпада у предузећима у реструктурирању и стечају, као и уклањање осталог опасног историјског отпада.
- Превенција нелегалног одлагања отпада и уклањање - пружањем подршке јединицама локалних самоуправа у спречавању нелегалног депоновања отпада и превенцији настајања нових дивљих депонија.
- Управљање отпадом и циркуларна економија - подршка локалним самоуправама у примени иновативних технологија и решења у рециклажи и поновној употреби отпада, смањењу употребе природних ресурса и унапређењу квалитета животне средине кроз смањење емисија загађујућих материја у медијуме животне средине.
- Набавка опреме за сакупљање и рециклажу - подизање капацитета локалних и регионалних ЈКП у циљу повећање њихове ефикасности и унапређења управљања отпадом.
- Подршка пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине - финансирање пројектата у области заштите животне средине које спроводе удружења и друге организације цивилног друштва, а који су изабрани путем конкурса.
- Подстицаји за поновну употребу и искоришћење отпада - подстицаја предузећима за подстицање поновне употребе и искоришћавања отпада као секундарне сировине, или за добијање енергије, као и подстицање производње биоразградивих кеса.
- Техничка помоћ у припреми пројектне документације за инфраструктурне пројекте у области животне средине - припрему потребне планске и пројектне документације за инфраструктурне пројекте у одређеним локалним самоуправама.
- Унапређење инфраструктуре за заштиту животне средине - изградња постројења за третман отпадних вода укључујући и колекторе и канализациону мрежу.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2010 - Подршка општинама у Републици Србији у припреми и спровођењу инфраструктурних пројеката;
- ИПА 2017 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2018 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2020 - Животна средина и клима;
- Изградња регионалних центара за управљање отпадом-средства Европске банке за обнову и развој;
- Пројекат даљинског грејања у Крагујевцу-средства Европске банке за обнову и развој.

1.1.5 МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Друмски транспорт, путеви и безбедност саобраћаја - развој друмског транспорта који се огледа се у олакшаном приступу међународном транспортном тржишту

⁶ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

- Железнички и интермодални саобраћај - унапређење и развој железнице (укључујући и жичаре) и интермодалног транспорта кроз уређење система железнице и интермодалног транспорта.
- Реализација инфраструктурних пројеката од значаја за Републику Србију- и реализацију пројеката изградње и реконструкције саобраћајне инфраструктуре и инфраструктурне пројекте.
- Програм интегралног развоја Југозападне Србије - финансирање пројеката из области туризма, животне средине и инфраструктуре.
- Програм водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода у општинама средње величине у Србији и Зелени градови - изградње фабрика за пречишћавање пијаће воде и фабрика за пречишћавање отпадних вода, као и рехабилитације и проширење комуналног система водоснабдевања, сакупљања и одвођења отпадних вода.
- Реконструкција железничке пруге Ниш – Димитровград.
- Програм интегрисаног управљања чврстим отпадом у Србији - унапређење комуналне инфраструктуре ради ефикасног управљања комуналним чврстим отпадом у изабраним градовима.
- Пројекат изградње комуналне (канализационе) инфраструктуре и инфраструктуре за одлагање комуналног чврстог отпада - пројекат са радним називом „Чиста Србија“, изградња канализационе мреже и постројења за прераду отпадних вода и санацију, реконструкцију, рекултивацију и изградњу депонија са третманом чврстог отпада.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2020-Подршка ЕУ интеграцијама.
- ИПА 2020 - Демократија и управљање.
- Пројекат унапређења трговине и транспорта Западног Балкана уз примену вишефазног програмског приступа-средства Међународне банке за обнову и развој.
- Рехабилитација путева и унапређење безбедности саобраћаја-средства Међународна банка за обнову и развој, Европска инвестициона банка и Европска банка за обнову и развој.
- Модернизација железничког сектора у Србији-средства Светске банке, Међународне банке за обнову и развој.

1.1.6 МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу средстава за финансирање Програма енергетске санације породичних кућа и станова који спроводе јединице локалне самоуправе, као и градске општине.
- Јавни позив за доделу средстава ради финансирања пројеката унапређења енергетске ефикасности у објектима од јавног значаја у јединицама локалне самоуправе, као и градским општинама.
- Енергетска ефикасност и управљање енергијом у општинама у Србији - системско и свеобухватно управљање енергијом кроз увођење сертификата Европске награде за енергију, побољшање енергетске ефикасности јавних објеката у Крушевцу и Ужицу.
- Унапређење система енергетског менаџмента ради повећања инвестиција у енергетску ефикасност јавних зграда у Србији- смањење GHG емисија кроз унапређење енергетске ефикасности и промовисање коришћења обновљивих извора енергије у јавним зградама са посебним фокусом на зграде у државном власништву.

⁷ <https://www.mre.gov.rs/>

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Подстицање коришћења обновљивих извора енергије - развој тржишта биомасе, средства Немачке развојне банке KfW. Пројекат се реализује у релевантним јединицама локалне самоуправе које су биле обухваћене студијама претходне оправданости на основу сопствене иницијативе, потенцијала и раније предузетих корака у циљу коришћења биомасе и геотермалне енергије.
- Рехабилитација система даљинског грејања у Србији - средства Немачке развојне банке KfW. Пројектом је предвиђена рехабилитација и модернизација 7 топлана кроз реализацију пројеката из области изградње/унапређења/замене постројења за производњу топлотне енергије, замене/проширења топловода, унапређења/замене/уградње подстаница и уградње/унапређења/ проширења савремених система SCADA.

1.1.7 МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ⁸**Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:**

- Подстицаји за развој националног брэнда Србије и очување старих заната - субвенције привредним субјектима за развој и очување традиционалних заната.
- Подршка програмима удружења потрошача и вансудском решавању потрошачких спорова - финансирање или суфинансирање програма евидентираних удружења потрошача, а који обухватају активности пружања информација, едукације, савета и правне помоћи потрошачима, као и спровођење независних истраживања.

1.1.8 МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ⁹**Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:**

- Јавни конкурс за доделу средстава прикупљених по основу одлагања кривичног гоњења – за пројекте припремљене од стране физичких лица, правних лица, органа, организација, јавних установа, предузетника, удружења, фондова, хуманитарних организација, којима се остварује јавни интерес у области здравства, културе, просвете, хуманитарног рада.

1.1.9 МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ¹⁰**Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:**

- Подршка развоју и функционисању система локалне самоуправе - успостављање бољег система локалне самоуправе, реализације инфраструктурних пројеката јединица локалне самоуправе, унапређење рада ЈЛС и добре управе, унапређење ефикасности рада локалне самоуправе у области кадровских капацитета, модернизације рада јединица локалне самоуправе у погледу информатичке и техничке опремљености.
- Локална самоуправа за 21. век - подршка за спровођење функционалне анализе и функционално организационих модела, изградњу и јачање капацитета ЈЛС, развој и унапређење међуопштинске сарадње кроз Фонд за међуопштинску сарадњу.

⁸ <https://must.gov.rs/>

⁹ <https://www.mpravde.gov.rs/>

¹⁰ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

- Партнерство за локални развој - побољшање пружања услуга у одабраним општинама: обнова зграда јавних установа, реконструкција/изградња локалних тржница, успостављање општинског центра за праћење пружања локалних услуга од стране локалних јавних комуналних предузећа, реконструкција јавног простора - (спортски терени, паркови, пешачка стаза, итд.), изградња/замена расвете.
- Управљање реформом јавне управе - успостављања јединствених управних места кроз подршку јединицама локалне самоуправе и градских општина чија је сврха повећање ефикасности, делотворности и економичности рада органа, у ситуацијама када је, за остваривање једног или више права, потребно поступање једног или више органа.
- Буџетски фонд за Програм за локалне самоуправе - унапређење инфраструктуре, ефикасности рада и квалитета живота у ЈЛС.
- Успостављање чврстих механизма координације за развој и функционисање електронске управе и заокруживање законског оквира и процедура за развој електронске управе-додела бесповратних средстава за највише 35 ЈЛС за развијање и примену процедура и поступака релевантних за увођење е-Управе, обука и менторска подршка за пружање услуга е-Управе, и подршка за отварање података.
- Унапређење функције управљања људским ресурсима (УЉР) у државној управи и локалној самоуправи кроз увођење нових инструмената и јачање капацитета за УЉР – Изградња капацитета градова и општина за спровођење и унапређење функције управљања људским ресурсима у локалној самоуправи.
- Унапређење одрживости јавних финансија кроз реформисање и развој управљања јавном својином – Реализација пројеката ЈЛС у оквиру грант шеме за унапређење управљања јавном својином на локалном нивоу, спровођење 20 пакета директне техничке подршке општинама за унапређење управљања јавном својином на локалном нивоу.
- Унапређење процеса планирања и припреме буџета на локалном нивоу-подизање капацитета ЈЛС за спровођење програмског буџетирања у складу са методологијом за програмско буџетирање кроз израду инструктивних докумената за припрему програмског буџета, организација 24 регионалних обука за све ЈЛС и директна техничка подршка за 12 ЈЛС одабране по конкурс.
- Подизање свести о правима националних мањина-подстицање оснивања и делотворног функционисања савета за међунационалне односе на локалном нивоу у свим општинама са етнички мешовитим становништвом кроз обуке и састанке са представницима ЈЛС.
- Оснаживање организација цивилног друштва - конкурс за доделу средстава из Буџетског фонда за националне мањине за програме и пројекте из конкретне приоритетне области финансирања.

1.1.10 МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ¹¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Права националних мањина на самоуправу - оснаживање организација цивилног друштва и привредних друштава кроз расписивање конкурса за финансирање програма и пројеката организација чији су оснивачи национални савети националних мањина које се баве заштитом и унапређењем права националних мањина у областима у којима је националним саветима националних мањина поверено вршење јавних овлашћења.
- Подстицајно окружење за развој цивилног друштва - спровођење мера и активности с циљем унапређења правног, институционалног и финансијског оквира за развој

¹¹ <https://www.minlmpdd.gov.rs/>

цивилног друштва и подизање капацитета органа јавне управе и организација цивилног друштва у циљу унапређења међусобне сарадње.

- Јавни конкурс за финансирање програма удружења који доприносе већој укључености организација цивилног друштва у креирање родноодговорних политика.
- Конкурс за организација цивилног друштва, за пројекте које се односе на спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за подстицање жена и девојака на учешће у иновационој делатности повезаној са дигиталном, циркуларном и зеленом економијом кроз истраживачке тимове као стручњацине, али и као предузетнице у овим областима.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано учешће жена у заштити интелектуалне својине и патената, повећање знања и информација о заштити интелектуалне својине и иновационој делатности.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано укључивање жена и де-војака у научно–технолошке паркове, иновационе инкубаторе и сличне центре.
- Конкурс за финансирање научно–истраживачких пројеката у области родне равноправности.
- Програми и пројекти којима су Роми и Ромкиње информисани и едуковани на тему приступа правима и очувања идентитета.
- Програма обука који укључују теме циганизма као облика расизма, и дискриминације, за запослене у ЈЛС.
- Кампања за повећање заступљености мушкараца и жена ромске националности у телима политичког одлучивања на локалном нивоу.
- Формирања локалних савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња.
- Формирање нових мобилних тимова за инклузију Рома у свим локалним самоуправама са значајним уделом Рома и обезбеђивање јачања капацитета за чланове мобилних тимова.
- Програм васпитно-образовног рада и других облика рада и услуга које остварује предшколска установа са циљем подршке породици и деци узраста до три године.
- Партнерство између ЈЛС, предшколских установа и ОЦД у реализацији програма за подстицање развоја и учења деце, као и развоја родитељских вештина у заједници.
- Обука за запослене у органима јавне управе о укључивању ОЦД у процес израде, примене, праћења примене и вредновања ефеката јавних политика и прописа.
- Обука за ОЦД за разумевање улоге, надлежности и функција јавне управе и учешћа у поступку израде, примене, праћења примена и вредновања докумената јавних политика и прописа.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Подршка за учешће у програмима ЕУ – средства ИПА програма. Пружање финансијске подршке удружењима и другим организацијама цивилног друштва за спровођење пројеката претходно одобрених од стране Европске уније.

1.1.11 МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ¹²¹³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ефективном коришћењу Инструмената за претприступну помоћ ЕУ и развојне помоћи.

¹² <https://www.mei.gov.rs/>

¹³ <https://www.mei.gov.rs/srp/pozivi/165/detaljnije/w/0/raspisan-prvi-poziv-za-projektne-ideje-iz-teritorijalne-strategije/>

- Позив за пројектне идеје из Територијалне стратегије за прикупљање концепата пројеката у оквиру Интегрисане територијалне стратегије (Интеррег VI-A) Програма Бугарска-Србија 2021-2027.

1.1.12 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ¹⁴

Из буџета РС, Министарство финансира и суфинансира следеће програмске активности и пројекте:

- Модернизација инфраструктуре основних и средњих школа, установа високог образовања и установа ученичког стандарда реализацијом пројеката изградње, реконструкције, санације, адаптације, пројеката унапређења енергетске ефикасности постојећих објеката применом мера енергетске ефикасности, пројеката инвестиционог одржавања школских објеката, као и реализација пројеката опремања новоизграђених и постојећих школских објеката и установа и школских садржаја
- Подршка програму дигитализације у области националног просветног система
- Изградња образовно-научних центара Инклузивно предшколско васпитање и образовање Министарство пружа подршку интеграцији у европски образовни простор кроз програме Еразмус+ (Erasmus+), иТвининг (eTwinning), Јуридајс (Eurydice), Јурогајденс (Euroguidance), Епале (EPALE), Јуропас (Europass) и ЕОК (EQF).

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Центар за обуку за дуално образовање, средства Банке за развој Савета Европе;
- Повезане школе у Србији Б, средства Европске инвестиционе банке;
- Програм модернизације школа, средства Европске Инвестиционе Банке;
- образовање за социјалну инклузију, средства Банке за развој Савета Европе;
- Инклузивно предшколско образовање и васпитање, средства Међународне банке за обнову и развој;
- Студентско становање у Србији, Банка за развој Савета Европе;
- Унапређење универзитетског образовања, средства Банке за развој Савета Европе;

Остали пројекти у којим учествује Министарство

1. Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE)

Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE) подржава даљу реформу научно истраживачког сектора, јачања веза између привредног и академског сектора и развој иновативних привредних друштава.

Средства за реализацију Пројекта SAIGE обезбеђена су на основу заједничког улагања Републике Србије, односно Министарства просвете, науке и технолошког развоја) кроз зајам и техничку подршку Светске банке у износу од 43 милиона евра и бесповратне финансијске подршке Европске уније у износу од 41,5 милиона евра.

Пројекат SAIGE заједно реализују Министарство просвете, Светска банка и Европска унија, а корисници су научна заједница, научно-истраживачке организације, иновативна привреда, као и Фонд за науку и Фонд за иновациону делатност.

Пројекат SAIGE пружа подршку компетитивним програма Фонда за науку Републике Србије и најбољим научно-истраживачким пројектима који су изабрани на основу независне међународне селекције.

¹⁴ <https://prosveta.gov.rs/>

Активности пројекта:

- Подршка научним истраживањима

Подршка укључује грантове за основна и примењена истраживања, која се реализују у оквиру два програма Специјални програм истраживања COVID-19 и ИДЕЈЕ.

Пројекат SAIGE кроз Програм за сарадњу са српском дијаспором финансира и повезивање и сарадњу српске науке са заједницом српске дијаспоре ради унапређења екосистема истраживања, иновација и предузетништва у Србији. Програм треба да привуче перспективне научнике, истраживаче и предузетнике из заједнице српске дијаспоре да пренесу знања и вештине кроз различите активности. Укључиће умрежавање, саветодавно учешће у креирању стратегија, ваучере за размену знања за српске истраживаче, грантове за заједничка основна и примењена истраживања, развој и трансфер технологија, заштиту интелектуални својине и комерцијализацију истраживања.

Пројекат пружа техничку асистенцију Фонду за науку у смислу развоја нових програма и јачање интерних капацитета и процедура.

- Оснаживање иновативних стартап предузећа

У циљу оснаживања стартап заједнице у Србији Фонд за иновациону делатност, у оквиру Пројекта SAIGE, покренуо програм акцелерације Катапулт.

Кроз овај програм Фонда подстиче се иновативно предузетништво, обезбеђује приступ изворима финансирања за развој иновација предузећа и привлаче приватне инвестиција.

Катапулт је први акцелератор у Србији који младим предузећима обезбеђује интензивно, тромесечно менторство и повезивање са инвеститорима.

Програм Катапулт помаже иновативним предузећима оријентисаним на раст да се позиционирају на глобалном тржишту, као и да побољшају своје пословне капацитете у развоју помоћу којих ће повећати могућност привлачења приватних инвестиција.

- Подршка реформи сектора науке и истраживања

Пројекат SAIGE подржава реформу научно-истраживачких организација кроз дизајн и имплементацију планова институционалне трансформације пружањем подстицаја, финансијске и техничке подршке за предузимање планираних корака институционалних реформи.

Кроз фазни приступ, научни институти који су исказали интересовање за трансформацију и одобрени су од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја за учешће у процесу, пролазе независну међународну експертску процену и на основу резултата процене добијају детаљне планове трансформације, са конкретним очекиваним резултатима.

2. Програм институционалног финансирања акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и института чији је оснивач Српска академија наука и уметности и Програм институционалног финансирања института од националног значаја за Републику Србију.

Програмима се уређују питања од значаја за реализацију истих и разрађују приоритети и индикатори за евалуацију рада акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и Српска академија наука и уметности и института од националног значаја за Републику Србију као и друга питања од значаја за реализацију ових програма укључујући права и обавезе истраживача на акредитованим факултетима у погледу заснивања и дужине трајања радног односа.

Циљ ових програма је да се оснаже научноистраживачке институције како би биле преопзнатљиве и конкурентне на националном и међународном нивоу, ојачају истраживачки тимови ради учествовања у компетитивним пројектима, оствари динамички развој науке, технолошког развоја и иновација, повећа ефикасност коришћења ресурса научноистраживачког система.

1.1.13 МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА¹⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Унапређење доступности здравствене заштите ромској популацији - ангажовање здравствених медијаторки и подршка пројеката који се спроводе у сарадњи са ромским удружењима грађана ради унапређења здравља Рома и Ромкиња.
- Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите - подршка раду удружењима која се баве активностима од значаја за делатност здравства, финансирање организовање стручних скупова на регионалном нивоу, организовање националних скупова, скупова са међународним учешћем, спровођење пројеката којима су обухваћени поједини системи здравствене заштите, одржавање курсева и континуираних едукација.
- Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле HIV инфекције - механизам уговарања са удружењима грађана за одабир реализатора, који се ангажују на годишњем нивоу на основу отвореног позива за достављање предлога пројеката у области превенције и контроле HIV инфекције,
- Програми Црвеног крста Србије - усмерени на становништво које је социјално угрожено, посебно на децу, стара лица, избеглице и интерно расељена лица и обухвата прву помоћ, здравствено превентивну делатност, едукације и тренинге младих, бригу о старијим лицима, психосоцијалну подршку породицама несталих и киднапованих.
- Изградња и опремање здравствених установа у државној својини чији је оснивач Република Србија - инвестиционо улагање, инвестиционо одржавање просторија, медицинске и немедицинске опреме и превозних средстава, набавка медицинске и друге опреме неопходне за рад здравствених установа, превозних средстава, набавку опреме за развој интегрисаног здравственог информационог система.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0012 „Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0010 „Унапређење доступности здравствене заштите Ромској популацији“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 4013 „Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле ХИВ инфекције“.

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Реконструкције универзитетских клиничких центара – средстава Европске инвестиционе банке.
- Развој здравства – средства Међународне банке за обнову и развој
- Програм „Interreg“ IPA Румунија - Србија 2021-2027.

¹⁵ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

1.1.14 МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА¹⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу пакета подршке јединицама локалне самоуправе за унапређење социјалне заштите - подршка јединицама локалне самоуправе за унапређење система социјалне заштите на локалном нивоу и финансијска подршка у виду бесповратних средстава за успостављање/проширење минимум једне услуге социјалне заштите.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката из области борачко-инвалидске заштите – финансирање пројеката удружења грађана ради побољшања положаја бораца, војних инвалида, цивилних инвалида рата и породица палих бораца и ради унапређења области неговања традиција ослободилачких ратова.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката за инвестиционо одржавање ратних меморијала од значаја за неговање традиција ослободилачких ратова Србије - за надлежне Заводе за заштиту споменика културе
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години - финансирање програма које реализују удружења грађана регистрована на територији Републике Србије.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на Програмски конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години.
- Обављање делатности установа социјалне заштите - обављање поверених послова у центрима за социјални рад и пружање услуга социјалне заштите у установама чији је оснивач Република.
- Подршка раду хранитеља - финансирање смештаја у хранитељске породице по основу накнаде за издржавање корисника и накнаде за рад хранитеља.
- Подршка раду установа социјалне заштите - инвестициона улагања у објекте и опрему у установама и обезбеђивање недостајућих средстава у циљу несметаног обављања делатности у случајевима када се појаве проблеми у измиривању обавеза по основу трошкова комуналних услуга и енергената, ванредни и повремени трошкови на основу судских и административних поступака, одлука судова или надлежних државних органа.
- Права корисника ван мреже установа социјалне заштите - помоћ за оспособљавање за рад азиланата, новчана помоћ смештај у специјалне болнице.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Подршка удружењима и локалним заједницама - финансирање удружења и локалне заједнице које обухватају афирмацију различитих активности у циљу унапређења социјалне заштите у заједници.
- Подршка удружењима у области борачко-инвалидске заштите - финансијска подршка пројектима удружења са различитим програмима, интересовањима и активностима везаним за област борачко-инвалидске заштите, заштите њихових породица, као и неговања традиције ослободилачких ратова Србије, а на основу спроведеног јавног конкурса.
- Подршка предузећима за професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом - субвенције зарада за запослене особе са инвалидитетом и средства за побољшање услова рада у овим предузећима са циљем јачања капацитета за спровођење професионалне рехабилитације, запошљавање и одржање запослења особа са инвалидитетом.
- Заштита положаја особа са инвалидитетом - јавни конкурс од јавног значаја за подношење предлога програма за унапређење положаја особа са инвалидитетом.

¹⁶ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

- Подршка развоју социјалног предузетништва - подстицај за развој социјалног предузетништва, који има за циљ повећање радне активације радно способних лица која се налазе у систему социјалне заштите, теже запошљивих незапослених лица у складу са прописима из области запошљавања и осталих теже запошљивих лица из посебно осетљивих категорија.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Јавни позив за пружање свеобухватне подршке за успостављање / унапређивање локалних механизма за инклузију Рома и Ромкиња – средства Програма ИПА 2020.

1.1.15 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ¹⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу бесповратних средстава опредељених за суфинансирање мера популационе политике и подршке у области породице и деце јединицама локалне самоуправе.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке породици и деци - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите, грађана, подршке породици и деци.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршка удружењима у области заштите породице и деце - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке удружењима у области заштите породице.

1.1.16 МИНИСТАРСТВО СПОРТА¹⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Посебни програми у области спорта - финансирање активности организација у области спорта које се спроводе са циљем обезбеђи
- вања услова за бесплатно и безбедно бављење спортом нарочито деце, жена, младих и особа са инвалидитетом.

¹⁷ <https://minbpd.gov.rs/>

¹⁸ <https://www.mos.gov.rs/>

- Изградња и капитално одржавање спортске инфраструктуре - посебно се финансирају пројекти изградње, опремања и одржавања спортских објеката у јединицама локалне самоуправе из 4. групе развијености.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката који се односе на изградњу спортских објеката за потребе особа са инвалидитетом и прилагођавање постојећих спортских објеката потребама особа са инвалидитетом.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката у области спорта кроз изградњу, опремање и одржавање спортских објеката који су од значаја за развој спорта на целом подручју Републике Србије.

1.1.17 МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ¹⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка унапређењу капацитета културног сектора на локалном нивоу - Суфинансирање програма Градови у фокусу путем јавног позива који ће унапредити област културе и уметности у локалним срединама, подстакнути развој креативности и препознати специфичности културног идентитета и одрживог развоја локалних заједница.
- Подршка истраживању, заштити и очувању непокретног културног наслеђа - конкурс из области заштите, очувања и коришћења непокретног - градитељског и археолошког наслеђа. Подржани пројекти подразумевају послове на изради техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа, публикавање грађе као и остале делатности на заштити непокретног наслеђа.
- Дигитализација културног наслеђа - финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.
- Подршка истраживању, заштити и очувању нематеријалног и покретног културног наслеђа - Конкурс из области заштите, очувања и презентације музејског наслеђа, Конкурс из области заштите, очувања и презентације архивске грађе, Конкурс из области заштите, очувања и презентације старе и ретке библиотечке грађе и Конкурс из области заштите, очувања и презентације нематеријалног културног наслеђа.
- Подршка развоју библиотечко-информационе делатности и библиотечко-информационе делатности Савеза слепих Србије - Конкурс из области библиотечко-информационе делатности за финансирање набавке информационих и комуникационих технологија за јавне библиотеке, објављивање стручних публикација, дигитализацију библиотечке грађе, подршку едукацији библиотекара, побољшање услова за чување и заштиту библиотечко-информационе грађе, подршку интерактивним програмима за децу и младе.
- Подршка раду завода за заштиту споменика културе и историјских архива.
- Јачање културне продукције и уметничког стваралаштва – јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у свим уметничким областима /музичка уметност, драмска, плесна, визуелне уметности, књижевност, филмска уметност, и др, те кроз културне активности осетљивих група/националних мањина, особа са инвалидитетом, деце, младих. финансирање и суфинансирање рада и програмских активности установа културе чији је оснивач РС у области музичке уметности, сценских уметности /драма, опера, уметничка игра и традиционално народно стваралаштво/, филмске уметност и

¹⁹ <https://www.kultura.gov.rs/>

аудио-визуелног стваралаштва, те кроз научно истраживачке програме у култури и уметности.

- Подршка развоју књижевног стваралаштва и издаваштва
- Подршка развоју музичког стваралаштва - подршка и стимулација пројеката и програма у области музичке уметности, њихово представљање и афирмација, континуирано подизање нивоа културних потреба становништва, установа и ангажованих појединаца.
- Подршка културној делатности друштвено осетљивих група - подршка пројектима који доприносе већој кохезији друштва, неговању интеркултуралног дијалога, развоју услова за разноликост културних израза и идентитета и јачању доступности културних садржаја.
- Подршка развоју уметничке игре - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области уметничке игре.
- Подршка јачању позоришне уметности - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области позоришне уметности.
- Престоница културе Србије - јачање оперативних и стручних капацитета локалних самоуправа у области културе кроз израду стратешких докумената развоја културе (Стратегије и Акционог плана), подршку унапређења инфраструктуре, људских ресурса и програма а у циљу њиховог подизања на виши ниво.
- Подршка раду установа у области заштите и очувања културног наслеђа - израда техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним и покретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа.
- Дигитализација у области заштите и очувања културног наслеђа - јавни конкурс за финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.
- Јавни позив за доделу подстицајних средстава инвеститору да у републици србији производи аудиовизуелно дело.
- Конкурс за финансирање или суфинансирање пројеката у области заштите старих традиционалних заната и њихове савремене примене.
- Конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у кинематографији за 2023. годину у категорији: преддигитализација и дигитализација биоскопа.

1.1.18 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ²⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју задругарства - јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за старе и новоформиране земљорадничке и пољопривредне задруге, земљорадничке и пољопривредне задруге чија је регистрована делатност бављење сеоским туризмом (туристичке задруге) или чија је регистрована делатност производња промета или делатност обављања старих и уметничких заната (занатске задруге), односно послова домаће радиности.

²⁰ <https://www.mbs.gov.rs/>

- Подршка организовању манифестација у селима Републике Србије - јавни конкурс за спровођење програма доделе бесповратних средстава могу бити из области драмских уметности, књижевности, литерарних вештина и других уметности (такмичења у певању, рецитацији, глуми, сликању, итд.), одржавања спортских такмичења, промовисања, очувања и унапређења старих заната и културно-уметничке баштине, израде уметнина и предмета домаће радиности, као и остале активности у којима становници села могу показати своја знања и вештине и у њима се такмичити.
- Подршка адаптацији мултифункционалних објеката - адаптација објеката у сеоским срединама како би се обезбедила амбуланта, апотека, пошта, клуб за стара лица, клуб за децу, биоскопска сала, шалтер општинске администрације, канцеларија месне заједнице, итд.
- Подстицај куповини минибусева за потребе превоза сеоског становништва - бесповратна средства су намењена су за куповину минибусева који се могу користити искључиво за потребе превоза сеоског становништва из једног села у друго село или из села у градско/општинско седиште.
- Јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за организовање манифестације под називом „Михољски сусрети села“.

1.1.19 МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА²¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка реализацији интереса у иновационој делатности - пружања подршке развоју или значајној измени постојећих иновативних производа, технологија, процеса и услуга, ради подстицања примене и комерцијализације научноистраживачких резултата, као и пружање подршке коришћењу савремених технологија и изградњи иновационих организација за инфраструктурну подршку иновационој делатности.
- Подршка програму дигитализације у области националног научноистраживачког система - опремање и одржавање софтверских ресурса потребних за вођење електронских евиденција.
- Подршка раду НТП Ниш.
- Подршка школовању и усавршавању младих талената - награђивање ученика средњих школа за постигнуте резултате на републичким и међународним такмичењима и стипендирање студената на студијама у земљи и иностранству.
- Истраживање и развој у јавном сектору - адаптација постојећих зграда и лабораторија, изградња научно-технолошких паркова у Београду, Новом Саду, Нишу; изградња стамбених зграда за изнајмљивање младим научницима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, изградња центара изврсности у приоритетним областима (матичне ћелије, нано-науке, пољопривредно-биолошки центар, биомедицина), набавка нове капиталне опреме за истраживања, изградња центара за науку.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2018 – Конкурентност
- Пројекат акцелерације иновација и подстицање раста предузетништва – SAIGE
- ИПА Подршка за учешће у програмима ЕУ
- ИПА 2019 - Конкурентност и иновације

²¹ <https://nitra.gov.rs/>

1.1.20 МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ²²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ЈЛС у спровођењу омладинске политике - сарадња са локалним самоуправама у развоју институционалног оквира за унапређење омладинске политике на локалном нивоу, пружање подршке формирању канцеларија за младе, локалних Савета за младе, изради и имплементацији локалних акционих планова за младе, формирање одрживих омладинских клубова и успостављање локалних сервиса за младе, успостављање стандарда рада КЗМ и процена, праћење и унапређење рада КЗМ.
- Програми и пројекти подршке младима у образовању, васпитању, безбедности, здрављу и партиципацији - финансирање или суфинансирање програма и пројеката усмерени на пружање подршке умрежавању младих и побољшању услова за учешће у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир, а на основу потреба младих и у партнерству са младима, подизање свести младих о здравим стиливима живота, безбедности и животној средини.
- Програми и пројекти подршке младима у запошљавању - финансирање или суфинансирање програма и пројеката за подстицање и стимулисање различитих облика запошљавања, samozapošljavanja и предузетништва младих, развијање услуга и механизма који поспешују запошљивост и запосленост младих кроз међусекторску сарадњу и оснаживање младих да усвајају вештине за активно, одговорно и ефикасно управљање каријером.
- Подстицаји за изградњу инфраструктуре и супраструктуре у туристичким дестинацијама - финансирање/суфинансирање пројеката развоја туризма за подстицање квалитета туристичке понуде које реализују привредна друштва и предузетници регистровани за обављање делатности у области туризма, као и регистрована пољопривредна газдинства. Финансијска подршка реализацији ових пројеката се пружа додељивањем кредита.
- Подстицаји за пројекте промоције, едукације и тренинга у туризму - суфинансирање пројеката развоја туризма промоције туристичких производа и туристичких простора Србије и подстицања рецептивне туристичко-угоститељске понуде, унапређења и реализације статистичких истраживања и методологије сателитских рачуна, као и едукације и тренинга у туризму.
- Подстицаји унапређењу рецептивне туристичко-угоститељске понуде - подстицаји туристичким агенцијама, организаторима туристичког путовања, као начин подршке за промотивне и маркетиншке активности које су неопходне за достизање потребног нивоа промета страних туриста.

1.1.21 МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА²³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Развој ИКТ инфраструктуре у установама образовања, науке и културе
- Изградња широкопојасне комуникационе инфраструктуре у руралним пределима
- Дигитализација туристичке понуде Србије - припрема инфраструктурне комуникационе и апликативне базе за спровођење дугорочних циљева дигитализације туристичких локација.
- Подршка остваривању јавног интереса у области информисања - суфинансирање путем конкурса, пројеката медија, независних продукција, удружења и организација које се баве производњом медијских садржаја за пројекте који доприносе разноликости

²² <https://www.mto.gov.rs/>

²³ <https://mit.gov.rs/>

медијских садржаја и плурализму идеја и вредности, развоју медијског стваралаштва у области културе, образовања и науке, информисању и унапређењу положаја свих сегмената друштва.

- Подршка информисању националних мањина на сопственом језику - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању припадника националних мањина.
- Подршка информисању особа са инвалидитетом - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању особа са инвалидитетом.

1.1.22 МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА²⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Обнова и изградња објеката јавне намене и санирање последица елементарне непогоде - санација и обнова објеката јавне намене у јавној својини.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области здравства.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области просвете и науке.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области спортске инфраструктуре.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области социјалне заштите.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области културе.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области локалне комуналне инфраструктуре.

1.1.23 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА²⁵

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за подношење предлога пројеката на Програм финансирања пројеката од јавног интереса које реализују удружења са територија изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе).
- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подршке унапређења развоја изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе)
- Подршка спровођењу мера равномерног регионалног развоја-израда пројектно-техничке документације, планске документације и стратешких докумената из надлежности јединица локалне самоуправе.

1.1.24 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ²⁶

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Заштита права и интереса припадника дијаспоре и Срба у региону - суфинансирање пројеката удружења грађана обавља се професионална едукација и правна помоћ дијаспори и Србима у региону.

²⁴ <https://www.obnova.gov.rs/>

²⁵ <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

²⁶ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону - подршка организацији школа, кампова (програми намењени упознавању матице), летњих школа српског језика, едукативних радионица и едукација (за унапређење наставе српског језика) намењених очувању културног и језичког идентитета деце и омладине у дијаспори и региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону.

1.1.25 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ²⁷

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подстицања регионалног раста у Републици Србији за средстава за суфинансирање израде развојних докумената регионалног развоја и за суфинансирање пројеката од значаја за регионални раст - право на коришћење средстава за суфинансирање израде развојних докумената на нивоу ЈЛС и регионалних области имају једна или више ЈЛС и АРРА или ЈЛС самостално, које заједно учествују у пројектима.

1.2 ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1.2.1 УПРАВА ЦАРИНА²⁸

Из буџета РС, Управа царина финансира пројекат:

- Изградња комплекса царинске испоставе при ГП Градина.

1.2.2 УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ²⁹

Из буџета РС, Управа за слободне зоне финансира пројекат:

- Промоција, развој, контрола и надзор слободних зона - додатне погодности локалне самоуправе за улагања на подручју слободне зоне, проширење подручја слободних зона, промоција слободних зона.

1.2.3 РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ³⁰

Из буџета РС, Дирекција финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Уређење и коришћење вода - изградња, реконструкција водних објеката за снабдевање водом за пиће и санитарно хигијенске потребе, постројења за припрему воде за пиће, магистралних цевовода и резервоара, ради обезбеђења здраве пијаће воде у довољној количини за насеља и индустрију у општинама и градовима.

²⁷ <https://rrrz.gov.rs/extfile/st/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

²⁸ <https://www.carina.rs/>

²⁹ <https://www.usz.gov.rs/>

³⁰ <https://rdvode.gov.rs/>

- Заштита вода од загађивања - заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода чиме се омогућава заштита животне средине, здравља људи кроз смањену опасност од хидричних епидемија, као и заштита изворишта кроз изградњу и реконструкцију водних објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - заштита од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода.
- Електрификација система за наводњавање - изградња недостајућих електроенергетских објеката, како би се створили услови за прикључење објеката пољопривредних произвођача.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора Саве и Дрине - финансирање заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине и пружање подршке за спровођење побољшања пловног пута деминирањем десне обале коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - изградња, реконструкција, уређење и санација водних објеката и система за наводњавање, на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Комплетирање постојеће мрежу за јавно водоснабдевање у насељима, уз њено проширење и на приградска подручја - Реализација Програма унапређења система водоснабдевања у градовима и општинама Сомбор, Вршац, Шабац, Панчево, Сремска Митровица, Лозница, Смедерево, Краљево, Јагодина, Трстеник, Алексинац, Врање, Пирот Лесковац, Параћин, Књажевац, Врбас и Кикинда.

Остали пројекти које спроводи Дирекција, а који се финансирају из других извора

- Животна средина и клима - средства ИПА Програма, заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница.

1.2.4 УПРАВА ЗА ШУМЕ³¹

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Одрживи развој и унапређење шумарства - заштита шума, садња шумског дрвећа у јесен текуће и пролеће наредне године, нега шума, градња шумских путева, производња шумског семена и производња шумског садног материјала.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник, и научноистраживачка установа.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму за градњу и реконструкцију шумских путева - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник.
- Конкурс за расподелу и коришћење средстава за одрживи развој и унапређење ловства за субвенције у области ловства.

³¹ <https://upravazasume.gov.rs/>

1.2.5 УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА³²

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Директна плаћања - плаћања која се директно додељују произвођачима кроз одређене мере подршке и то кроз премију за млеко, подстицаје за биљну и сточарску производњу и реализацију регреса.
- Мере руралног развоја - раст конкурентности (укључујући достизање вишег нивоа додате вредности и стандарда квалитета, као и управљање ризицима), унапређење животне средине, диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота руралних територија.
- Јавни позив за подношење пријава за остваривање права на подстицаје у пољопривреди и руралном развоју.
- Кредитна подршка у пољопривреди - кроз субвенционисање дела каматне стопе за одобрене кредите у области пољопривредне производње, намењених развоју сточарства, ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства и цвећарства, као и различитих облика инвестиционих улагања и набавке пољопривредне механизације и опреме.
- Посебни подстицаји - подстицаји за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију, подстицаје за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству, као и подстицаје за спровођење научноистраживачких, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди.

Остали пројекти које спроводи Управа, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат тржишно оријентисане пољопривреде – средстава Међународне банке за обнову и развој, намењен финансирању грант шеме за пољопривредне произвођаче и успостављање јединственог информационог система Министарства пољопривреде и органа у саставу.

1.2.6 УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ³³

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка уређењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса за извођење радова у области уређења пољопривредног земљишта путем: мелиорације ливада и пашњака, привођења култури пољопривредног земљишта, изградње система за наводњавање, изградње система за одводњавање.
- Конкурс за расподелу средстава за извођење радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта.
- Подршка заштити и коришћењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса јединицама локалних самоуправама и научним институцијама за израду Програма, пројеката и студијско истраживачких радова од значаја за ЈЛС и Републику Србију.

1.2.7 НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ³⁴

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

³² <https://uap.gov.rs/>

³³ <https://upz.minpolj.gov.rs/sadrzaj/>

³⁴ <https://www.napa.gov.rs/>

- Стручно усавршавање у јавној управи - припрема, спровођење и развој општих програма стручног усавршавања и програма обуке руководиоца и запослених.
- Јачање професионалних капацитета државних службеника на положају.

1.2.8 РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ³⁵

- Јавни позив за учешће у програму подршке развоју конкурентности – финансирање пројеката за повећање нивоа коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, сертификацији производа, система менаџмента и повећању коришћења других услуга у области инфраструктуре квалитета.
- Јавни позив за учешће у Програму за унапређење сарадње и подизање капацитета на регионалном и локалном нивоу – финансирање пројеката који за унапређење економског и регионалног развоја кроз јачање међуинституционалне сарадње и капацитета акредитованих регионалних развојних агенција и јединица локалне самоуправе.
- Јавни позив за доделу средстава подстицаја ради привлачења директних улагања у аутоматизацију постојећих капацитета у области прехранбене индустрије.

1.2.9 АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА³⁶

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив у оквиру програма прекограничне и транснационалне сарадње „Транснационални програм Дунав“ (INTERREG) за финансирање пројеката координације за приоритетне области у оквиру ЕУ стратегије за Дунавски регион.

1.3 ФОНДОВИ

1.3.1 ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁷

- Инвестициони кредити клијентима којима су неопходна средства за финансирање набавке опреме, машина, постројења, затим изградњу или куповину производног или пословног простора.
- Трајна обртна средства потребна за финансирање текућих обавеза које настају у редовним пословним активностима крајњег корисника кредита, а односе се на набавку сировина и материјала, залиха, као и остале производне трошкове, потраживања од купаца, обавеза према добављачима.
- Кредити за привредне субјекте који послују у неразвијеним и изразито неразвијеним подручјима.

1.3.2 ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ³⁸

Фонд подржава развој иновација кроз одговарајуће инструменте финансијске, техничке и саветодавне подршке, у циљу оснаживања иновативних предузећа и јачања везе између

³⁵ <https://ras.gov.rs/>

³⁶ <https://www.aul.gov.rs/>

³⁷ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

³⁸ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

истраживања и развоја са једне и пословог сектора са друге стране, поштујући највише етичке, финансијске и пословне стандарде и праксе.

- **Програм ваучера у областима 4С** – Програм „Иновациони ваучери” представља једноставан финансијски механизам који омогућава малим и средњим предузећима да, користећи услуге научноистраживачког сектора, подигну ниво иновативности својих производа и постану конкурентнији на тржишту. Максимални износ који се одобрава по иновационом ваучеру јесте до 800.000 динара, односно иновационим ваучером покрива се до 60% укупних трошкова услуге. Иновациони ваучери се додељују на основу јавног позива.
- **Програм сарадње науке и привреде у областима 4С** – има за циљ да унапреди индустријска истраживања тако што ће подстаћи предузећа из приватног сектора и научноистраживачке организације из јавног сектора (у већинском државном власништву) да спроводе заједничке пројекте из области истраживања и развоја с идејом да стварају нове или унапреде постојеће комерцијално исплативе производе и услуге, као и иновативне технологије са значајним утицајем на будући развој и тржишним потенцијалом. Корисници средстава су конзорцијуми који развијају нове комерцијално применљиве технологије, услуге и производе из области приоритета паметне специјализације. Конзорцијуми морају бити сачињени од најмање једног приватног предузећа и једне јавне научноистраживачке организације, а могу највише имати пет чланова. Кроз овај програм, Фонд за иновациону делатност додељује суфинансирање у максималном износу до 300.000 евра по пројекту, односно максимално до 70% укупног буџета пројекта, уз обавезно суфинансирање конзорцијума у износу од минимум 30% укупног буџета пројекта, када је главни члан конзорцијума микро или мало предузеће.
- **Програм финансирања развојно-иновативних пројеката компанија у областима 4С** – програм суфинансирања иновација намењен је предузећима из области 4С којима су потребна знатна финансијска средства за реализацију развојног циклуса технолошких иновација и покривање високих трошкова за пренос истраживања у комерцијално одржив производ. Подносиоци пријава су микро, мала и средња приватна предузећа основана у Републици Србији, која развијају технолошку иновацију за којом постоји тржишна потреба и имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине, као и конкурентску позицију у глобалном и домаћем окружењу. Износ који додељује Фонд не може прећи износ од 300.000 евра, а реализација пројеката може трајати најдуже 24 месеца. Средства која Фонд за иновациону делатност додељује у оквиру овог програма покривају највише 60% укупно одобреног буџета пројекта, док најмање 40% мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.
- **Акцелератор и потпрограм намењен стартапима у областима 4С** – програм ће се састојати од две компоненте: једне за рану фазу (идеја) и друге за компаније у фази scale-up-a (повећавања обима пословања). Свака компонента ће обухватити по 20 компанија (тимови од два оснивача) годишње, које изаберу на конкурентном нивоу инвеститори који учествују (укључујући пословне анђеле, фондове ризичног капитала у раној фази итд.). Свака компонента имаће програме интензивног тренинга и менторства у трајању од два до три месеца. Програм ће се спровести уз подршку Светске банке у износу од 8.000.000 долара.
- **Доказ концепта, програм за истраживаче из научноистраживачких организација** – ова мера намењена је за подршку иновацијама од најранијих фаза развоја, насталих у научноистраживачким организацијама. Овај програм пружа финансијску и менторску подршку за утврђивање настанка новог производа, процеса или технологије с комерцијалним потенцијалом. Захваљујући овом програму, тимови пројеката којима је

одобрено финансирање имаће на располагању ментора за дефинисање производа, израду пословног модела и будући развој.

- **Програм раног развоја** – намењен је приватним предузећима која развијају технолошку иновацију за којом постоји потреба на тржишту и која имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине. Циљ је да се обезбеђивањем финансирања за развој иновативних технологија, производа и услуга с тржишном применом подстакне иновативно предузетништво и омогући опстанак пословања током критичне фазе истраживања и развоја. Подносилац пријаве може бити приватно микро или мало предузеће у већинском српском власништву, основано у Републици Србији и не старије од пет година у тренутку пријављивања, као и тим који се састоји од највише пет чланова. Средства која се додељују могу покрити највише 70% укупно одобреног буџета пројекта, док износ финансирања Фонда за иновациону делатност не може бити већи од 80.000 евра за пројекте у трајању до једне године. Најмање 30% укупно одобреног буџета пројекта мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.

1.3.3 ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁹

Примарни циљ оснивања Фонда за науку Републике Србије, као посебне организације, јесте пружање подршке научно истраживачкој делатности и развојним активностима у Републици Србији, управљање и обезбеђивање финансијских средстава, као и пружање стручне подршке истраживачима из акредитованих научноистраживачких организација у реализацији научних пројеката у оквиру програма које расписује Фонд за науку Републике Србије. Програмске активности Фонда за науку Републике Србије се реализују кроз следеће објављене програме:

- **Програм за изврсне пројекте младих истраживача (ПРОМИС)** има за циљ укључивање младих истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета младих истраживача, оспособљавање младих доктора наука за руковођење пројектима, оспособљавање младих истраживача за конкурисање за друге истраживачке пројекте, посебно у Европској унији, креирање нових пројектних тимова, као и пружање подршке извршним идејама и научноистраживачком раду који ће утицати на друштво и привреду. Програм подршке развоја пројеката у области вештачке интелигенције осмишљен је тако да подстакне изврсност и релевантност научних истраживања у Републици Србији у домену вештачке интелигенције, подстакне примену резултата научних истраживања из домена вештачке интелигенције у развоју привреде Републике Србије, потенцира изврсност и развој људских ресурса из домена вештачке интелигенције за науку и привреду Републике Србије и унапређује међународну сарадњу у предметном домену науке и иновација.
- **Програм сарадње српске науке са дијаспором** – ваучери за размену знања, има за циљ да омогући успостављање научне сарадње са дијаспором ради унапређења и размене знања, успостављање или унапређење научне сарадње, заједничког рада на научноистраживачким и истраживачко-развојним проблемима и изазовима, објављивање заједничких радова и патената, подршку развоју нових услуга, комерцијализацији производа, трансфера технологија, ширење мреже и сарадње са дијаспором, као и припреме предлога заједничких пројеката за конкурисање код иностраних фондова.
- **Програм ИДЕЈЕ** има за циљ финансирање пројеката који се базирају на извршним идејама које могу у будућности имати значајан утицај на развој науке и истраживања, привреде и/или друштва у целини, укључивање извршних истраживача у

³⁹ <https://fondzanauku.gov.rs/>

научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета истраживача и стварање нових пројектних тимова.

Сви програми које Фонд за науку Републике Србије реализује путем јавних позива треба да обезбеде висок научни ниво, иновативност резултата, конкурентност на међународном нивоу и релевантност у односу на изазове друштва у целини. Средства за рад Фонда за науку Републике Србије обезбеђују се из буџета Републике Србије, а додатна средства обезбеђена су кроз међународни уговор са Светском банком.

1.3.4 ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН) ⁴⁰

Центар за промоцију науке је јавна институција, са циљем да промовише науку и технологију кроз сарадњу са истраживачким и образовним институцијама у земљи и широм света, са приватним сектором, медијима, државним органима. Улога ЦПН-а је да успостави везу између науке и друштва окупљајући све релевантне актере и ширу јавност у процесу истраживања и иновација. Крајњи циљ је интеграција друштва у истраживачке процесе како би се стекао што бољи увид у потребе грађана и што адекватније суочавало са друштвеним изазовима.

Од 2011. године, па закључно са 2020. годином, Центар за промоцију науке кроз јавни позив финансира пројекте промоције и популаризације науке на територији Републике Србије. У назначеном периоду укупно је одобрено и финансирано 527 пројеката и за те намене издвојено је 113,445 милиона динара. Од 2020. године Центар за промоцију науке посебно финансира пројекте који се спроводе кроз основану мрежу од 15 научних клубова⁵⁸ при регионалним центрима за стручно усавршавање (1,855 милиона динара).

1.4 БАНКЕ

1.4.1 Erste Bank A.D. ⁴¹

- Финансирање јавног сектора - локалне самоуправе и јавних предузећа.
- Финансирање пројеката обновљивих извора енергије.
- Финансирање инвестиционих пројеката на принципима пројектног финансирања.
- Програма подршке малим и средњим предузећима за отварање и очување одрживих послова.

1.4.2 UniCredit banka ⁴²

- Финансирања предузећа посвећеним побољшању друштвеног утицаја свог пословања као и могућности запошљавања различитих категорија жена, младих и сегмената становништва који се суочавају са већим препрекама за улазак на тржиште рада.
- Квалификоване инвестиције и улагања у енергетску ефикасност која се односе на побољшање енергетске ефикасности објеката и индустријског сектора.
- COSME програм је намењен малим и средњим предузећима, према сегментацији ЕУ, са циљем пружања подршке стратегији за одржив и свеобухватан раст.

⁴⁰ <https://www.cpn.edu.rs/>

⁴¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁴² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

1.4.3 Banca Intesa⁴³

- Кредити за унапређење енергетске ефикасности - кредит је намењен за улагања у постављање изолације, уградњу нових прозора, врата, топлотних пумпи, соларних панела, замену расвете и бројна друга енергетски ефикасна решења.
- Intesa Casa зелени кредити - стамбени кредит за куповину енергетски штедљивих станова, са енергетским пасошем А или Б категорије.

1.4.4 NLB Komercijalna banka⁴⁴

- ECG Инвестициони кредити намењени су за финансирање енергетски ефикасних мера, мера за обновљиве изворе енергије, инклузионих пројеката, циркуларне економије.
- Инвестициони кредити намењени су за финансирање куповине опреме, машина, возила, финансирање куповине, изградње пословног простора за сопствену употребу, рефинансирање инвестиционих кредита у другим банкама, рефинансирање сопствене инвестиције - легализација изграђених објеката - остала улагања у основна средства у сврху обављања делатности.

1.4.5 Банка Поштанска штедионица⁴⁵

- Инвестициони кредити су намењени финансирању дугорочних инвестиционих потреба предузећа. То може бити инвестирање у основна средства, возила, постројења, машине, опрему, изградњу или куповину пословног простора, рефинансирање сопствене инвестиције.
- Програм промоције Ромског предузетништва, кредити малим и средњим привредним друштвима чији су оснивачи резиденти ромске националности, као и предузетницима ромске националности.

1.4.6 ProCredit banka⁴⁶

- Кредити за енергетску ефикасност.
- Бизнис кредити за соларне панеле.
- Бесповратна средства за нове машине.

⁴³ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁴⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

⁴⁵ <https://www.posted.co.rs/>

⁴⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

2 МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ

1.

2.1 ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

2.1.1 ИПА - ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ

Од 2007. године Европска унија (ЕУ) пружа финансијску подршку државама "Западног Балкана" кроз јединствени Инструмент за претприступну помоћ (ИПА), који је објединио све дотадашње претприсутне инструменте за финансијску помоћ: PHARE, SAPARD, ISPA, CARDS. У периоду 2021-2027. године свим ИПА корисницама ће на располагање бити стављено 14,162 милијарде евра. Укупан буџет за период 2014-2020. године износио је 11,668 милијарди евра, а Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи. Укупан ИПА буџет за период 2007-2013. године износио је 11,468 милијарди евра. У периоду 2007-2013. године РС је било намењено око 1,4 милијарде евра.

2.1.1.1 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2021-2027.

Након политичког договора између Европског парламента и Савета ЕУ у вези са ИПА III инструментом, 15. септембра 2021. године је усвојена Уредба о ИПА III инструменту за период 2021-2027. Општи циљ ИПА III представља подршку корисницима у спровођењу политичких, институционалних, економских и социјалних реформи потребних за њихово усклађивање са вредностима и правилима ЕУ и постизање чланства у ЕУ. Поред тога, уредба садржи листу специфичних циљева груписаних у пет категорија (тзв. „Прозора“).

- 1) Владавина права, основна права и демократија (15,1%);
- 2) Добро управљање, усклађивање са правним тековинама ЕУ, стратешка комуникација и добросуседски односи (16,6%);
- 3) Зелена агенда и одрживо повезивање (42,4%);
- 4) Конкурентност и инклузивни раст (22,3%);
- 5) Територијална и прекогранична сарадња (3,5%).

Како би постигла уравнотежену расподелу средстава међу ИПА корисницама, Европска комисија (ЕК) је предложила принцип „правичне расподеле“ који ће се мерити током целог периода спровођења ИПА III (2021. - 2027.), а не на годишњој основи. Међутим, приступ фондовима ће се поред поменутог принципа заснивати и на критеријумима као што су: усклађеност са стратешким оквиром и ИПА III програмским оквиром, спремност пројеката / програма за спровођење и њихов очекивани утицај и напредак у процесу европских интеграција са посебном пажњом на области владавине права, основних права и доброг управљања.

Постојеће ИПА структуре треба да послуже као основа за ефикасно коришћење овог инструмента али и друге потенцијалне изворе ЕУ средстава. На овај начин, као и спровођењем ИПА програма по моделу индиректног управљања, наставиће се јачање капацитета нужних за прелазак на употребу фондова Кохезионе политике. Главни партнери у процесу планирања и програмирања инструмента ИПА III биће, као и до сада, Национални ИПА координатор и Делегација ЕУ⁴⁷.

⁴⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>
https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/how-does-it-work_en

2.1.1.2 ИПА II – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ 2014 – 2020

ИПА II представља оквир за претприступну подршку ЕУ за период 2014-2020. Једна од промена у програмирању и имплементацији ИПА II инструмента у односу на ИПА I у периоду 2007-2013. односи се на структуру програма ИПА II, у којој су уместо 5 компоненти, које су биле карактеристичне за ИПА I, уведене области политике ("*policy areas*"). Области политике у оквиру ИПА II су: реформе као део припрема за чланство у ЕУ и изградња институција и капацитета; друштвено-економски и регионални развој; запошљавање, социјалне политике, образовање, унапређење равноправности полова и развој људских ресурса; пољопривреда и рурални развој, и регионална и територијална сарадња.

Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи из које би били финансирани пројекти из области енергетике и саобраћаја, владавине права, реформе државне управе и пољопривреде. За период 2014-2020 претприступна помоћ у Србији је имала два главна стуба: Демократија и владавина права и Конкурентност и развој.

2.1.1.3 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2007-2013.

Имплементација ИПА 2007-13. је била намењена пружању финансијске помоћи путем пет канала (познатих као "компоненте"): помоћ у транзицији и изградња институција; прекогранична сарадња ("*Cross border cooperation*"- CBC); регионални развој; развој људских ресурса и рурални развој.

2.1.1.4 ПРОГРАМИ ЕВРОПСКЕ ТЕРИТОРИЈАЛНЕ САРАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2021-2027

Програми територијалне сарадње⁴⁸ или Интеррег програми представљају финансијску подршку сарадњи пограничних територија суседних држава (прекогранична сарадња) или сарадњи делова или целих држава (транснационална и међурегионлна сарадња) на решавању питања од заједничког интереса – заштита животне средине, управљање отпадом, пружање услуга у различитим секторима, културна и економска сарадња, туризам, саобраћај итд. Основа за спровођење програма је седмогодишњи оперативни програм или програм сарадње који се састоји из анализе територије обухваћене програмом, изазова са којима се та територија суочава и анализе који од тих изазова могу да се превазиђу кроз сарадњу са институцијама из делова других држава обухваћених програмом.

У финансијском периоду 2021-2027. год., Србија учествује у десет програма европске територијалне сарадње и то: Мађарска-Србија, Румунија-Србија, Бугарска-Србија, Хрватска-Србија, Србија-Босна и Херцеговина, Србија-Црна Гора, Србија-Северна Македонија, ИПА Јадранско-јонски програм, Програм за Дунавски регион и Програм УРБАКТ. Такође, постоји могућност да се током ове финансијске перспективе Србији одобре додатни програми територијалне сарадње.

У наредном тексту су приказани програми који су доступни градовима и општинама ЕУ ПРО плус програма (сви осим програма прекограничне сарадње Мађарска-Србија).

2.1.1.4.1 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ РУМУНИЈА - СРБИЈА

Област подршке⁴⁹

Приоритет 1: Заштита животне средине и управљање ризиком

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

⁴⁸

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

⁴⁹ <https://www.romania-serbia.net/>

- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења;
- Промовисање обновљиве енергије у складу са ирективом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001. укључујући критеријуме одрживости који су у њој наведени;
- Промовисање енергетске ефикасности и смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште и
- Промовисање прилагођавања климатским променама и спречавање ризика од катастрофа, прилагодљивост у складу са приступима заснованим на екосистему.

Приоритет 2: Друштвени и економски развој

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обукама и целоживотном учењу путем развоја приступачне инфраструктуре, као и јачање прилагодљивости за даљинско и онлајн образовање и обуку;
- Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и унапређење прилагодљивости здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање преласка са институционалне на бригу засновану на породици и заједници и
- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Приоритет 3: Повећање капацитета за управљање границом

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање институционалних капацитета органа јавних власти, нарочито оних овлашћених да управљају одређеном територијом и заинтересованих страна.

Финансијска средства

ИПА	74.566.827,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	87.725.678,82 евра

2.1.1.4.2 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ БУГАРСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵⁰

Приоритет 1: Конкурентни погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције.

Приоритет 2: Интегрални развој пограничног региона

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Подстицање интеграног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана.

Приоритет 3: Отпорнији погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенција ризика од катастрофа, отпорност узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Финансијска средства

⁵⁰ <http://www.ipacbc-bgrs.eu/>

ИПА	32.398.938,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	38.116.397,65 евра

2.1.1.4.3 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ ХРВАТСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵¹

Приоритет 1: Сарадња за паметније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијање и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија.

Приоритет 2: Сарадња за зеленије програмско подручје које је отпорно на климатске промене

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Промовисање обновљиве енергије у складу са директивом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001, укључујући критеријуме одрживости који су тамо наведени;
- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика од катастрофа, отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Приоритет 3: Сарадња за здравије и инклузивније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Осигуравање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање транзиције са институционалне на бригу засновану на породици и заједници.

Приоритет 4: Сарадња за одрживији и социјално иновативнији туризам и културу

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Финансијска средства

ИПА	38.281.653,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	45.037.238,82 евра

2.1.1.4.4 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Област подршке⁵²

Приоритет 1: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијати и промовисати заједничке туристичке понуде засноване на културном и природном наслеђу

Приоритет 2: Улагање у младе, образовање и вештине

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Побољшати активизам младих и друштвено-економско учешће младих
- Повећати запошљивост одређених група пружањем нових вештина.

Финансијска средства

ИПА	14.000.000,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	16.223.529,41 евра

⁵¹ www.croatia-serbia.com

⁵² <http://srb-bih.org/>

2.1.1.4.5 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - ЦРНА ГОРАОбласт подршке⁵³

Приоритет 1: Подстицање запошљавања, мобилности радне снаге и социјална и културна инклузија у програмској области

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати квалитет јавних здравствених и социјалних услуга за укључивање маргинализованих група у програмској област.

Приоритет 2: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати и промовисати заједнички координирану прекограничну туристичку понуду засновану на заштићеном културном и природном наслеђу.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.6 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈАОбласт подршке⁵⁴

Приоритет 1: Запошљавање, мобилност радне снаге и социјална и културна прекогранична укљученост

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење социјалне и културне инклузије и здравља

Приоритет 2: снаживање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење културног и природног наслеђа ка одрживом развоју туризма.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.7 ЈАДРАНСКО - ЈОНСКИ ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМОбласт подршке⁵⁵

Приоритет 1 – Подршка паметнијем Јадранско-јонском региону

- Развој и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија
- Развој вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Подршка зеленијем Јадранско-јонском региону отпорнијем на климатске промене

- Промовисање прилагођавања на климатске промене и превенција ризика од катастрофа, подизање отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистемима
- Промовисање транзиције на циркуларну и ресурсно ефикасну економију

⁵³ www.cbcsrb-mne.org

⁵⁴ <https://eu.rs-mk.org/>

⁵⁵ www.adrioninterreg.eu

- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења
- Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности, као део транзиције ка економији са нето нултом емисијом угљеника

Приоритет 3 – Повезанија Европа уз бољу мобилност (ЦП 3)

- Развој и унапређење одрживе, климатски отпорне, интелигентне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности, укључујући побољшан приступ ТЕН-Т-у и прекограничној мобилности

Приоритет 4 – Подршка управљању Јадранско-јонским регионом (ISO1 – Боље управљање Интеррегом)

- Подршка управљању Стратегијом ЕУ за јадранско-јонски регион (ЕУСАИР) и институционалним капацитетима органа власти.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	65.848.129,00 евра
ИПА	70.840.386,00 евра
Укупна ЕУ средства (ЕФРР+ИПА)	136.688.515,00 евра
Укупно суфинансирање	24.121.502,65 евра
Укупно програм	160.810.017,65 евра

2.1.1.4.8 ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ ЗА ДУНАВСКИ РЕГИОН

Област подршке⁵⁶

Приоритет 1 – Паметнији Дунавски регион

- Специфични циљ 1.1 Развијање и унапређење истраживачких и иновационих капацитета и коришћење напредних технологија
- Специфични циљ 1.2 Развијање вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Зеленији Дунавски регион са ниском емисијом угљеника

- Специфични циљ 2.1 Унапређење обновљиве енергије у складу са Директивом (ЕУ) 2018/2001, укључујући одрживе критеријуме дефинисане директивом
- Специфични циљ 2.2 Промовисање капацитета за прилагођавање климатским променама у Дунавском региону и управљање природним катастрофама на транснационалном нивоу у односу на еколошке ризике, узимајући у обзир екосистемимске приступе
- Специфични циљ 2.3 Одрживо, интегрисано, транснационално управљање водама и седиментима у сливу реке Дунав, обезбеђујући добар квалитет и квантитет баланса између воде и седиментних наноса
- Специфични циљ 2.4 Заштита и очување биодиверзитета у еколошким коридорима и еко-регионима од транснационалног значаја у Дунавском региону

Приоритет 3 – Социјално оријентисан Дунавски регион

- Специфични циљ 3.1 Приступачна, инклузивна и ефективна тржишта рада
- Специфични циљ 3.2 Квалитетне, приступачне и инклузивне услуге у образовању, обуци и целоживотном учењу
- Специфични циљ 3.3 Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама

Приоритет 4 – Боље управљање сарадњом у Дунавском региону

⁵⁶ www.interreg-danube.eu

- Специфични циљ 4.1 Подршка руковођењу ЕУСДР-ом
- Специфични циљ 4.2 Јачање институционалних капацитета за територијално и макро-регионално управљање.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	165,424,228.00 евра
ИПА	30,000,000.00 евра
НДИЦИ (државе суседи ЕУ)	19,623,629.00 евра
Укупно ЕУ допринос	215,047,857.00 евра
Укупно програм	268,809,822.00 евра

2.1.1.4.9 ПРОГРАМ УРБАКТ

УРБАКТ⁵⁷ је један од програма међурегионалне сарадње. Циљ програма је да подстакне одрживи интегрални урбани развој у градовима широм Европе, а пројекте спроводе општинске администрације у партнерству чинећи мреже сарадње. Мисија УРБАКТ-а је да омогући градовима да раде заједно и развију интегрална решења за урбане изазове, умрежавањем, учењем из међусобних искустава, извлачењем лекција и идентификовањем добрих пракси за побољшање урбаних политика.

Област подршке

Приоритет: Промовисање интегралног одрживог урбаног развоја кроз сарадњу

- Специфични циљ: Унапређење институционалних капацитета локалне управе, посебно оних који имају мандат да управљају одређеном територијом, као и осталих заинтересованих страна.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	79,769,799.00 евра
ИПА	5,000,000.00 евра
Укупно ИПА	5,160,000.00 евра

2.1.1.5 ИНВЕСТИЦИОНИ ОКВИР ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН (WESTERN BALKANS INVESTMENT FRAMEWORK – WBIF)

Инвестициони оквир за Западни Балкан⁵⁸ (The Western Balkans Investment Framework- WBIF) подстиче социо- економски развој и процес приступања Европској унији широм Западног Балкана, пружањем финансијских средстава и техничке помоћи за стратешки важне инвестиције. Представља заједничку иницијативу Европске уније, међународних финансијских институција (ЕИБ, ЕБРД, СЕВ, КfW, АFD и WB), билатералних донатора и Западно- балканске шесторке. Инвестициони оквир за Западни Балкан сматра се главним регионалним инструментом за пружање подршке у припреми и спровођењу стратешки релевантних пројеката у области транспорта, енергетике, заштите животне средине и социјалне инфраструктуре у „државама у процесу приступања ЕУ”. Од фебруара 2014. године до децембра 2021. године, Србији је додељено: 30 грантова за техничку помоћ у укупној вредности преко 54 мил. евра; 6 инвестиционих грантова у вредности од 134,45 мил. евра при чему укупна инвестициона вредност суфинансираних инфраструктурних пројеката износи 605 мил. евра.

Табела: Преглед инвестиционих грантова по секторима

⁵⁷ <https://urbact.eu/>

⁵⁸ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

	Саобраћај	Износ инвестиц. гранта
1	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском деоница: Сићево-Станичење-Димитровград	43.730000 евра
2	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском-електрификација и сигнализација	27.770000 евра
3	Изградња аутопута рута Е80 Ниш-Медаре (I фаза Ниш-Плочник)	40.600000 евра
	Животна средина	
4	Макиш - доградња постројења за прераду питке воде	2.940865 евра
	Енергетика	
5	Изградња 400 kV далековода Крагујевац –Краљево са подизањем напонског нивоа 400kV на подстанци Краљево 3, Трансбалкански коридор - I фаза: секција II	6.600000 евра
6	Изградња новог двоструког 400 KV далековода Обреновац - Бајина Башта, са реконструкцијом постојећих подстанци Обреновац и Бајина Башта уз подизање напонског нивоа подстанце Бајина Баште до 400 kV	12.800000 евра
7/8	2 регионална пројекта - део Регионалног програма за енергетску ефикасност за западни Балкан	2 инвестициона гранта у износу од 28.765972 евра

2021. године представљен је документ под називом „Стратешка оријентације WBIF-а за западни Балкан (EFSD+)“. Овај документ обухвата: контекст политике, правну основу и инструменте, укључујући нову стратегију повезивања ЕУ под називом „Global Gateway“, водеће принципи и опис области интервенција које ће бити подржане кроз Европски фонд за одрживи развој плус (енг: The European Fund for Sustainable Development Plus EFSD+) и буџетске гаранције као и комбиновање зајмова и грантова за јавни и приватни сектор. Такође су презентоване препоруке тзв. неформалних експертских радних групе (НРГ) за убрзање спровођења WBIF пројекта, Зелену агенду и друштвено одговорне јавне набавке, дате су информације о допуни Регионалног програма енергетске ефикасности (REEP+) у износу од преко 100 милиона евра, информације о приоритетима за подршку у наредном периоду, стопе суфинансирања пројекта средствима инвестиционог гранта ЕУ.

2.1.1.6 ИПАРД III

У оквиру инструмента за предприступну помоћ ИПА III период 2021-2027 која се примењује од 1. јануара 2021. године, налази се и посебан Програм ИПАРД III⁵⁹ за подршку у области руралног развоја. ЕК је утврдила буџет у износу од 288.000.000 евра за овај Програм за период 2021-2027. године. Управљачко тело ИПАРД-а поднело је коначну верзију ИПАРД III програма Европској комисији 21. јануара 2022. године. Од понуђених 13 мера које је ЕК ставила на располагање земљама кандидатима за чланство у ЕУ, Република Србија се одлучила да спроведе седам мера у оквиру ИПАРД III програма. У односу на ИПАРД II програм и до сада акредитоване мере, на располагању корисницима ће бити и следеће мере:

- Мера 4 - Агроекологија - клима и органска пољопривреда;
- Мера 5 - Имплементација локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ;
- Мера 6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру.

Планирано је увођење и нових сектора кроз ИПАРД III програм, као што су сектор рибарства, сектор за прераду житарица и индустријског биља, а у оквиру Мере 7, поред сектора руралног туризма, планирани су нови сектори и то: Директна продаја пољопривредних и локалних производа и сектор услуга у руралним подручјима.

2.1.1.7 ВИШЕКОРИСНИЧКА ИПА

Развој регионалне сарадње један је од битних предуслова у процесу приступања ЕУ, а на бројним самитима између држава ЕУ и Западног Балкана потврђено је да ће приближавање ЕУ ићи упоредо

⁵⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

са развојем регионалне сарадње. Осим што појединачно подржава државе кандидате и потенцијалне кандидате за чланство, ЕУ пружа финансијску и техничку подршку са циљем реализације заједничких (регионалних) приоритета корисника ИПА II инструмента. Ова подршка се обезбеђује из инструмента Вишекорисничка ИПА⁶⁰ (Multy Beneficiary IPA), чији је циљ да се унапреди регионална сарадња и реше питања од општег интереса за све кориснике ИПА. У складу са релевантном процедуром ЕУ, главне смернице у процесу дефинисања регионалних пројеката/акција су представљене у документу ЕУ Програмски оквир за ИПА III, у коме су дефинисани општи приоритети, мере и области који ће бити финансијски подржани у склопу овог инструмента у периоду 2021-2027. Подршка обезбеђена у склопу ове ИПА III компоненте усмерава се на четири приоритетне области:

- подршка регионалним инвестицијама;
- подршка територијалној сарадњи кроз имплементацију програма прекограничне и транснационалне сарадње;
- подршка регионалним структурама и организацијама и
- хоризонтална подршка заједничким приоритетима корисника из региона.

2.1.1.8 РАЗВОЈ СИСТЕМА ЗА УПРАВЉАЊЕ КОХЕЗИОНОМ ПОЛИТИКОМ (ИПА 2015)

Пројекат „Развој система за управљање кохезионом политиком у Републици Србији“⁶¹ се финансира средствима ЕУ кроз ИПА за 2015 годину у износу од готово 2.7 милиона евра. Има за циљ да припреми државну управу РС за ефективно спровођење Кохезионе политике (КП) ЕУ. Основа сврха пројекта је да унапреди капацитете институција у РС на националном и поднационалном нивоу за ефикасну припрему, спровођење, праћење и вредновање програма и пројеката финансираних из структурних фондова и кохезионог фонда Европске уније. Састоји из три основне компоненте:

- успостављање законодавног и институционалног оквира за спровођење КП;
- припрема релевантних планских и програмских докумената за спровођење КП, и
- подизање капацитета институција и тела номинованих за спровођење КП, као и партнера и потенцијалних корисника на националном и поднационалном нивоу.

На тај начин, пројекат треба да допринесе и успешној имплементацији мера дефинисаних Акционим планом за преговарачко поглавље 22, који представља основно мерило за отварање овог поглавља. Спровођење пројекта отпочело је у јулу 2019. године и трајаће укупно 36 месеци. Главни корисник и координатор активности је МЕИ.

2.1.1.9 ЕУ ПРО ПЛУС

Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус⁶² доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и западне Србије и Јужне и источне Србије. Кроз програм се ради на побољшаном управљању територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији.

ЕУ је за овај трогодишњи програм који је почео у јануару 2021. определила средства у укупном износу од 40 милиона евра и то иницијално 30 милиона за уговорене развојне активности и додатних десет милиона усмерених на подршку локалним самоуправама, малим привредницима и здравственом систему у опоравку од последица узрокованих пандемијом ковид 19. Програм води МЕИ, а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

⁶⁰ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁶¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/projekti-ministarstva-za-evropske-integracije/razvoj-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-ipa-2015/>

⁶² <https://www.euproplus.org.rs/onama/o-programu>

Директни корисници ЕУ ПРО Плус програма су МЕИ, 99 локалних самоуправа, структуре локалне управе, регионалне развојне агенције, друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД). Крајњи корисници програма су становници 99 градова и општина.

ЕУ ПРО Плус је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ у РС до 2025. године (НАД), пресудним за економски и друштвени развој и процес интеграције у ЕУ, док посебно доприноси припреми за испуњавање захтева из поглавља 22 правне тековине ЕУ - Регионална политика и координација структурних инструмената. ЕУ ПРО се ослања на добре праксе и остварене резултате својих претходника, развојних програма ЕУ ПРОГРЕС, Европски ПРОГРЕС и ЕУ ПРО.

2.1.2 ПРОГРАМИ УНИЈЕ

Програми Уније⁶³ представљају низ интегрисаних мера које су намењене јачању сарадње између држава чланица Европске уније и држава кандидата у различитим областима. Програми Уније се финансирају из заједничког буџета ЕУ, средствима која су намењена развоју различитих приоритетних области: заштита животне средине, енергетика, транспорт, развој предузетништва, конкурентност, култура, образовање итд.

Република Србија је потписала Оквирни споразум о учешћу у програмима Европске уније 22. новембра 2004. године. Учешће у програмима Уније за РС представља прилику да се упозна са политикама ЕУ, европским институцијама, законима и њиховом применом у пракси, као и са системима вредности и механизмима функционисања ЕУ. За учешће РС у програмима Уније, према правилима ЕК, одговорне су надлежне домаће институције – министарства, удружења, организације, канцеларије – које за то имају мандат. Координација учешћа у сваком појединачном програму Уније за који је Република Србија уплатила финансијску контрибуцију у општи буџет ЕУ поверена је националним контакт тачкама из одговарајућих националних институција. МЕИ координира процес европских интеграција у Републици Србији, која укључује сарадњу са ресорним министарствима око преговора за одговарајућа преговарачка поглавља као и у управљању програмима ЕУ из чега проистиче да је МЕИ одговорно за извештавање Владе и информисање јавности о целокупној међународној развојној помоћи укључујући и програме Уније. У претхоном периоду Република Србија је учествовала у тринаест програма Уније, а од 30.6.2023. године може да учествује и у програму Дигитална Европа:

2.1.2.1 ДИГИТАЛНА ЕВРОПА

Програм Дигитална Европа (DIGITAL)⁶⁴ је нови програм који финансира ЕУ и усмерен је на повезивање дигиталних технологија пословању, грађанима и јавној управи. У јуну 2023. године потписан је Споразум између Европске уније и Републике Србије о учешћу Србије у програму Европске уније Дигитална Европа, за период до 2027. године⁶⁵. На основу овог споразума, правна и физичка лица са пребивалиштем, односно седиштем, у Србији, моћи ће у Европској унији да аплицирају за финансирање пројеката и биће у равноправном положају са субјектима из земаља пуноправних чланица када је реч о додели бесповратних средстава из фондова ЕУ. ИТ фирме и научници моћи ће да аплицирају за следеће области дигитализације: вештачка интелигенција, рачунарство високих перформанси (High Performance Computing - HPC), напредне дигиталне вештине

⁶³ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

⁶⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁶⁵ <https://www.srbija.gov.rs/vest/716373/potpisan-sporazum-o-ucescu-srbije-u-programu-digitalna-evropa.php>

и развој и примена дигиталних капацитета и интероперабилности. Укупна вредност програма Дигитална Европа процењује се на 7,5 милијарди евра.

2.1.2.2 ХОРИЗОНТ ЕВРОПА

Хоризонт 2020. је највећи интегрисани програм ЕУ за истраживање и иновације, који је објединио све програме претходно финансиране из Оквирног програма за иновације и конкурентност (CIP), Седмог оквирног програма за истраживање и иновације (ФП7) и Европског института за иновације и технологију (EIT). Спајањем иновација и истраживања, програм настоји да оствари напредак у три приоритетне области: Изврсност у науци, Вођство у индустрији и Друштвени изазови. Програм је намењен изградњи друштва и економије у ЕУ заснованих на знању и иновацијама. Планирано је да – кроз мобилизацију додатних средстава за истраживања, развој и иновације, укључујући и издвајање 3% БДП-а за истраживања и развој у целој ЕУ до 2020. године – буду остварени циљеви који се односе на истраживања и развој. Крајњи циљ овог финансијског инструмента је стварање иновативне Уније – пружањем подршке развоју светске науке, уклањањем препрека за иновације и олакшавањем јавном и приватном сектору да раде заједно.

2.1.2.3 ПРОГРАМ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ МСП – COSME

Програм за конкурентност малих и средњих предузећа је програм за промоцију конкурентности малих и средњих предузећа. Циљеви програма су: јачање конкурентности и одрживости предузећа, нарочито малих и средњих предузећа, подстицање предузетничке културе и промоција успостављања и раста малих и средњих предузећа. Мере које такође подржава овај програм укључују обуке за писање пројеката, активности које омогућавају приступ новим тржиштима, као и промоцију што више транснационалних партнерстава. Програм подржава и образовну размену између предузетника (*Еразмус* за младе предузетнике). У оквиру овог програма издвојено је 1,4 милијарди евра из буџета за предузећа, како би лакше приступала кредитима. Овај циљ се спроводи кроз директно финансирање или давањем гаранција за кредит.

2.1.2.4 ПРОГРАМ ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ И СОЦИЈАЛНЕ ИНОВАЦИЈЕ

Програм за запошљавање и социјалне иновације има за циљ да се достигне висок ниво квалитетне и одрживе запослености, уз обезбеђивање адекватне социјалне заштите и социјалне инклузије. Такође, програм помаже да се спречава и смањује сиромаштво, као и да се унапређују радни услови у периоду од 2014. до 2020. године.

2.1.2.5 ЕРАЗМУС

Еразмус је програм Европске уније који обезбеђује финансирање пројеката за сарадњу у три области: образовање, млади и спорт. У најширем смислу, програм Еразмус у области образовања има следеће приоритете: унапредити и подржати развој свих нивоа образовања, ојачати везе између формалног, неформалног и информалног учења, оснажити везу образовања са светом рада, створити додатне вредности за европски простор образовања, повезати земље чланице у дефинисању образовних политика. У фокусу програма Еразмус је јачање потенцијала младих за активно учешће у грађанском друштву, развој лидерских вештина, солидарности и разумевања између култура. Од 2014. до сада, образовне институције и омладинске организације из Србије су биле координатори или партнери на пројектима укупне вредности преко 83 милиона евра. До сада је, према расположивим подацима, 7644 појединца из образовних институција, организација и институција које се баве младима и невладиних организација било на разменама у земљама чланицама Еразмус. За спровођење и промоцију Еразмус програма у РС надлежна је Фондација Темпус.

2.1.2.6 КРЕАТИВНА ЕВРОПА

Креативна Европа је програм ЕУ за подршку секторима за културу и медије. Програм се састоји од два потпрограма: Култура – за промоцију сектора културе и Медија програм – за подршку аудиовизуелном сектору.

Кроз потпрограм Култура промовише се сарадња културних и креативних организација између различитих земаља, подржавају се иницијативе да се преведу и промовишу књижевна дела широм Европске уније, као и да се развију мреже које омогућавају конкурентност и међународну делатност културног и креативног сектора. Такође се успостављају и платформе за промоцију нових уметника и подстицање европских програма за културна и уметничка дела. Потпрограм Култура обухвата четири конкурса: Европски кооперациони пројекти, Европске платформе, Европске мреже и Пројекти књижевних превода.

Медија програм финансира активности које укључују: развој европског аудиовизуелног сектора, поштујући и приказујући европски културни идентитет и наслеђе, промоцију европских аудиовизуелних дела унутар и изван граница ЕУ, јачање конкурентности аудиовизуелног сектора, олакшавајући приступ финансирању и промоцији коришћења дигиталних технологија. Из овог фонда финансираће се европска престоница културе и ознака европске баштине, као и европске награде за књижевност, архитектуру, заштиту баштине, филмску уметност и поп и рок музику.

2.1.2.7 ЕВРОПА ЗА ГРАЂАНЕ И ГРАЂАНКЕ

Програм Европа за грађане и грађанке има за циљ промовисање европског идентитета и европског грађанства. Наменен је удружењима грађана, организацијама цивилног друштва и јединицама локалне самоуправе. Општи циљеви програма су финансирање пројеката који су намењени бољем разумевању ЕУ, њене историје и различитости, као и промоција европског грађанства и унапређење грађанског и демократског учешћа на нивоу ЕУ. Програм Европа за грађане и грађанке је подељен на две области: европско сећање и демократски ангажман, и грађанско учешће. Циљ прве области је свест о историјском континуитету, заједничким европским вредностима и циљевима. Сврха друге области је подршка демократском учешћу грађана у животу и развоју у Европи.

2.1.2.8 ЕВРОПСКИ ЗДРАВСТВЕНИ ПРОГРАМ III

Програм представља главни инструмент који ЕК користи за имплементацију ЕУ стратегије за здравље. Главни циљеви програма су побољшање здравственог система и смањење неједнакости у пружању/добивању здравствене помоћи. Програм пружа подршку у четири области: 1) Промоција здравља, здрав начин живота и превенција болести; 2) Заштитита грађана ЕУ од озбиљних прекограничних претњи здрављу; 3) Допринос стварању иновативних, ефикасних и одрживих здравствених система и 4) Лакши приступ бољој и сигурнијој здравственој заштити грађана ЕУ.

2.1.2.9 ФИСКАЛИС 2020

Фискалис 2020. је програм који се бави разменом информација и искустава између пореских органа европских земаља. Циљ програма је да, у партнерству са другим европским земљама, развије трансевропски информациони систем и изгради мрежу између корисника националних власти. Програм подржава борбу против утаје и избегавања плаћања пореза, планирање пореске политике и спровођење закона ЕУ у области опорезивања. То се постиже кроз размену информација, подршку административној сарадњи и повећање административних капацитета земаља учесница, са циљем да се смање административна оптерећења пореских органа и ускладе трошкови за пореске обвезнике.

2.1.2.10 ЦАРИНА 2020.

Царина 2020. је програм који подржава сарадњу царинских органа између земаља чланица ЕУ и земаља кандидата. Циљ је побољшање њихове ефикасности, постизањем боље кохезије, како би се избегло оштећење Царинске уније. Програм подржава следеће мере: заједничке акције, семинаре и радионице, пројектне групе, тимове стручњака, изградњу административних капацитета у управама царина, студије, информативне кампање, развој ИТ вештина, обуке за развијање потребних професионалних вештина и знања у области царина.

2.1.2.11 МЕХАНИЗАМ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Циљ активности ЕУ у области цивилне заштите је подршка напорима за спречавање катастрофа и обезбеђивање спремности јединица цивилне заштите да делују у случајевима катастрофа – на националном, регионалном и локалном нивоу. Механизам за цивилну заштиту ЕУ нуди РС многобројне могућности за сарадњу: примена алата за мониторинг и системе раног упозорења, учешће у заједничким тренинзима и вежбама, размена експерата, учешће у пројектима о спречавању непогода,, непосредна комуникација са другим органима цивилне заштите, размена информација и најбоље праксе, и др.

У новој финансијској перспективи од 2021. до 2027. године већину програма Уније представљају наследници претходних програма, али су уведене и промене, нови програми, нова правила за имплементацију, праћење и извештавање, као и нови критеријуми за учествовање у програмима.

2.1.2.12 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПОВЕЗИВАЊЕ ЕВРОПЕ

Инструмент за повезивање Европе (ЦЕФ) има за циљ да подржи постизање циљева политике ЕУ у сектору транспорта, енергетике и дигиталног сектора, а у вези са трансевропским мрежама, омогућавајући или убрзавајући улагања у пројекте од заједничког интереса, као и подршком прекограничне сарадња у производњу обновљиве енергије. Циљ му је максимизирање синергије између сектора обухваћених ЦЕФ-ом и другим програмима ЕУ.

2.1.2.13 ПРАВА, ЈЕДНАКОСТ И ГРАЂАНСТВО

Општи циљ је да се допринесе стварању области у којој се промовишу и штите права лица која су садржана у Уговору о функционисању Европске уније и Повељи о основним правима Европске уније. Конкретно, овај програм треба да промовише права која произилазе из европског држављанства, принципе недискриминације и једнакости између жена и мушкараца, право на заштиту личних података, права детета, права која произилазе из потрошачког законодавства Уније и од слободе пословања на унутрашњем тржишту.

2.1.2.14 ЕВРОПСКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ДЕМОКРАТИЈУ И ЉУДСКА ПРАВА

Европски инструмент за демократију и људска права (ЕИДХР) има за циљ пружање подршке промоцији демократије и људских права у земљама које нису чланице ЕУ. Кључни циљеви су: унапређење поштовања људских права и основних слобода, јачање улоге цивилног друштва у промовисању људских права и демократских реформи, подршка и јачање међународног и регионалног оквира за заштиту људских права, правде, владавине права и промоције демократије, изградња поверења и повећање поузданости и транспарентности демократских изборних процеса, посебно кроз праћење изборних процеса итд.

2.1.3 КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА И ОСТАЛИ ФОНДОВИ

Кохезиона политика⁶⁶ (КП), позната и као Регионална политика, представља главну инвестициону политику ЕУ, која доприноси стварању нових радних места, побољшању квалитета живота грађана и повећању укупног економског развоја како држава чланица, тако и ЕУ у целини. Она је такође израз солидарности с обзиром да се подршка усмерава на мање развијене регионе и државе чланице ЕУ - са циљем да се оснажи економска, социјална и територијална кохезија Уније. У децембру 2013. године успостављен је правни оквир за КП за период 2014-2020. година. За наведени период, буџет КП је износио 351,8 милијарди евра, а распоређен је на 28 држава чланица. РС ће средства из поменутих фондова моћи да користи када постане чланица ЕУ. Преговори за приступање РС ЕУ у области КП, у смислу испуњења захтева и принципа, и припреме за њено делотворно спровођење, воде се кроз Поглавље 22 - Регионална политика и координација структурних инструмената. Влада РС је усвојила Акциони план који представља мерило за отварање преговора у оквиру поглавља 22⁶⁷. За реализацију активности и подршку доношењу неопходних одлука спроводи се ЕУ пројекат "Развој система за управљање кохезионом политиком ЕУ у Србији" (погледати 2.1.8). Поред тога, реализује се и "Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус", који промовише концепт интегралног урбаног и територијалног развоја и доприноси развијању капацитета ЈЛС за уравнотежени друштвено-економски развој и унапређењу управљања територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији (погледати 2.1.1.9). Коришћење фондова КП зависи од способности корисника из јавног и приватног сектора - попут локалних самоуправа, предузећа, цивилног сектора итд. да искористе ове фондове. МЕИ активно сарађује са другим институцијама на националном и локалном нивоу, како би се ови субјекти оспособили за коришћење поменутих средстава⁶⁸.

2.1.3.1 НОВА КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА 2021-2027 (ЕФРР, ЕСФ, КФ)

Нова кохезиона политика ЕУ⁶⁹ доприноси јачању економске, социјалне и територијалне кохезије у ЕУ. Има за циљ да исправи неравнотеже између земаља и региона. Она испуњава политичке приоритете Уније, посебно зелену и дигиталну транзицију. У односу на претходни програмски период уведене су новине. Нова Кохезиона политика ЕУ за период 2021-2027 јача урбану димензију (ЕК, Нова кохезиона политика, 2021-27). Усвојених пет циљева политике усмерава се на теме:

⁶⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

⁶⁷ Кључни одлуке и/или активности у оквиру поглавља 22 за наредни период су: 1) Припрема преговарачке позиције која ће рефлектовати и нови правни оквир за КП ЕУ (први незванични нацрт припремљен); 2) Припрема и усвајање закона којим ће се створити правни основ за успостављање система за управљање фондовима КП ЕУ и припрему програмских докумената (формирана радна група, припремљен нацрт структуре закона); 3) Идентификација институција које ће бити главни носиоци задатака и одговорности у контексту управљања фондовима кохезионе политике у Србији – управљачко и посредничка тела за први циљ КП "Инвестиције за радна места и раст" (припремљен је документ опције за успостављање институционалног оквира за управљање фондовима КП за циљ „Инвестиције за радна места и раст“); 4) Доношење одлуке о броју и структури програма које ће Србија да припрема за Европски фонд за регионални развој, Европски социјални фонд+ и Кохезиони фонд; 5) Наставак улагања у капацитете на локалном и регионалном нивоу, у сарадњи са регионалним развојним агенцијама (у континуитету).

⁶⁸ У том смислу, посебан приоритет се придаје сарадњи са Развојном агенцијом Србије (Сектор за регионални развој) и мрежом акредитованих регионалних развојних агенција, које представљају спону између централног и локалног нивоа и средство за активно учешће локалних самоуправа у процесима планирања и идентификације развојних приоритета с једне стране и припреме пројеката које треба подржати из средстава поменутих фондова у циљу реализације дефинисаних приоритета. О овоме нарочито сведочи сарадња у области прекограничне сарадње, која потврђује значај континуиране подршке локалним самоуправама. Из тог разлога МЕИ је закључило и Споразум о сарадњи у области европских интеграција са Развојном агенцијом Србије и Уговоре о сарадњи са регионалним развојним агенцијама настојећи да осигура њихово активно учешће у процесима који треба да осигурају ефикасну апсорпцију и коришћење развојних фондова ЕУ на локалном нивоу. На овај начин се у складу са најбољом европском праксом, али и израженим расположењем регионалних развојних агенција, осигурава дугорочна сарадња у циљу одрживог локалног развоја.

⁶⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en

- 1) конкурентне и паметне Европе (са фокусом на иновацијама, дигитализацији, економској трансформацији и подршци малим и средњим предузећима);
- 2) зелене Европе (уз примену Париског споразума и улагање у енергетску, нискоугљичну транзицију ка економији са нето нултом емисијом угљеника, обновљиве изворе енергије и борбу против климатских промена);
- 3) повезане Европе (опремање стратешким транспортним и дигиталним мрежама);
- 4) инклузивне Европе (постизање социјалних права и подршка квалитетном запошљавању, образовању, стицању вештина, социјалној инклузији и једнаком приступу здравственој и социјалној заштити), и
- 5) Европе ближе грађанима (уз подршку изради локалне стратегије и одрживог урбаног развоја).

Нови циљ „Европа ближа грађанима“ уведен је у главни политички оквир као појачана посвећеност интегралном територијалном развоју и укључује подстицање одрживог урбаног развоја. Локалним актерима се пружају могућности да преузму лидерство у препознавању и решавању различитих изазова, али пре свега, да искористе своје ендogene (локално специфичне) развојне потенцијале.

Кроз ове циљеве мобилишу се значајна улагања у урбана подручја. Најмање 8% средстава Европског фонда за регионални развој (ЕРДФ) у свакој држави чланици биће уложено у приоритетне пројекте које градови сами дефинишу на основу локалне стратегије одрживог урбаног развоја.

Приоритети средстава

- Европски фонд за регионални развој ће подржати инвестиције свих 5 циљева политике, али 1 и 2 су главни приоритети;
- Главни приоритет Европског социјалног фонда+ је 4;
- Кохезиони фонд подржава циљеве политике 2 и 3;
- Фонд за праведну транзицију пружа подршку у оквиру наменских специфичних циљева;
- Програми Интеррег-а имају на располагању 2 додатна циља политике (члан 14. Уредбе Интеррег-а): „Боља сарадња у управљању развојем“ и „Безбеднија и сигурнија Европа“.

Основни инструменти кроз које се подршка спроводи и усмерава на конкретне програме и операције су:

ЕВРОПСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ (ЕФРР)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима са циљем да се отклоне главне регионалне неједнакости и да се достигне самоодрживи раст. Пре свега је усмерен на јачање конкурентности привреде – кроз улагања у истраживања, развој и иновације, инвестиције у производњу и инфраструктуру, урбани и локални развој, унапређење конкурентности малих и средњих предузећа и подршку преласку на економију која се заснива на ниској емисији угљен-диоксида у свим секторима.

ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ ФОНД (ЕСФ)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима у остваривању циљева политике запошљавања. Усмерен је на улагања у људске ресурсе кроз подршку запошљавању што већег броја људи, подстицање једнаког приступа и једнаких могућности за све, подстицање предузетништва и активације на тржишту рада, интеграције имиграната, обезбеђивање родне равноправности, борбу против сиромаштва, јачање социјалне инклузије, унапређење образовања и целоживотног учења. Кроз Иницијативу за запошљавање младих (Youth employment initiative) из ЕСФ-а се подржавају активности усмерене на млађе од 25 година, који нису запослени, у образовању или обуци.

КОХЕЗИОНИ ФОНД (КФ)

Пружа подршку најмање развијеним државама чланицама ЕУ чији БНД по становнику не прелази 90% просека ЕУ-27. Из овог фонда финансирају се велики пројекти из области транспортне

инфраструктуре и заштите животне средине. У програмском периоду 2014-2020 пружа подршку следећим државама чланицама: Бугарска, Хрватска, Кипар, Чешка, Естонија, Грчка, Мађарска, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Португал, Румунија, Словачка и Словенија.

2.1.3.2 МАДАД

ЕК је 2014. године основала Регионални поверилачки фонд ЕУ као одговор на кризу у Сирији – Мадад фонд⁷⁰ (EU Regional Trust Fund in response to the Syrian Crisis, the "Madad Fund"). Првобитни циљ овог фонда је био подршка избеглицама из Сирије и земљама њиховог боравка (Египат, Ирак, Јордан, Либан, Турска). Фонд је касније проширен и на избеглице и мигранте из осталих угрожених земаља, као и на пружање подршке и земљама које нису чланице ЕУ, а које су погођене мигрантском кризом, чиме је и РС добила могућност да аплицира за средства. За РС је 2016. и 2017. године, из средстава фонда Мадад, одобрена подршка за финансирање текућих оперативних трошкова, исхране, пружања здравствених услуга и приступа образовању за децу мигранте и унапређење услова за смештај избеглица и миграната у прихватним центрима – првенствено у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Комесаријатом за избеглице и миграције и Министарством унутрашњих послова, као и Међународном организацијом за миграције (ИОМ).

2.1.3.3 ФОНД СОЛИДАРНОСТИ ЕУ – ФСЕУ

ЕУ је основала Фонд солидарности⁷¹ (ФСЕУ), са циљем да се преко њега пружа подршка државама чланицама и државама које се налазе у процесу преговора за чланство у ЕУ да лакше превазиђу последице природних непогода великих размера. Тиме се изражава европска солидарност са регијама и земљама унутар Европе које су погођене природним непогодама. Покривањем делова јавних расхода, ФСЕУ доприноси напорима држава да спроведу активности на обнови земље и санацији штета од природних непогода.

Република Србија је, као држава која се налази у процесу преговора за чланство у ЕУ, поднела пријаву за добијање средстава из Фонда солидарности ЕУ 30. јула 2014. године, како би санирала штете и обновила подручја погођена поплавама из маја 2014. године⁷². Будући да је ЕУ усвојила измене и допуне уредбе којим се оснива Фонд солидарности ЕУ и његова намена проширује и на случајеве општег угрожавања јавног здравља, РС је поднела апликацију за подршку из Фонда солидарности ЕУ 2020. године. Након детаљне процене пријава за добијање подршке из Фонда солидарности ЕУ ЕК је 11. марта 2021. године предложила Европском парламенту и Савету мобилизацију 530 милиона евра бесповратне подршке за 17 држава чланица и 3 државе кандидата за чланство у циљу подршке мерама борбе против коронавируса од чега би Србија требало да добије готово 11,9 милиона евра бесповратне подршке из овог Фонда. На основу одлуке ЕК и пропратне комуникације, Министарство финансија, уз подршку МЕИ, је покренуло процес одређивања који ће се трошкови поднети за додељена средства с обзиром да је одређено као координационо тело за ову фазу процеса током израде апликације⁷³.

⁷⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷² Европски парламент и Савет су 17. децембра 2014. године одобрили предлог одлуке Европске комисије којом су Србији додељена средства за санацију и обнову подручја погођених мајским поплавама у износу од 60,2 милиона евра (60.224.605 евра).

⁷³ http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Solidarnost_na_delu_preview.pdf

2.1.3.4 РЕГИОНАЛНИ СТАМБЕНИ ПРОГРАМ

Регионални стамбени програм⁷⁴ представља заједничку иницијативу четири земље - Србија, Босна и Херцеговина, Хрватска и Црна Гора - која има за циљ да обезбеди трајна стамбена решења за 27.000 најугроженијих избегличких породица (74.000 појединаца) у региону. Од тога је 16.780 породица (око 45.000 појединаца) у Србији. Програм се спроводи у склопу „Сарајевског процеса“, а на основу „Београдске декларације“, коју су 2011. године потписали министри иностраних послова четири земље кориснице програма. Ове земље су највише погођене ратним сукобима деведесетих година прошлог века и по том основу имају значајну избегличку популацију. У РС Програм се спроводи на основу Оквирног споразума, закљученог 25. октобра 2013. године између РС и Банке за развој Савета Европе. Споразум регулише основне поставке програма, механизам спровођења, обавезе учесника у програму и износе средстава која ће бити ангажована. Програмом управља Банка за развој Савета Европе која администрира вишедонаторски фонд формиран у циљу реализације Програма. Највећи донатор овог фонда је ЕУ, која путем вишекорисничке и националне ИПА обезбеђује највећи део средстава. Укупни најављени допринос ЕУ фонду је 235 милиона евра. Остали донатори су САД, Швајцарска, Немачка, Данска, Италија, Норвешка, Турска, Кипар, Мађарска итд. Целокупан програм је у надлежности Комесаријата за избеглице и миграције РС. Кроз Програм се обезбеђује велики број различитих стамбених решења: додела пакета грађевинског материјала, изградња монтажних кућа, откуп сеоских кућа и изградња стамбених зграда. На овај начин, обезбеђено је да избегличке породице своје стамбено питање реше онако како њима највише одговара у тренутном месту становања, имајући у виду да се Програм спроводи у преко 120 општина у Републици Србији. Уговор о донацији за први потпројекат у вредности од 2.212.500 евра потписан је 2014. године. Наредних 8 уговора о донацији и припадајућих амандмана у укупној вредности од 169.930.645 ЕУР (од чега 137.398.681 евра донације из Фонда) потписао је национални ИПА координатор. Ови споразуми збирно предвиђају обезбеђивање укупно преко 7.700 стамбених решења⁷⁵.

2.1.4 ЗЕЛЕНА АГЕНДА ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН

По потписивању Софијске декларације, шефови држава и влада са Западног Балкана постигли су договор са ЕУ о спровођењу Акционог плана за Зелену агенду⁷⁶, што им отвара пут ка остваривању Економског и инвестиционог плана за регион вредног 30 милијарди евра. Обавезали су се да у средиште свих привредних активности ставе одрживи развој, штедњу ресурса, заштиту природе и климатску акцију и да се ускладе са циљевима ЕУ. Веће за регионалну сарадњу (РЦЦ) је било задужено за координацију при изради документа, а усвојен је у Словенији на Самиту ЕУ – Западни Балкан. У Акционом плану за Зелену агенду за Западни Балкан за период до 2030. године најважнији сегменти су наплата емисија гасова с ефектом стаклене баште, планови за постепени престанак коришћења угља, регионалне интеграције, контрола загађивања и заштита животне средине.

Инвестициони пакет се састоји од девет милијарди евра у грантовима и 20 милијарди евра улагања, која ће се спровести преко новог Механизма гаранција за Западни Балкан (Вестерн Балканс Гуарантее Фацилиту). Земље региона треба да спроведу економске и социјалне реформе као и да ојачају владавину закона, навели су лидери и лидерке ЕУ и такође указали на користи за конкурентност и дигиталну транзицију.

ЕУ је саопштила да ће заједно са 600 милиона евра које ће Европска комисија предложити у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА), до краја године дати на располагање 1,1 милијарду

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷⁵ www.regionalhousingprogramme.com; www.kirs.gov.rs

⁷⁶ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

евра за примену Економског и инвестиционог плана. Западни Балкан има задатак да прогласи аспирације на пољу енергетике и климе које ће одговарати циљу ЕУ да се емисије гасова с ефектом стаклене баште до краја деценије спусте 55 одсто, као и другим повезаним циљевима, за шта је неопходна огромна трансформација. Земље региона ће морати да превазиђу изазове који долазе с постепеним престанком употребе угља, попут незапослености, поремећаја у привреди и миграција радне снаге, стоји у декларацији са самита. ДекARBонизација ће бити постигнута „кроз употребу горива из обновљивих извора или горива са смањеним емисијама угљеника“, наводи се у документу. Водећи људи 27-чланог блока држава обећали су да ће пружити техничку и финансијску помоћ за развој система наплате емисија угљеника у контексту Прекограничног механизма за прилагођавање угљеника (ЦБАМ), који је у суштини порез на угљен-диоксид за увозну робу и струју.

Акциони план за Зелену агенду има пет стубова:

- 1) ДекARBонизацију
- 2) Циркуларну економију
- 3) Чишћење од загађења
- 4) Одрживу пољопривреду и
- 5) Заштиту природе и биодиверзитета.

У делу са декARBонизацијом, индикативни рок за усклађивање са Европским климатским законом и усвајање визије о постизању климатске неутралности је 2025. година, а 2024. је одређена за хармонизацију са Системом ЕУ за трговање емисијама (ЕУ ЕТС) и увођење других инструмената за наплату угљеника. Земље Западног Балкана су пристале да међу приоритете, које ће и финансирати, уврсте мере енергетске ефикасности, укидање субвенција за угљ и програме за борбу против енергетског сиромаштва.

Сегмент циркуларне економије подразумева да се најкасније 2023. развију стратегије које ће обухватити цео животни циклус производа. Владе су се обавезале да ће подизати свест о спречавању настанка и раздвајању отпада те одрживој потрошњи.

На фронту чишћења од загађености, међу мерама су ратификација Конвенције о прекограничном загађењу ваздуха на великим удаљеностима и њених протокола до 2025. године. У плану су и примена стратегија за квалитет ваздуха и изградња неопходне инфраструктуре за прераду отпадних вода најкасније 2030. године.

Што се тиче одрживе пољопривреде, у индикативном временском оквиру је 2026. одређена као хоризонт за усвајање стандарда о безбедности хране, здрављу и добробити биљака и животиња и управљању отпадом, као и за подршку органском и узгоју хране без икаквог загађивања и смањење количине синтетичких хемијских производа у производњи хране. Међу мерама у пољопривреди мораће да буду коришћење обновљивих извора енергије и смањење емисија.

Земље региона су преузеле одговорност за припрему планова за обнову шумовитог пејзажа до 2024. укључујући финансијску компоненту.

2.2 МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ

2.2.1 БАНКА ЗА РАЗВОЈ САВЕТА ЕВРОПЕ СЕВ⁷⁷

Банка за развој Савета Европе⁷⁸ (БСЕ) је мултилатерална развојна банка са социјалним опредељењем. Основана је 1956. године како би решавала проблеме избеглих лица, а касније је проширила спектар деловања на целокупну област социјалног развоја. РС је овој међународној

⁷⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁸ www.coebank.org

банци приступила 2004. године. БСЕ обезбеђује концесионалне (повољне) кредите и консултативне услуге за социјално оријентисане инвестиционе пројекте у областима:

- Одрживи и инклузивни раст;
- Интеграција избеглица, расељених лица и миграната и
- Заштита животне средине.

Сарадња између РС и БСЕ се остварује првенствено кроз пројекте финансиране путем повољних кредита као што су: унапређење образовне и научне инфраструктуре и обезбеђивање смештаја за младе истраживаче, реконструкција стамбене инфраструктуре (клизишта), изградња стамбених јединица за породице погођене земљотресом у Краљеву, изградња и опремање нових затворских капацитета у Панчеву и Крагујевцу итд. Поред сопствених средстава намењених кредитирању, БСЕ располаже и фондовима које су јој поверили на управљање други донатори. У том смислу, РС у склопу одговора на мигрантску кризу стављен на располагање „Фонд за мигранте и избеглице“, путем кога се финансирају најургентније потребе мигрантских центара у Шиду, Кањижи и Прешеву и другим местима. Додатно, банка учествује и у Инвестиционом оквиру за Западни Балкан (видети 2.1.1.5) и у том смислу је одговорна за део бесповратних средстава одобрених РС из овог инструмента, а такође је задужена и за управљање Регионалним програмом стамбеног збрињавања намењеног решавању проблема становања избеглица (видети 2.1.3.4), чији је највећи корисник РС.

2.2.2 ЕВРОПСКА ИНВЕСТИЦИОНА БАНКА ЕИБ

Европска инвестициона банка⁷⁹ (ЕИБ) је финансијска установа ЕУ која има значајну улогу у финансирању дугорочних инвестиционих пројеката. Изван граница ЕУ, банка подржава пројекте који доприносе економском развоју у земљама које су потписале споразум о стабилизацији и придруживању или споразум о сарадњи са ЕУ или са неком од њених чланица. ЕИБ обезбеђује подршку примарно кроз зајмове, али и кроз техничку помоћ, гаранцијске шеме и микрофинансирање. Зајмови се одобравају државном, као и приватном сектору. Корисници зајмова у ширем смислу могу бити општине и градови, министарства, компаније у државном власништву, али и приватна предузећа и велике корпорације.

У складу са мандатом који су дефинисали Европски парламент и Савет ЕУ, у РС ЕИБ финансира инвестиције путем зајмова (при чему ЕИБ може да покрије до 50% трошкова пројекта), закључених директно са носиоцем пројекта (индивидуални зајмови) или индиректно, углавном преко других банака (посредни зајмови). У пракси, индивидуални зајмови се одобравају за стратешки релевантне пројекте и програме вредности више од 25 милиона евра, док посредни зајмови представљају кредитне линије банкама и финансијским институцијама намењене за помоћ у финансирању малих и средњих предузећа и локалних пројеката са оправданим инвестиционим програмима или пројектима вредности до 25 милиона евра. Зајмови се одобравају за подршку пројектима који су економски оправдани у областима саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, индустрије и услуга, здравства и образовања, истраживања и развоја, информација и технологије комуникација. Тренутно актуелни пројекти у Републици Србији које финансира ЕИБ су:

- Изградња аутопута Ниш – Приштина. До сада је Република Србија уз подршку ЕИБ-а добила кроз Инвестициони оквир за Западни Балкан око 5 мил. евра бесповратних средстава.
- Модернизација железничке пруге Ниш – Димитровград. Захваљујући подршци ЕИБ-а, обезбеђено је 44 мил. евра бесповратних средстава из WBIF-а, док је у децембру 2017. године одобрено још 28 мил. евра за другу фазу овог пројекта.

⁷⁹ <http://www.eib.org/>

2.2.3 ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВУ И РАЗВОЈ EBRD

Европска банка за обнову и развој⁸⁰ (EBRD) је активна је у РС од 2001. године. У протеклом периоду банка је реализовала више од 200 пројеката укупне вредности око 4,24 милијарде евра, од чега је 62% реализовано у сарадњи са јавним, док је 38% реализовано у сарадњи са приватним сектором. Активности које тренутно спроводи EBRD су у складу са Стратегијом за Србију коју је Одбор директора одобрио у априлу 2014. године, усмерене су на три кључне области:

- Конкурентност приватног сектора кроз пружање финансијске и техничке помоћи пре свега сектору малих и средњих предузећа. У овој области, подршка приватном сектору се одвија директно кроз пружање финансијске подршке, најчешће у облику инвестиционог кредитирања или обезбеђења обртног капитала или индиректно посредством финансијских посредника (попут банака). Техничка помоћ огледа се у пружању консултантских услуга или савета искусних саветника, или пак развојем локалних саветодавних капацитета.
- Стабилизација финансијског сектора кроз подршку банкарским и небанкарским институцијама. У овој области EBRD је усмерена на обезбеђивање дугорочног финансирања банкарског сектора и развој посебних производа који би омогућили пласирање посебних финансијских производа, попут кредита за енергетску ефикасност и улагање у обновљиве изворе енергије.
- Развој одрживих јавних предузећа, укључујући и инвестирање у енергетску, саобраћајну и комуналну инфраструктуру. Банка пружа и подршку за припрему и реализацију већих инфраструктурних активности у секторима енергетике, животне средине и саобраћаја, кроз кредитирање или пак комбинацију кредита и бесповратних средстава - самостално или у сарадњи са другим партнерима попут ЕУ.

2.2.4 СВЕТСКА БАНКА WB

Активности Светске банке, као развојног партнера у Републици Србији, дефинисане су документом Оквир за партнерство за 2016-2020, са основним циљем да подржи процес приступања РС ЕУ, стварањем конкурентне и инклузивне економије. Приоритетне области развоја у овом документу су:

- фискална и макроекономска стабилност,
- јачање управљачких способности и институционалних капацитета,
- реформа јавних предузећа,
- унапређење услова за пословање,
- развој инфраструктуре и
- реформа тржишта рада.

Ова сарадња се тренутно одвија кроз спровођење пројеката вредних више од 1,8 милијарди долара, у следећим областима: саобраћај, унапређење пословног амбијента, конкурентност и запошљавање, здравство, превенција и обнова од поплава, управљање ризицима, реформа финансијског сектора, унапређење јавног сектора, унапређење јавних предузећа и предшколско образовање.

Скорије одобрени пројекти⁸¹ у периоду 2021-2023 су: Catalyzing Long Term Finance through Capital Markets, Improving public financial management for the green transition, First Serbia Green Transition Programmatic Development Policy Loan, Scaling-Up Residential Clean Energy (SURCE) Project, Serbia Local Infrastructure and Institutional Development Project, Public Sector Efficiency and Green Recovery DPL.

⁸⁰ <http://www.ebrd.com/home>

⁸¹ https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-summary?lang=en&countrycode_exact=YF

Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији⁸²

Светска банка је у јуну 2021. покренула Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији, заједно са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, за јачање одрживог и отпорног урбаног развоја⁸³. Ова активност је део Глобалног кровног програма Светске банке за одрживи и регионални развој (SURGE) и подржана је од стране Швајцарске Конфедерације преко Државног секретаријата за економске послове (SECO). Четворогодишња техничка помоћ је отпочела 2022. године и подржаће одабране градове у Србији у планирању и имплементацији програма одрживог, нискоугљичног и резилијентног урбаног развоја, док ће националном нивоу пружити препоруке за политику и предложене акције за олакшавање имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја РС. Детаљна анализа ће такође помоћи да се идентификују изазови у сектору управљања чврстим комуналним отпадом. Програм има за циљ да одговори на постојеће недостатке на националном нивоу и да подржи одабране градове да унапреде своје капацитете:

- За боље планирање, припрему и спровођење инвестиција на нивоу града са великим утицајем које промовишу одрживи урбани развој са ниским емисијама угљеника и урбану резилијентност, и
- Продубљивање базе знања и дијалога о политици ка инклузивнијем, одрживом, резилијентном и зеленом урбаном развоју, укључујући и регионе који заостају.

2.2.5 НЕМАЧКА РАЗВОЈНА БАНКА (KfW)

КфW је водећа немачка развојна банка⁸⁴. Током 1960-их, банка је своје активности проширила на међународни ниво имплементирајући немачку финансијску сарадњу са земљама у развоју у име немачке владе. На крају 2021. године билансна сума износила је око 550 милијарди евра, а годишње одобрена средства широм света премашују 130 милијарди евра, од чега око 12 милијарди евра у развојној сарадњи. Главни циљеви су побољшање економских и друштвених животних услова људи, смањење сиромаштва и заштита климе и животне средине. Савезна влада Немачке, као институција јавног права, поседује 80% капитала банке, док је преосталих 20% у власништву немачких савезних покрајина. КфW подржава РС у постизању циљева и испуњавању обавеза везаних за процес приступања ЕУ са посебним фокусом на климу и енергију, као и одрживи развој урбане инфраструктуре. Приказ пројеката који се реализују у Србији је доступан на следећем линку <https://nemackasaradnja.rs/mapa-projekata/>

Регионални фонд за изазове (РЦФ)

Регионални Фонд за изазове⁸⁵ (РЦФ) је финансијски механизам основан са циљем да повећа запошљивост, посебно младих. Фонд оснажује конкурентност предузећа у економијама Западног Балкана (Албанији, Босни и Херцеговини, Косову, Црној Гори, Северној Македонији и Србији) кроз финансирање инвестиција у опреми и инфраструктури за одабране кооперативне или пројекте

⁸² <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁸³ Градови Србије су од виталног значаја за национални економски раст. Међутим, да би постали покретачи регионалног развоја и смањења сиромаштва, њима је потребно боље управљати како би се повећала њихова способност за живот и квалитет живота својих грађана. Унапређен стратешки урбани развој и управљање могу помоћи градовима у Србији да у потпуности искористе свој потенцијал и играју кључну улогу у подршци зеленој транзицији земље. Влада Србије препознаје значај градова за националну привреду. Године 2019. усвојена је Стратегија одрживог урбаног развоја (СОУР) коју је пратио и акциони план у марту 2021. године, успостављајући свеобухватан и интегрални програм за наредну фазу развоја градова у Србији. Овај програм Србији пружа јединствену прилику да напредује ка зеленој транзицији на поднационалном/општинском нивоу, предвиђеној Зеленим договором ЕУ. Такође се уклапа у стратешки правац Светске банке за опоравак после КОВИД-19 у складу са зеленим, отпорним инклузивним развојем (GRID) Светске банке.

⁸⁴ <https://nemackasaradnja.rs/kfw/>

⁸⁵ <https://rcf-wb6.org/sta-mi-radimo/?lang=me>

дуалног образовања који се спроводе у партнерству стручно образовних институција и компанија. Средства се додељују након надметања (челенца) на регионалном нивоу.

Немачко Савезно министарство за економску сарадњу и развој (BMZ) издвојило је 64,43 милиона евра за РЦФ, а Влада Швајцарске, коју представља Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), суфинансирала је додатних 9,7 милиона швајцарских франака. Средства су поверена Немачкој развојној банци (KfW), а пројекат имплементира Коморски инвестициони форум Западног Балкана (WB6-CIF), заједничка иницијатива привредних комора из региона.

РЦФ подржава пројекте које заједнички спроводе установе за стручно оспособљавање и партнерска предузећа, која се укључују или планирају да се укључе, у активности кооперативног образовања и обуке. Пројекти могу добити подршку за развој нових програма или проширење и побољшање постојећих програма. Бесповратна средства се додељују конзорцијумима који су успјешно прошли двофазни поступак селекције.

РЦФ пружа финансијску и пратећу подршку одабраним конзорцијумима за:

- Инфраструктурне радове и опрему за објекте у оквиру установа за стручно оспособљавање и обуку
- Обуку наставника из установа за стручно оспособљавање, тренера у предузећима и координатора за кооперативног образовање и обуку (у установама за стручно оспособљавање и у предузећима), потребну за спровођење финансираног програма обуке
- Саветодавну подршку током планирања и спровођења пројекта

Кроз подржане пројекте биће понуђено више од 1.500 места за обуку. У пројекте које спроводе институти и предузећа за стручно оспособљавање биће уложено до 19.776.650 евра. Сваки пројекат биће подржан бесповратним средствима од 150.000 ЕУР до 600.000 евра.

2.3 БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

2.3.1 ТИМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У СРБИЈИ

Уједињене нације (УН) су присутне у Републици Србији (бившој Југославији) од самог почетка кризе у региону, почетком 1990их. Тим Уједињених нација у Србији⁸⁶ сарађује са Владом РС од почетка 2000их година. Тим УН у Србији тренутно укључује 20 агенција, фондова и програма, како резидентних тако и нерезидентних, који заједнички раде на побољшању приоритета националног развоја у складу са Агендом 2030 и 17 Циљева одрживог развоја. Тим координише стална координаторка УН, и ради по принципима Оквира за сарадњу УН нација за одрживи развој са РС 2021-2025, потписаним између Владе РС и Тима УН у Србији. Оквир представља пут ка три стратешка приоритета:

- 1) Србија користи пун потенцијал зелене, одрживе и инклузивне економије - Повећање прилика за све и управљање ризицима;
- 2) Добробит, социјална правичност и људски потенцијал налазе се у средишту система, политика и праксе - Свако има једнаке прилике, током целог живота, да оствари свој пун потенцијал;
- 3) Изградња поверења и узајамне одговорности путем владавине права и поштовањем људских права и обавеза - Подстицање транспарентности, правичности и делотворности

Прекретнице:

⁸⁶ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

- Србија усваја и спроводи стратегије за сузбијање климатских промена и заштиту животне средине, којима се повећава отпорност заједнице, смањује угљенични отисак и појачавају позитивни ефекти инвестиција на националном нивоу;
- Природним и културним ресурсима се управља на одржив начин;
- Правичне економске прилике и могућности за запошљавање се подстичу путем иновација;
- Унапређен је универзалан и инклузиван приступ квалитетним, социјалним услугама и услугама заштите;
- Вештине, образовање и могућности су побољшани ради обезбеђења правичних исхода за све;
- Мобилност и демографска транзиција постају вектори позитивних промена и просперитета за све људе;
- Сви људи, посебно угроженији, имају користи од остварења људских права, родне равноправности и унапређене владавине права у складу са преузетим међународним обавезама;
- Сви људи имају користи од делотворног управљања и смисленог грађанског ангажмана.

Циљеви одрживог развоја представљају глобални позив на акцију, како би спречили сиромаштво, заштитили животну средину и климу, и осигурали да сви људи живе у миру и просперитету. УН у Србији ради на спровођењу 17 циљева одрживог развоја.

Тим УН у Србији је у периоду од 2011. до 2015. године пружио помоћ у вредности већој од 230 милиона долара. У јуну 2017. године потписан је нови Оквир развојног партнерства (ОРП) између Владе РС и Тима УН у Србији за период 2016-2020. Нова стратегија је у потпуности усаглашена са националним приоритетима Владе, Агендом за приступање ЕУ и Агендом циљева одрживог развоја. Вредност новог UNDAF-а за период 2016-2020. за Србију процењује се на 170 милиона долара, не укључујући средства издвојена за потребе ванредне ситуације попут избегличке/мигрантске кризе.

2.3.2 РАЗВОЈНА САРАДЊА ИЗМЕЂУ НЕМАЧКЕ И СРБИЈЕ

Развојна сарадња између Немачке и Србије⁸⁷ започела је непосредно након демократских промена 2000. године. Од тада је ГИЗ у Србији присутан са једном централном канцеларијом у Београду и већим бројем пројектних канцеларија. По налогу Савезног министарства за привредну сарадњу и развој (БМЗ) ГИЗ пружа подршку Србији у процесу приближавања Европској унији, јачању ефикасности привреде и учвршћивању демократских структура. ГИЗ спроводи програме и пројекте⁸⁸ из следећих области:

- одрживо унапређење привреде и запошљавања;
- добро управљање;
- животна средина.

⁸⁷ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

⁸⁸ У Србији се реализују следећи пројекти: Rural development through integrated forest and water resources management in Southeast Europe; Waste management, circular economy and green job opportunities; Energy efficiency in public buildings; Development of a sustainable bioenergy market; Social rights for vulnerable groups; Public administration reform; Social services for disadvantaged population groups; Promoting EU Integration in the Western Balkans; Open regional funds for South-East Europe – legal reform; Open regional funds for South-East Europe – modernisation of municipal services; Public finance reform; Open Regional Fund for South-East Europe – Biodiversity; Open regional funds for South-East Europe – Energy Efficiency; Economic Diversification of Rural Areas; Zoran Djindjic Internship Programme of German Business for the Countries of the Western Balkans; Programme „Migration for Development“; Private sector development in disadvantaged regions; Sustainable recruitment of nurses; Open Regional Fund for South-East Europe – Foreign Trade; Western Balkans School Exchange Scheme; Dialogue on Employment Creation, Initiative and Dual Education; Supporting young people in rural regions of Serbia; Strengthening Rule of Law in Serbia (giz.de)

Србија има користи и од регионалних пројеката ГИЗ-а. Отворени регионални фонд за југоисточну Европу који окупља више држава, подржава мере које се спроводе у областима правне реформе, саветовања у области спољне трговине, модернизације комуналних услуга, као и енергетске ефикасности, биодиверзитета и интеграција у Европску унију.

2.3.3 ФРАНЦУСКА РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА AFD

Француска развојна агенција⁸⁹ је 2019. године отворила регионалну канцеларију у Србији, која је надлежна за цео Западни Балкан, као и једно представништво у Албанији. Групација финансира, подржава и убрзава транзицију ка складнијем и отпорнијем свету за заједничко добро - климу, биодиверзитет, мир, равноправност полова, образовање и здравство, чиме доприноси остварењу УН Циљева одрживог развоја. Активности су усклађене са Париским климатским споразумом из 2015. године. То значи да се сваки пројекат процењује према његовој усаглашености са спровођењем стратегије нискоугљеничног развоја и дугорочне резилијентности. Овај принцип је заснован на јасној чињеници: одрживи развој и борба против сиромаштва не могу се одвојити од борбе против глобалног загревања и заштите животне средине или биодиверзитета.

Са 5,2 милијарде евра, колико је одобрено за 2021. годину за финансирање климатских пројеката, АФД је једна од главних међународних финансијских институција које подржавају ову врсту пројеката, тако да 55% финансијских ангажмана има директан утицај на борбу против климатских промена и ублажавање њихових последица. У Србији је АФД обезбедила 51 милион евра за реконструкцију железничке инфраструктуре, јачање капацитета и модернизацију сектора, као и 50,5 милиона евра за подршку реформама у области животне средине (спровођење климатских обавеза Србије у складу са Париским споразумом и процесом приступања ЕУ). У сарадњи са Међународном банком за обнову и развој (Светска банка), Француска агенција за развој доприноси такође побољшању урбане инфраструктуре у Србији, кроз пројекат (кредит) вредан 265,2 милиона евра (300 милиона америчких долара).

Пројекат "Развој локалне инфраструктуре и институционалног јачања локалних самоуправа Републике Србије"

Носилац пројекта⁹⁰ је Влада Републике Србије/Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Циљ пројекта је да се унапреде капацитети локалних самоуправа за управљање одрживом инфраструктуром, као и да се побољша приступ економским и друштвеним потенцијалима на климатски освешћен начин, у складу са обавезама које проистичу из Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан, донете 2020. године, као и у складу са циљевима, мерама и активностима дефинисаним Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године и Акционим планом за њено спровођење. Кроз пројекат ће се, пре свега, обезбедити инвестиције и техничка подршка за одрживо унапређење локалних путева и мобилности, као и укупне отпорности локалних самоуправа на климатске промене. Свака локална самоуправа ће имати право на одређену количину средстава, а према формули која у обзир узима број становника, површину, степен развијености, као и рањивост на климатске промене. Очекивани почетак пројекта је јун 2022. године, док се завршетак пројекат се очекује у новембру 2028. године.

Пројекат је структуриран кроз спровођење активности подељених у три основне компоненте:

- Компонента 1: Климатски паметна мобилност
- Компонента 2: Јачање капацитета за пружање услуга о области инфраструктуре

⁸⁹ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

⁹⁰ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/razvoj-lokalne-infrastrukture-i-institucionalnog-jachanja-lokalnih-samouprava-republike>

- Компонента 3: Управљање пројектом и подизање свести

Заједно са Европском банком за обнову и развој, АФД подржава проширење инфраструктуре за управљање чврстим отпадом, кроз зајам од 150 милиона евра. Улагања на Западном Балкану износе више од 630 милиона евра, чему треба додати и подршку за два регионална пројекта. Први пројекат посвећен је побољшању квалитета живота у градовима захваљујући програму „Smart City“. АФД подржава такође пројекат RISE, којим се пружа подршка младим предузетницима са Западнoг Балкана, у сарадњи са Регионалном канцеларијом за сарадњу младих (RYCO).

2.3.4 ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

Јапан

Стратешки оквир развојне сарадње са РС дефинисан је у јапанској Повељи о развојној сарадњи из фебруара 2015. године. Приоритетне области билатералне развојне помоћи Јапана РС⁹¹ су:

- Заштита животне средине,
- Здравствена и социјална заштита и образовање и
- Предузетништво и подршка малим и средњим предузећима.

Неки од примера помоћи коју Јапан пружа РС су: непројектне донације у виду јапанских производа, пројекти за основне потребе становништва (ПОПОС пројекти) који подразумевају једнократну помоћ попут реконструкције зграда школа и вртића, испоруку медицинске опреме и возила хитне помоћи, возила за одношење смећа и контејнера, цистерни, специјалних возила за превоз лица са посебним потребама итд, али и консултантску помоћ јапанских експерата од 2009. године кроз волонтерски програм Владе Јапана. Јапан такође обезбеђује и концесионалне зајмове (јенске кредите), па ће тако из средстава једног од кредита бити реализован пројекат „Изградња система за одсумпоравање у Термоелектрани Никола Тесла“.

Краљевина Данска

Данска своју развојну помоћ корисницима пружа у већини случајева билатерално, али и мултилатерално углавном кроз УН, институције ЕУ и Светску банку. Стратегија развојне сарадње Краљевине Данске са Републиком Србијом⁹² дефинисана је у оквиру ширег регионалног концепта – Данског суседског програма за Источну Европу. Од 2017. године, завршетком два велика програма финансирана данском билатералном бесповратном помоћи на југу Србије и доношењем нове стратегије данске развојне помоћи, Република Србија је престала да буде тзв. данска „партнерска држава“ и од тада нема значајније билатералне развојне помоћи Краљевине Данске Републици Србији, с обзиром да је фокус данске развојне помоћи у Европи усмерен ка Украјини и Грузији.

Краљевина Норвешка

Краљевина Норвешка је један од највећих билатералних донатора РС чија подршка од 2008. до данас износи више од 100 милиона евра. Норвешка пружа помоћ Србији кроз Билатерални програм сарадње, Фонд за мале пројекте Амбасаде, као и директне грантове организацијама цивилног друштва⁹³. У јануару 2018. године потписан је Меморандум о разумевању (МоР) између МЕИ РС и Министарства спољних послова Краљевине Норвешке који се односи на билатералну сарадњу кроз пројекте и који дефинише основне принципе сарадње између два министарства са циљем подршке

⁹¹ <https://www.jica.go.jp/balkan/english/office/index.html>

⁹² <http://serbien.um.dk/en/danish-cooperation/danish-cooperation-with-serbia/>

⁹³ <https://www.norway.no/en/serbia>

интеграцији Србије у структуре ЕУ кроз пројекте који доприносе реформским процесима и развоју подржаних сектора у складу са захтевима процеса европских интеграција.

Краљевина Холандија

Развојна помоћ Холандије Републици Србији⁹⁴ је у протеклим годинама била усмерена на подршку развоју сектора пољопривреде, заштите животне средине, приватног сектора, запошљавања, владавину права, помоћ избеглицама и интерно расељеним лицима и изградњу институционалних капацитета. Током 2019. и 2020. године није било уговарања нових пројеката, а у оквиру два програма – МАТРА и Фонд за људска права који за циљ имају помоћ организацијама цивилног друштва и секторима правде и унутрашњих послова, Амбасада Холандије је током 2019. године утрошила укупно 831.116 ЕУР. У оквиру ОРИО програма, у Републици Србији се спроводи пројекат Прикупљање и третман отпадних вода у Лесковцу. Укупан буџет ОРИО програма за пројекат у Лесковцу је 7,91 милиона ЕУР.

Краљевина Шведска

Шведска је усвојила нову Стратегију за подршку реформама у Србији, Западном Балкану и Турској 2021-2027⁹⁵. Финансијска подршка према новој стратегији за 2021-2027 износи 560 милиона евра, од чега је 500 милиона подељено на западни Балкан и 60 милиона за Турску. Укупна досадашња бесповратна помоћ Шведске износи око 283 милиона евра. Шведска ће наставити са трендом подршке финансирања програма и пројеката у РС у вредности од 12 милиона евра на годишњем нивоу. Највећи износ бесповратне помоћи по сектору у периоду од 2000. године до данас Шведска је издвојила за сектор заштите животне средине у укупној вредности од око 43 милиона евра. Од пројеката који су у току, издвајају се:

- PEID пројекат (Priority Environmental Infrastructure for Development), кроз који се наставља подршка сектору заштите животне средине – пружање техничке помоћи Министарству заштите животне средине, како би се потенцијални пројекти припремили за финансирање у наредном периоду. Главни циљ је израда пројектно-техничке документације за велике инфраструктурне пројекте. Буџет пројекта је око 3 милиона евра.
- EISP 2 пројекат (Environmental Infrastructure Support Project), који пружа подршку Министарству заштите животне средине у спровођењу мањих компоненти великих инфраструктурних пројеката као и код идентификовања потенцијалних пројеката у области заштите животне средине како би били спремни за израду неопходне пројектно-техничке документације. Буџет пројекта је око 2,9 милиона евра.
- Наставак пројекта који се бави припремама за преговоре у оквиру Поглавља 27 се одвија кроз ENVAP 3 пројекат - Environment Accession Project (септембар 2016 – март 2021), где је буџет око 3 милиона евра.

Народна Република Кина

Правни основ за сарадњу између РС и Народне Републике Кине представља Споразум о привредно-техничкој сарадњи између Владе РС и Владе Народне Републике Кине, који се потписује на годишњем нивоу⁹⁶. Приоритетне области развојне сарадње су здравство, образовање, енергетика и

⁹⁴ <https://www.netherlandsworldwide.nl/countries/serbia>

⁹⁵ <http://www.swedenabroad.com/sr-Latn-RS/Embassies/Belgrad/>

⁹⁶ <http://rs.chineseembassy.org/srp/>

безбедност. У претходних неколико година реализовано је више пројеката у области здравства, којима је обезбеђена медицинска опрема за болнице и здравствене центре широм земље. Значајну подршку Народна Република Кина је дала и у погледу одбране од поплава. Влада Народне Републике Кине је омогућила и стручно усавршавање организовањем семинара у различитим областима за представнике институција на републичком и локалном нивоу, привредне коморе, малих и средњих предузећа, универзитета, болница.

Република Аустрија

Кроз пројекте развојне помоћи Република Аустрија подржава политику РС усмерену на перспективу приступања ЕУ⁹⁷. Реализовани су пројекти у областима регионалног развоја, образовања, заштите животне средине, пољопривреде, здравства, развоја предузетништва, социјалне заштите, јачања капацитета управљања на локалном нивоу, као и подршке организацијама цивилног друштва. Аустријска развојна агенције (АДА) као имплементациона агенција Републике Аустрије примењује европске стандарде у имплементацији различитих ЕУ програма/пројеката:

- Реализација ЕУ програма под називом „Социо-економски развој Дунавске регије у Републици Србији“, финансираног из средстава ЕУ - Пројекат се састоји од неколико компоненти, укључујући и изградњу и обнову инфраструктуре, као што је изградња система водоснабдевања у општини Велико Градиште, као и рехабилитација Голубачке тврђаве, за који је Република Аустрија обезбедила 1.800.000 евра бесповратних средстава.
- Регионални пројекат подршке спровођењу Зелене агенде за западни Балкан - Општи циљ пројекта је унапређење транзиције Западног Балкана према модерним, ресурсно ефикасним и конкурентним привредама. Специфични циљ је подршка спровођењу Зелене агенде чиме се постиже посвећеност трансформацији економије на одрживи начин и достизање климатске неутралности до 2050. Укупан буџет пројекта износи 11.000.000 евра. Регионални пројекат је започет 2022. године.

По обиму алоцираних средстава, Република Аустрија је трећи највећи билатерални донатор који учествује у финансирању WBIF, са обезбеђеним средствима у износу од 17,9 милиона евра кумулативно, у периоду 2009-2020. године.

Република Француска

На основу Споразума о стратешком партнерству и сарадњи, влада Француске пружа подршку РС у јавним политикама у процесу приступања ЕУ. Споразумом између Влада Србије и Француске о Француској развојној агенцији и PROPARGO потписаног 2019. године, Канцеларија АФД у Београду функционише као регионална канцеларија за западни Балкан и у потпуности је оперативна од 2019.године. У складу са поменутиим Споразумом, АФД група пружа финансијску подршку, као што су грантови и гаранције за дугорочне зајмове држави, локалним самоуправама, јавним и приватним предузећима и финансијским институцијама као и субвенције, у складу са правилима девизног пословања РС. Области сарадње су:

- Развој метро система у граду Београду - Крајем новембра 2020. године, потписан је Споразум између влада Србије и Француске о сарадњи у области спровођења приоритетних инфраструктурних пројеката, инвестиционе вредности 581 милиона евра, који предвиђа да ће у изградњу прве линије београдског метроа бити уложено 454 милиона евра. Предвиђено је да француске компаније осигурају метро композиције и изводе радове на „електромеханичком делу“, док ће кинеске компаније изводити грађевинске радове. Званични почетак радова на развоју метро система отпочео је 2021. године, са извођењем

⁹⁷ <http://www.entwicklung.at/en/>

припремних радова и радова на насипању терена, изградњом колектора на локацији планираног Депоа (терминала) у Макишком пољу.

- У сектору енергетике предвиђен је износ до 127.000.000 евра. за аутоматизацију електродистрибутивне мреже средњег напона
- У оквиру Програма тзв. “зелених развојних кредита” РС је на располагању кредитни аранжман од 300 милиона америчких долара средстава Светске банке, KfW и АФД групе. Предвиђена средства АФД групе су у износу 90 милиона америчких долара.
- У области заштите животне средине, град Београд је изабрао компанију БеоЧистаЕнергија д.о.о. (која се састоји од конзорцијума који чине француска компанија „SUEZ“ и јапанска компанија „ITOCHU“) као партнера у оквиру Јавно-приватног партнерства, за пројекат изградње и финансирања постројења за производњу енергије из отпада у Винчи. Пројекат Винча обухвата санацију постојеће депоније, изградњу новог складишног центра према европским стандардима и јединице за спаљивање са производњом електричне енергије и топлоте (инсинератор).
- У трећем кварталу 2021.године, усвојен је закон о потврђивању Уговора о кредиту у износу од 50.000.000 евра, између АФД групе и РС за спровођење реформи усмерених на тзв. „зелени опоравак“ кроз Програмски зајам за јавне политике „Урбане средине отпорне на климатске промене“. Саставни део Програма је и грант у износу од 500.000 евра за потребе техничке подршке Влади Србије који обухвата израду Мапе пута за климатске активности на националном и нивоу локалних самоуправа (Смедерево и Ужице). Пружена је подршка на изради подзаконских аката Закона о климатским променама и процени изградње капацитета.

Република Грчка

Хеленик план за економску обнову Балкана (ХиПЕРБ) је програм грчке развојне помоћи у оквиру којег је Влада Републике Грчке определила бесповратна средства за шест балканских земаља – Савезну Републику Југославију, Румунију, Бугарску, Македонију, Босну и Херцеговину и Албанију⁹⁸. Циљани сектор овог програма помоћи је модернизација инфраструктуре, нарочито у сектору саобраћаја. Два изузетно значајна пројекта за Србију која су подржана из ХиПЕРБ плана су изградња Коридора 10.

Република Индија

Индијски програм билатералне техничке и економске сарадње - ИТЕЦ програм (Indian Technical and Economic Cooperation Programme - ИТЕС) спроводи Министарство спољних послова Владе Индије као билатерални програм помоћи те државе пријатељским земљама. Овај програм углавном циља земље у развоју, међу којима је и РС, којима се нуде бесплатни курсеви усавршавања у Индији за различита техничка и стручна занимања као и могућност бржег и лакшег прилагођавања све више глобализованом свету⁹⁹. У периоду од 2013. до краја 2019. године отприлике 80 државних службеника РС је похађало ИТЕЦ курсеви (од 2008. године па до данас броји око 167 стручњака, представника владиног и приватног сектора) у различитим областима и научним дисциплинама, укључујући информационо-комуникационе технологије, управљање расходима, предузетништво, област СТО, банкарство и финансије, обновљиве изворе енергије, проблематику везану за климатске промене, законодавство, усавршавање енглеског језика, итд.

⁹⁸ <http://www.mfa.gr/serbia/sr/the-embassy/>

⁹⁹ www.itecgoi.in

Република Кореја

Програм размене знања (енг. Knowledge sharing programme, KSP) се реализује у сарадњи са Корејским институтом за развој (KDI) и има за циљ институционални развој и јачање капацитета запослених у органима државне управе партнерских земаља. Програм пружа консултације усмерене на потребе партнерских земаља, које се спроводе кроз низ заједничких истраживачких радова, обука, консултација, а који се одржавају наизменично у Кореји и партнерским земљама. Тако се реализују следећи програми:

- KOICA Fellowship programs - KOICA партнерски програми - Примарни циљ овог програма је додатна едукација за техничке вештине и знања, као и изградња капацитета за одрживи друштвено-економски развој;
- Мастер студије (KOICA Scholarship Program – Master’s Degrees) - постдипломске (мастер) студије;
- Српско-корејски информатичко приступни центар (СКИП Центар) – отворен је у Београду 2017.године, а планиран је и други СКИП центар у Нишу, намењен бесплатним ИТ обукама грађана, државних службеника и старт-ап компанија

Република Пољска

У Србији се пољска развојна сарадња¹⁰⁰ спроводи кроз мале развојне пројекте, које реализује Амбасада Републике Пољске са локалним партнерима. Главни циљ је да се реализују пројекти који ће побољшати животни стандард локалног становништва. У оквиру система малих грантова спроводе се иницијативе малих развојних пројеката које доносе позитивне ефекте на свакодневни живот локалних заједница. Билатералну помоћ могу да користе институције из сектора јавних финансија, истраживачки институти, невладине организације и лица из приватног сектора. Партнери на пројектима најчешће су локалне невладине организације, јавне установе или локалне самоуправе. Пројекти који су се имплементирали у Србији у периоду 2007 – 2020 имали су укупну вредност од 253.856 евра. На трећем заседању „Београдске конференције“ одржаном 2019. године у Варшави, одвијала су се три паралелна панела: заштита животне средине, правосудни систем и комуникација у области европских интеграција.

Република Сингапур

Током седамдесетих, Сингапур је кроз различите програме почео ширити своја искуства са партнерским земљама широм света. Ови програми су доведени под јединствени оквир када је 1992. године основан Сингапурски програм сарадње (Singapore Cooperation Programme, SCP). Програм сарадње је серија курсева, програма, семинара, радионица, консултација, као и студијских посета у низу области у организацији Владе Сингапура и има за циљ да се са партнерским земљама подели искуство Сингапура у стицању важних техничких вештина и знања а који су од виталног значаја за економски и друштвени напредак једне земље. Области СЦП обука укључују образовање, животну средину (климатске промене, очување животне средине...), саобраћај и инфраструктуру, привреду и економију, социјалну тематику (друштвено предузетништво и иновације, социјална кохезија, оснаживање особа са инвалидитетом и посебним потребама...), здравство, сајбер безбедност, одрживи развој (обновљива енергија, одрживи градови, енергетска ефикасност и смањење емисија), државну управу и дигиталну владу. Кандидати за програме обуке могу бити државни службеници - руководиоци ужих унутрашњих јединица у институцијама јавне управе као и државни службеници на положају, осим ако није другачије назначено.

¹⁰⁰ www.belgrad.msz.gov.pl

Република Словенија

Активности техничке помоћи¹⁰¹ фокусиране су на подршку институцијама Републике Србије у процесу европских интеграција, укључујући подршку у хармонизацији прописа, усаглашавању процедура у раду наших институција са стандардима ЕУ, унапређењу квалитета услуга, унапређењу организационих структура кроз преношење искуства словеначких институција и организација. Висина средстава издвојених за развојну помоћ утврђује се на годишњем нивоу Развојним планом Републике Словеније. Тренутно се спроводи пројекат под називом „Помоћ у спречавању корупције“, који има за циљ побољшање услова за обезбеђивање транспарентности и одговорности у функционисању институција јавног сектора у РС, као и јачање капацитета за ефикасно спровођење законских надлежности институција у борби против корупције. Носилац пројекта је Агенција за борбу против корупције, а укупна вредност је 95.580 евра.

Република Турска

Правни оквир за сарадњу са Републиком Турском у домену донаторске, развојне и хуманитарне помоћи у ванредним ситуацијама представља Споразум влада двеју земаља о техничкој и финансијској сарадњи¹⁰² из 2009. године. Његовим потписивањем, званично је почела са радом Турска агенција за сарадњу и координацију у РС (ТИКА) путем које се усмерава и остварује сарадња са институцијама РС. Приоритетне области које се подржавају кроз програм развојне сарадње са просвета, здравство, пољопривреда, култура, историјско наслеђе и туризам. Укупна процена реализације средстава развојне помоћи Републике Турске износи преко 37 милиона евра.

Од примера подршке кроз донаторска средства од значаја су: реконструкција и опремање Опште болнице у Новом Пазару, Центру за заштиту деце, одојчади и омладине „Звечанска“, реконструкција зграде Вишег суда у Новом Пазару, радови на рестаурацији тврђаве Рам код Великог Градишта, радови на рестаурацији Џамије „Султаније Валиде“ у Сјеници, изградња и реконструкција више основних школа у Новом Пазару. Током 2020 и 2021. године највише донаторских средстава је усмеравано кроз пројекте у области здравства, заштите животне средине, медија просвете, културе, спорта, хуманитарне помоћи, културно-историјског наслеђа као и подршци у борби против пандемије COVID-19.

Савезна Република Немачка

Билатерална развојна сарадња између Савезне Републике Немачке и РС траје од 2000. године. Републици Србији одобрено је преко 1,8 милијарди евра развојне помоћи из средстава немачког Министарства за сарадњу и развој (BMZ), фондова Министарства животне средине, Пакта за стабилност и других у виду бесповратних средстава и меких зајмова. Пројекте финансијске подршке реализује Немачка развојна банка (KfW), док пројекте техничке помоћи спроводи Немачка агенција за сарадњу¹⁰³ (GIZ). У протеклом периоду, средства немачке развојне помоћи у РС усмеравана су на реализацију пројеката и програма у три приоритетне области: 1) јавна инфраструктура (енергија и вода) - снабдевање струјом и топлотном енергијом, водоснабдевање, канализациона инфраструктура (управљање отпадним водама); 2) одрживи економски развој и запошљавање - унапређење законских оквира у области финансија и економије, развој финансијског сектора, подршка малим и средњим предузећима, подршка реформи средњег стручног образовања и обуке и 3) демократија, државна управа, грађанско друштво - подршка развоју децентрализоване администрације, ефикасне и усмерене на резултате, посебно у домену унапређења

¹⁰¹ www.belgrade.embassy.si

¹⁰² <http://www.tika.gov.tr/en>

¹⁰³ <http://www.belgrad.diplo.de/> и www.nemackasasadnja.rs

транспарентности, владавине права, система правосуђа и уравнотежавања снага различитих делова државне управе, као и помоћ у припреми за приступне преговоре и подршка процесу приступања ЕУ током последњих неколико година. По обиму одобрених средстава и значају остварених резултата, Савезна Република Немачка несумњиво представља најважнијег билатералног развојног партнера Републике Србије.

Поред пројеката који се спроводе на националном нивоу, СР Немачка пружа како финансијску, тако и техничку помоћ регионалним пројектима и програмима. Регионална финансијска сарадња се реализује путем следећих инструмената сарадње: 1) Регионални инструмент за подршку обновљивим изворима енергије и енергетској ефикасности; 2) Европски фонд за Југоисточну Европу и 3) Зелени фонд за развој Југоисточне Европе. Регионална техничка сарадња реализује се кроз три регионална програма: 1) Отворени регионални фонд за Југоисточну Европу; 2) Регионални програм оснивања Дунавског центра компетентности за јачање региона доњег тока Дунава и 3) Прекогранична сарадња у области социјалног укључивања особа које су жртве трговине људима.

Сједињене Америчке Државе

Развојна сарадња са Сједињеним Америчким Државама (САД) реализује се посредством Америчке агенције за међународни развој (USAID). Правни основ за сарадњу представљају споразуми о помоћи између РС и САД за боље функционисање управе и конкурентнију тржишну економију. Приоритетне области развојне сарадње између РС и САД обухватају развој локалних самоуправа, развој малих и средњих предузећа, изградњу институција, владавину права, европске интеграције и јачање цивилног сектора. Значајни пројекти у оквиру бољег функционисања управе¹⁰⁴ су: „Владавина права“ (*The Rule of Law project*), „Јачање медијског система“ (*Strengthening of the media systems*), „Јачање отпорности на избегличку кризу“ (*Enhancing Local Resilience to Refugee Crisis*). Значајни пројекти у оквиру конкурентније тржишне економије¹⁰⁵ су: „Подршка развоју приватног сектора у јужној и југозападној Србији“ (*Private Sector Development Project*) и „Пројекат за конкурентну привреду“ (*Competitive Economy Project*).

Словачка Република

Сарадња између Словачке Републике и РС¹⁰⁶ се фокусира на подршку процесу трансформације, спровођењу реформи, укључујући реформу јавних финансија, појачаном укључивању приватног сектора у развојну сарадњу и подршци помирењу и дијалогу међу заједницама. У протеклом периоду Словачка је пружала помоћ Србији преко Словачке развојне агенције „Slovak Aid“. У наредном периоду фокус билатералне развојне сарадње са Словачком биће пренос искуства везаног за интеграције земаља у евроатлантске структуре, подстицање иновација и покретања предузећа, помоћ у дигитализацији јавне управе, подршка малим и средњим предузећима у овези са запошљавањем, са фокусом на жене предузетнице, као и интеграција социјално маргинализованих грађана. Словачка Република такође учествује у спровођењу пројеката финансираних у оквиру ЕУ Инструмента за претприступну помоћ (ИПА).

Уједињено Краљевство

У оквиру развојне сарадње између РС и Уједињеног Краљевства¹⁰⁷, представници Британске амбасаде у РС имају активну улогу у процесу координације развојне помоћи. Фонд за добро

¹⁰⁴ <https://www.usaid.gov/serbia/democracy-human-rights-and-governance>

¹⁰⁵ <https://www.usaid.gov/serbia/economic-growth-and-trade>

¹⁰⁶ <http://www.mzv.sk/belehrad>

¹⁰⁷ <https://www.gov.uk/world/organisations/british-embassy-belgrade.sr>

управљање (Good Governance Fund – GGF) је вишегодишњи програм а Србији је део овог фонда доступан за подршку реформама у следећим областима: владавина права (правосуђе, борба против корупције, људска и мањинска права итд.), јавна управа, економија и пословно окружење, јачање слободе изражавања. Фонд за добро управљање функционише кроз три канала: 1) Фонд за стратешку подршку (SSF), који је усмерен на пилот пројекте и организације цивилног друштва, кроз пружање директне бесповратне помоћи. Подржани пројекти су имали фокус на приоритетне области GGF Фонда: од унапређења пословног окружења до јачања одговорности владе и слободе изражавања; 2) Канал међународних финансијских институција (MFI), који је пројектован за подршку реформама кроз сарадњу са међународним финансијским институцијама. Најзначајнији ресурси су усмерени на развој е-Управе (пројекат “Дигитална трансформација” и пројекат “Open Data”), имплементирани уз помоћ УНДП-а и Канцеларије за информационе технологије и електронску управу Владе РС, и 3) Управљачки фонд (MF), којим управља конзорцијум под вођством PricewaterhouseCoopers (PwC), а укључује техничку помоћ за пројекте развијене у сарадњи са државним институцијама.

Швајцарска Конфедерација

Држава Швајцарска присутна је у Србији од 1991. године. До сада, финансијска подршка износи 350 милиона евра. Влада Швајцарске Конфедерације у свом саставу има две институције које су надлежне за развојну помоћ. Швајцарска агенција за развој и сарадњу (СДЦ, енгл. *Swiss Development Agency, SDC*) налази се при швајцарском Министарству спољних послова и задужена је за развојну помоћ која се односи на подршку пројектима подизања капацитета, техничке помоћи, односно тзв. „soft“ пројеката који за циљ имају реформу административног и општег друштвеног система. Државни секретаријат за економску послове (SECO, енгл. *State Secretariat for Economic Affairs SECO*), швајцарског Министарства економије надлежан је за развојне пројекте који су искључиво инфраструктурног карактера.

Нова Стратегија за период 2018-2021 усмерена је на области управљања, економског развоја и одрживих извора енергије. Швајцарска је определила 95 милиона евра, што је за 10 % више у односу на претходни стратешки период:

- У области управљања подршка у износу од 36 милиона евра биће пружена законодавству на републичком и локалном нивоу у циљу јачања позиције представничких тела, као и њихове надзорне улоге. Пажња ће бити усмерена на капацитете локалних самоуправа у управљању јавним финансијама како би се побољшао укупан квалитет услуга према грађанима и пословном сектору. Подршка цивилном друштву ће имати јачу улогу са циљем оснаживања веза између организација цивилног друштва и грађана како би се повећало њихово учешће и осигурао глас у процесу доношења одлука;
- У области економског развоја и запошљавања подршка у износу од 45 милиона евра намењена је побољшању макроекономског оквира, пословног окружења и инклузивних политика за превазилажење неједнакости. Пажња ће бити усмерена на локални економски развој, промоцију трговине, запошљавање младих, дуално образовање и развој приватног сектора у циљу одрживог развоја и квалитетног запошљавања, посебно у руралним срединама;
- У области самоодрживе енергије и отпорних градова подршка у износу од 14 милиона евра намењена је јачању експлоатације обновљивих извора енергије, примени мера енергетске ефикасности и јачању капацитета за управљање и планирање инфраструктурних активности. Додатно, подршка у овој области биће проширена на активности које ће допринети развоју самоодрживих градова, а у циљу достизања националних циљева енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије. Швајцарска је пружила подршку у

јачању капацитета за управљање миграцијама, побољшању капацитета за пријем, регистрацију тражилаца азила и одобравање иновативног стамбеног модела за мигранте на територији Србије у износу од 2 милиона евра.

Организаија HELVETAS Swiss Intercooperation¹⁰⁸ спроводи у Србији "Social Sciences for a better society", "Act for a Stronger Civil Society", "Building Economies Where All Can Prosper" пројекте. HELVETAS и Транспарентност Србија су 2023. године објавили резултате истраживања "Локални индекс партиципативности" (ЛИПА)¹⁰⁹ где се истиче да грађани Србије нису довољно укључени у поступак доношења одлука, прописа, одлука о трошењу новца из локалних буџета, у јавне расправе и друге механизме функционисања ЈЛС. Овај индекс разврстава општине и градове у шест кластера. Ниједна од 44 локалне самоуправе у Србији, обухваћене истраживањем, није у рангу највишег кластера, тзв. „пуне партиципације“, а просечна оцена, односно просечан ниво индекса партиципативности у српским општинама износи само 26,4 одсто што је у рангу „основне партиципације“. Према резултатима ЛИПА истраживања, само једна ЈЛСа има „висок“ ниво партиципације (изнад 60 одсто) – и то је град Ужице. ЛИПА резултат од 30 одсто до 45 одсто (умерени ниво партиципације) има 14 ЈЛС, међу којима су најбоље Велико Градиште и Сомбор. Просечан индекс од 26,4 одсто, што је у рангу „основне партиципације“ има скоро половина ЈЛС (њих 20), а мање од 15 одсто (низак ниво партиципације) има девет општина.

¹⁰⁸ <https://www.helvetas.org/en/eastern-europe/what-we-do/where-we-work/partner-countries/serbia>

¹⁰⁹ <https://n1info.rs/biznis/istrazivanje-gradjani-nedovoljno-ukljuceni-u-odluke-o-trosenju-novca-na-lokalu/>